

Politikas dokumentu analīze par asistīvo tehnoloģiju izmantošanu sociālajā un veselības aprūpē

SAĪSINĀJUMI UN DEFINĪCIJAS

Asistīvās tehnoloģijas jeb palīgtehnoloģijas – tehnoloģijas, t.sk. ierīces, programmatūras, sistēmas, kas novērš, kompensē, atvieglo kādas funkcijas neesamību vai zudumu cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Iekļaut tehniskos palīglīdzekļus, t.sk. medicīniskas ierīces.

ES – Eiropas Savienība

EP – Eiropas Parlaments

IKT – Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas

LNB – Latvijas Neredzīgo biedrība

LNS – Latvijas Neredzīgo savienība

Medicīniskā ierīce – jebkurš instruments, aparāts, mehānisms, priekšmets vai materiāls, kuru lieto ārstniecībā slimību diagnostikai, profilaksei, u.c. un kura paredzētā pamatdarbība attiecībā uz cilvēka ķermeni netiek panākta ar farmakoloģiskiem, imunoloģiskiem vai metaboliskiem līdzekļiem¹.

MK – Ministru kabinets

NRC “Vaivari” – Nacionālais rehabilitācijas centrs “Vaivari”

SPOLIS – Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēma

TPL – Tehniskie palīglīdzekļi; aprīkojums vai tehniskās sistēmas, kas novērš, kompensē, atvieglo vai neitralizē funkcijas pazeminājumu vai invaliditāti (pēc Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma definīcijas)

VTPC – Vaivaru Tehnisko palīglīdzekļu centrs

¹ <https://www.vi.gov.lv/lv/kas-ir-mediciniskas-ierices>

SATURA RĀDĪTĀJS

SAĪSINĀJUMI UN DEFINĪCIJAS	1
IEVADS	3
1. ESOŠĀS KĀRTĪBAS IZKLĀSTS	6
Likumi un noteikumi	6
Vispārīgāka pieklūstamība	13
Starptautiskie dokumenti	17
Iesaistītās institūcijas	25
2. ESOŠĀS SITUĀCIJAS VĒRTĒJUMS	30
Valsts kontroles ziņojums	30
Politikas ietekmēšana	37
Palīgtehnoloģiju iegāde	38
Nepieciešamā infrastruktūra, lai TPL strādātu	41
Reģioni	42
Pieredze palīgtehnoloģiju lietošanā	43
3. PLĀNI	61
4. IESPĒJAS	76
Latvijas labās prakses	76
Ārzemju labās prakses	77
5. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI	83
Principi	83
Izpētes ierobežojumi	84
Iejas politikas plānošanai	84
Iejas izglītošanai	85
Iejas izmaksu segšanai	86
Iejas tehniskiem risinājumiem	86
Iejas pakalpojumiem	87
PIELIKUMS	88

IEVADS

Sākumā piemērs asistīvo jeb palīgtehnoloģiju lietojumam ikdienā, lai radītu priekšstatu par šo tehnoloģiju vietu ikdienas dzīvē. Reizēm šīs palīgtehnoloģijas kļuvušas par ērtu, gandrīz nemanāmu ikdienas daļu, savukārt citreiz to nepilnības rada būtiskus apgrūtinājumus nepieciešamo darbību veikšanā.

No rīta mani pamodina vibrējošais modinātājpulkstenis. Sameklēju dzirdes aparātus. [...] Daudz laika pavadu tiešsaistē, jo ir ļoti, ļoti plaša sarakste gan ar pazīstamiem cilvēkiem, gan dažādos sociālajos tīklos[...]. Vairākās no šīm vietnēm izveidotas grupas tieši saziņai cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem. Ja jāpiedalās kādās sapulcēs, semināros vai konferencēs, tad man ir iespēja lietot FM uztvērēju. Taču sapulcēs to tikpat kā neizmantoju, jo diemžēl daudziem dalībniekiem ir nejauks paradums runāt vairākiem reizē, un aizrādījumi nelīdz. Semināros, konferencēs priecājos par prezentācijām. Atsevišķās vietās un atsevišķos pasākumos tiek nodrošināta dzirdes cilpa. Dzirdes aparāti ir saslēgti ar mobilo telefonu, kurā varu regulēt skaņu un pārslēgt uz cilpas uztveršanu. Īpaši priecājos par iespēju dažos starptautiskajos pasākumos izmantot ārzemju runas-teksta tulku pakalpojumus un Text on Tap programmu, kurā speciāli man tika nodrošināta iespēja lasīt tulkojumu latviešu valodā. 1-2 reizes nedēļā jāpiedalās kādā ZOOM vai Microsoft Teams sapulcē. Lietoju dzirdes aparātus, kuriem virsū uzlieku lielās "austiņas"! Nepatīk "hibrīdi", kad daļa dalībnieku sēž kādā telpā pie galda patālu no mikrofona. Labāk tad, ja visi sēž pie sava datora vai citas ierīces. Sapulces rīkotājam ir iespēja izmantot titrus, taču tas reti tiek darīts. Eju uz teātri, bet tikai tad, ja tur tiek nodrošināti titri [...]. Man pagaidām nav problēmu apvienot titru lasīšanu ar izrādes skatīšanos, bet cilvēkiem, kuriem ir izteiktāka tuvredzība vai tālredzība, tādi var būt. Esmu bijusi dažos pasākumos, kur reāllaika transkripciju nodrošina uzņēmums "Tilde". Diemžēl šīs transkripcijas kvalitāte ir zema. Daudz kļūdu un aplamību. [T9]

Šis piemērs ļoti labi ilustrē to, ka viena konkrēta vārdzirdīga cilvēka ikdienā ir iekļautas dažādas palīgtehnoloģijas, no kurām katra veic specifisku funkciju, apmierinot specifisku vajadzību gan mājās, gan ārpus tās, gan brīvajā laikā, gan arī darba vajadzībām, kā arī veselības un sociālajā aprūpē, pārstāvot savas vajadzības un tiesības. Piemērā ir redzams, kā cilvēks ir atrodas palīgtehnoloģiju tīklojumā, kas vietām strādā labāk, vietām sliktāk. Tīklojumā ir vieta gan cilvēka vārdzirdības pakāpei specifiskas tehnoloģijas, gan arī tehnoloģijas, kas piemērotas cilvēkiem ar vai bez funkcionāliem traucējumiem. Šis norāda to, ka nepieciešams pievērsties palīgtehnoloģiju nodrošinājumam gan saistībā ar specifiskiem funkcionāliem traucējumiem, gan arī vispārīgāku pieejamības principu ievērošanai sabiedrisko telpu veidošanā. Tas arī izvērstāk tiks aprakstīts un analizēts šajā ziņojumā.

Individuālu cilvēku, cilvēku grupu iespējas un ierobežojumus palīgtehnoloģiju lietojumā veido dažādi faktori: specifiskie funkcionālie traucējumi, vecums, dzīvesvieta (apdzīvotas vietas, reģionālā un nacionālā līmenī), ienākumu līmenis, nodarbošanās, valodu zināšanas, kā arī valsts likumdošana, starptautiskās saistības, valsts politika veselības un sociālās aprūpes nozarēs u.c. Tajā pašā laikā, šīs dažādas pieredzes un iespējas arī ietekmē turpmāko palīgtehnoloģiju politikas attīstību.

Jēdziens "palīgtehnoloģijas" ziņojumā lietots plašākā izpratnē, iekļaujot TPL, kā arī tehnoloģijas, kas, iespējams, nav veidotas ar tiešu mērķi veikt tehniska palīglīdzekļa funkcijas, bet sniedz šādas funkcijas.

TechSocialcare projekta ietvaros veiktas 11 intervijas ar 13 ekspertiem. Eksperti pārstāv: 1) organizāciju, kas pēc valsts uzdevuma nodrošina TPL, 2) veselības un sociālās aprūpes sniedzējus (t.sk. rehabilitācijas iestādi, organizāciju un uzņēmumu, kas sniedz sociālās aprūpes pakalpojumus, izmantojot palīgtehnoloģijas), 3) NVO, kas pārstāv cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem tiesības, 4) uzņēmumu, kas izplata TPL, 5) pētniecības nozari, kas pievēršas tehnoloģiju lietojumam rehabilitācijā, 6) cilvēkus, kas paši lieto TPL. Intervijas bija aptuveni 1h līdz 1h 20min garas, kopumā veidojot aptuveni 12h audioieraksta.

Ziņojuma nodaļās iekļauts: 1) informācija par esošajiem normatīviem aktiem, standartiem, TPL nodrošinājumā iesaistītajām pusēm, 2) esošās situācijas

vērtējums, 3) cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem pieredze attiecībā uz TPL nodrošinājumu, 4) nozaru politikas plāni, kas attiecas uz TPL nodrošinājumu, 5) iespējas TPL nodrošinājuma uzlabošanai.

Ziņojums tapis INTERREG EUROPE 2021.-2027. gada programmas finansēta projekta "Tehnisko standartu veicināšana palīgtehnoloģijām Eiropas sociālās aprūpes pakalpojumos" (turpmāk – projekts TechSocialcare) ietvaros (projekta numurs 03C0809). To izstrādājusi Līna Orste pēc projekta partnera Vidzemes plānošanas reģions pasūtījuma.

1. ESOŠĀS KĀRTĪBAS IZKLĀSTS

Likumi un noteikumi

Ar TPL tieši saistītie

Viens no galvenajiem tiesību aktiem, kas nosaka TPL lietošanu (šeit un turpmāk – TPL), ir **Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums**². Tā mērķis ir:

- noteikt sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības principus, tostarp TPL,
- definēt to personu kategorijas, kurām ir tiesības saņemt šos pakalpojumus,
- noteikt to nodrošināšanas, apmaksas un finansēšanas procedūras.

Tas stājās spēkā 2003. gada 1. janvārī. Likums definē TPL kā iekārtas vai tehniskas sistēmas, kas novērš, kompensē, atvieglo vai neitralizē funkcionālos traucējumus vai invaliditāti. Saistībā ar to pastāv TPL pakalpojums, kas ir “pasākumu kopums, kas nodrošina personas funkcionālo novērtēšanu, TPL izgatavošanu un pielāgošanu, apmācību to lietošanā, remontu un aprītes vadību, kā arī piegādi personas dzīvesvietā”. Likumā ir iekļauta arī iespēja saņemt pakalpojumu “transportlīdzekļa pielāgošana” un kompensāciju par pielāgošanu, lai personas transportlīdzeklis veiktu tehniskā palīgīdzekļa funkciju.

Personas tiesības saņemt TPL pakalpojumus nosaka funkcionālo traucējumu esamība un medicīnisks atzinums, kas apstiprina šādu ierīču saņemšanas nepieciešamību.

Saskaņā ar likumu TPL pakalpojumu sniegšanu un koordinēšanu veic valsts un pašvaldības:

- Valsts budžeta līmenī TPL pakalpojumus īsteno Nacionālais rehabilitācijas centrs “Vaivari” (šeit un turpmāk – NRC “Vaivari”), Latvijas Neredzīgo biedrība (LNB) un Latvijas Nedzirdīgo savienība (LNS).
- Vietējā līmenī sociālie dienesti (pašvaldību sociālie dienesti) koordinē klientu vajadzību izvērtēšanu un TPL pakalpojumu pieteikumu administrēšanu.

Šo pakalpojumu regulē Ministru kabineta (MK) noteikumi Nr. 878 “Tehnisko

² <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>

palīglīdzekļu noteikumi” (MK Nr. 878)³ un MK noteikumi Nr. 250 “Kārtība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzirdīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīglīdzekļus – tiflotehniku un surdotehniku” (MK Nr. 250)⁴. Abi noteikumi izdoti saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu.

MK Nr. 878 noteikumi nosaka: 1) kārtību, kādā valsts sniedz palīglīdzekļu pakalpojumus personām, uz kurām attiecas Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums; 2) palīglīdzekļu apriti (izsniegšanu, aizdošanu lietošanā, īpašumtiesību nodošanu u.c.); 3) noteikumus mehānisko transportlīdzekļu pielāgošanai personām ar funkcionāliem traucējumiem; 4) no valsts budžeta finansēto palīglīdzekļu sarakstu un nosacījumus, saskaņā ar kuriem persona var saņemt palīglīdzekli ar līdzmaksājumu.

NRC “Vaivari” ir galvenā iestāde, kas valsts vārdā organizē palīglīdzekļu pakalpojumu sniegšanu. Sociālās integrācijas valsts aģentūra (SIVA) sadarbībā ar NRC “Vaivari” organizē pakalpojumu pieejamību, gaidīšanas sarakstus un palīglīdzekļu apriti.

NRC “Vaivari” pienākums ir: 1) pārvaldīt valsts informācijas sistēmu par palīglīdzekļu lietotājiem; 2) veikt palīglīdzekļu iegādi, ražošanu, pielāgošanu un nodošanu personām īpašumā vai īslaicīgai lietošanai (aizdevumā); 3) veikt remontu un apkopi gan garantijas, gan pēcgarantijas periodā; 4) novērtēt darbības efektivitāti un veikt padziļinātu izvērtējumu, lai noteiktu, vai palīglīdzeklis ir nepieciešams un kāda veida palīglīdzeklis ir piemērots; 5) sadarboties ar organizācijām, kas pārstāv personas ar invaliditāti, lai uzlabotu pakalpojumu sarakstu un palīglīdzekļu nodrošināšanu.

MK Nr. 250 nosaka: 1) LNB un LNS valsts deleģētos uzdevumus sniegt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar redzes vai dzirdes traucējumiem; 2) palīglīdzekļu (tiflotehnisko un surdotehnisko) pakalpojumu sniegšanas kārtību; 3) tiflotehnisko un surdotehnisko līdzekļu aprites noteikumus un no valsts budžeta

³ <https://likumi.lv/ta/id/328672-tehnisko-paliglidzeklu-noteikumi>

⁴ <https://likumi.lv/ta/id/322623-kartiba-kada-latvijas-neredzigo-biedriba-un-latvijas-nedzirdigo-savieniba-sniedz-socialas-rehabilitacijas-pakalpojumu-un-nodrosina-tehniskos-paliglidzeklus--tiflotehniku-un-surdotehniku>

finansējamās pozīcijas; 4) zīmju valodas tulkošanas pakalpojumu sniegšanas un saņemšanas kārtību.

Tas, kā ir sadalītas TPL pārvaldības sfēras, ir ļoti atkarīgs no iesaistīto organizāciju un institūciju vēsturiskā sociālās, ekonomiskās un politiskās ietekmes. Lai arī laika gaitā NRC "Vaivari", LNS un LNB strukturālais sastāvs un organizatoriskās funkcijas ir mainījušās, tās jau sen iesaistītas rehabilitācijas un TPL nodrošināšanā.

Šīs biedrības [LNB un LNS] ir vairāk nekā simts gadu vecas, kas nodarbojušās tieši ar nedzirdīgo un neredzīgo cilvēku, atsevišķi, nevis kopā, rehabilitāciju un arī ar šiem palīglīdzekļiem, palīgtechnoloģijām, kas šiem cilvēkiem nepieciešamas. Kā mēs zinām, padomju laikā nebija tādas biedrības nevienam citam, pārējie bija kopā samesti zem nosaukuma "invalidu biedrības" un tām netika uzticēta tātad šī... jo tā joma jau baigi plaša uzreiz, līdz ar to tai kompetencei jābūt samērā augstai, lai varētu biedrības līmenī menedžēt šos palīglīdzekļus. Nu lūk, un tā tas pamazām veidojās, ka tas [NRC "Vaivari"] tika izveidots atsevišķi centrs pārējiem, kurš diemžēl droši vien gan finansējuma, gan arī tīri šīs kapacitātes, informatīvās kapacitātes, arī šīs zināšanu kapacitātes dēļ netika īsti ar to galā. [T6]

NRC "Vaivari" veidots vairāku reorganizāciju procesā. 1991. gadā apvienotas un reorganizētas PSRS mašīnbūves rūpnīcas pensionāts "Starts" un Jūrmalas bērnu rehabilitācijas iestādes, 1993. gadā piešķirts Nacionālā rehabilitācijas centra statusu, 1994. gadā apvienotas deviņas valsts veselības iestādes un izveidots vienots valsts rehabilitācijas centrs, 1995. gadā vienotais valsts centrs sadalīts patstāvīgos valsts uzņēmumos⁵. 2009. gadā izveidota struktūrvienība Vaivaru TPL centrs, lai veiktu TPL nodrošināšanu saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu⁶.

LNB dibināta 1926.gadā 16.jūnijā⁷ un pārstāv 1., 2. un 3. grupas cilvēku ar

⁵ <https://www.nrcvaivari.lv/lv/par-mums>

⁶ Turpat.

⁷ <https://lvarhivs.gov.lv/?id=9009&kods=300106061&vien=2>

redzes invaliditāti intereses Latvijā⁸. Tai ir 10 teritoriālās organizācijas (TO) (Balvos, Cēsīs, Daugavpilī, Jelgavā, Jēkabpilī, Jūrmalā, Rēzeknē, Rīgā, Ventspilī, Strazdumuižā) un 3 juridiskie biedri (Liepājas Neredzīgo biedrība, Servisa suņu biedrība "Teodors", biedrība "Iespēju ceļš"). Gan Rīgas TO, gan Strazdumuižas TO atrodas Rīgā, Braila iela, kas to padara par nozīmīgu centru tiftotehnikas un ar to saistīto pakalpojumu saņemšanā⁹. LNB izveidojusi LNB Tiftotehnikas nodaļu un SIA "Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centrs", kuros neredzīgie un vājredzīgie klienti var saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus.

LNS dibināta 1920. gada 19. maijā¹⁰. Tai ir reģionālās biedrības 8 Latvijas pilsētās: Rīgā, Daugavpilī, Valmierā, Liepājā, Ventspilī, Kuldīgā, Smiltēnē un Rēzeknē. LNS darbojas gan nedzirdīgi, gan dzirdīgi cilvēki, kas pārvalda latviešu zīmju valodu. LNS izveidojusi SIA *LNS Rehabilitācijas centrs* un SIA *LNS Surdotehniskās palīdzības centrs*, kuros nedzirdīgie un vājdzirdīgie klienti var saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus.

Pieteikuma iesniegšana

Cilvēka tiesības un iespējas saņemt TPL nosaka MK Nr. 878 un MK Nr. 250. Sākumā ir nepieciešams iesniegt pieteikumu par TPL nepieciešamību. Pieteikuma iesniegšana ietver 1) pieteikuma iesniegšanu atbildīgajai iestādei kopā ar informāciju par nepieciešamo palīglīdzekli, 2) ārstējošā ārsta vai speciālista atzinuma iesniegšanu, kas apstiprina palīglīdzekļa nepieciešamību. Atzinums parasti ir derīgs sešus mēnešus un to var izsniegt ģimenes ārsts vai atbilstošs ārstniecības speciālists atkarībā no palīglīdzekļa veida. Ja invaliditātes informatīvajā sistēmā vai valsts komisijas sniegtajā informācijā par invaliditātes noteikšanu norādīts, ka personai ir redzes vai dzirdes funkcionēšanas traucējumi, vai arī LNB vai LNS rīcībā ir dati, kas apliecina personas funkcionēšanas traucējuma veida un smaguma pakāpes, tad atzinums nav jāiesniedz. MK Nr. 878 un MK Nr. 250 nosaka daļu no pieejamajiem TPL atbilstoši funkcionēšanas traucējumu vai anatomisko defektu veidam un smaguma pakāpei. Ņemot vērā MK Nr. 878 plašo

⁸ <https://lnbiedriba.lv/lv/par-biedribu/>

⁹ <https://lnbiedriba.lv/lv/2023-gada-parskats-2/>

¹⁰ https://www.lns.lv/lat/par_mums/

TPL tvērumu, ir mazāk norāžu uz specifiskam funkcionēšanas traucējumam piešķiramo TPL.

Atsevišķos gadījumos personai ir tiesības saņemt palīgīdzekli prioritārā (steidzamā) kārtībā, piemēram, 1) ja ierīce tiek pieprasīta sešu mēnešu laikā pēc funkcionālo traucējumu iestāšanās (MK Nr. 250 ietvaros – ja personai ir jauniegūti funkcionāli traucējumi pēc slimības vai traumas); 2) ja ierīce ir iekļauta individuālajā rehabilitācijas plānā; 3) bērniem (MK Nr. 250 ietvaros – vai persona, kas rūpējas par bērnu līdz 1,5 gadu vecumam); 4) grūtniecēm, ja ierīces nomaina nepieciešama antropometrisko izmaiņu dēļ; 5) personām, kurām ierīce nepieciešama izglītības iegūšanai vai darba pienākumu veikšanai. MK Nr. 878 nosaka, ka gada laikā TPL steidzamības kārtā var pieprasīt tikai vienā no minētajiem gadījumiem.

Steidzamības kārtā atkarībā no cilvēka specifiskā gadījumā vēl papildus jāpievieno šādi dokumenti: 1) izrakstu no stacionāra vai ambulatora, 2) individuālo rehabilitācijas plānu, 3) uzrāda dokumentu, kas apliecina, ka persona faktiski kopj un audzina bērnu līdz pusotra gada vecumam, 4) izglītības iestādes apliecinājumu, ka persona apgūst attiecīgu izglītības programmu konkrētajā izglītības iestādē, 5) darba devēja apliecinājumu, ka persona ir darba ņēmējs, 6) nodokļu maksātāja reģistrācijas numuru, ja TPL nepieciešams individuālā darba vai citas saimnieciskās darbības veikšanai.

Palīgīdzekļu saraksts

MK Nr.878 ir iekļauts no valsts budžeta finansēto palīgīdzekļu saraksts (skatīt 1. pielikumu). Sarakstos ir norādīts arī periods (gados), pēc kura persona var atkārtoti pieteikties jaunam palīgīdzeklī (piemēram, 2–8 gadi atkarībā no ierīces veida). MK Nr. 250 pielikumā ir sniegts no valsts budžeta finansēto palīgīdzekļu saraksts (skatīt 2. un 3. pielikumu), tostarp 1) CPV (Kopējās iepirkumu vārdnīcas) kodi, 2) nodrošināšanas metodes (lietošanas aizdevums vai īpašumtiesību nodošana), 3) laika periodi, pēc kuriem persona var atkārtoti pieteikties jaunam palīgīdzeklī, izmantojot gaidīšanas sarakstu.

Finansējums

Cilvēki var saņemt TPL, ko pilnībā finansē valsts. TPL iegādāti publiskajā iepirkumā, kurā izpildītājam jāizpilda tehniskajā specifikācijā noteiktais. Iepirkumā

izvēlas vislabāk atbilstošo ekonomiski izdevīgāko piedāvājumu, kā arī tam jāiekļaujas noteikta budžeta ietvaros. Saistībā ar nodrošinājumiem TPL personai ir jāveic vienreizēja iemaksa.

Saistībā ar MK Nr. 878 ir iespēja NRC "Vaivari" izvēlēties sev atbilstošāko TPL ar līdzmaksājumu. Līdzmaksājums ir gadījumiem, ja publiskajā iepirkumā iegādātais tehniskais palīglīdzeklis nav piemērots. Tas attiecas arī uz gadījumiem, kad Latvijā kopumā nav pieejams piemērots palīglīdzeklis. Tiek noteikta maksimālā kompensējamā summa, un cilvēks var doties uz jebkuru Eiropas ekonomiskās zonas valsti un iegādāties sev piemērotāku. Lai arī MK 250. nav norādīta līdzīga kārtībā, tomēr "LNS Surdotehniskās palīdzības centrs" mājaslapā arī ir norāde uz šādu iespēju¹¹.

Nesen NRC "Vaivari" sadarbībā ar Labklājības ministriju Atvērto fondu projekta "TPL pieejamības sekmēšana" (ID Nr. 3.1.2.6.i.0/1/25/I/CFLA/001) ietvaros izveidojuši kupona metodi¹², kas apvieno publiskā iepirkuma un līdzmaksājuma metodes iezīmes. Tiek atlasīti pakalpojuma sniedzēji, kas dod lielāku klāstu ar TPL veidiem. Izvēli var veikt pēc konkrētā palīglīdzekļa modeļa, pakalpojuma sniedzēja, atrašanās vietas. Tiek samazināts šis līdzmaksājumu metodes administratīvais slogs un pakalpojums kļūst plašāks klientam.

Saņemšana un vidējais piegādes laiks

TPL var saņemt 1) NRC "Vaivari" Tehnisko palīglīdzekļu centra (VTPC) telpās, 2) plānotos VTPC izbraukumos ārpus nodaļas pastāvīgās atrašanās vietas vai arī 3) piesakot mājas vizīti, kas ir maksas pakalpojums. Maksa par mājas vizīti ir EUR 8,67 un ceļa izdevumi (EUR 0,46 par katru kilometru). Ceļa izdevumi tiek aprēķināti no tuvākās pakalpojuma sniegšanas vietas līdz klienta dzīvesvietai¹³.

Tiflotehniku var saņemt 1) LNB Tiflotehnikas nodaļā, 2) pēc pieprasījuma saņemt kādā no TO, 3) no 2025. gada decembra saņemt savās mājās. Lai pieteiktu piegādi mājās, pieteikumus nepieciešams iesniegt LNB Tiflotehnikas nodaļai. Pēc

¹¹ <https://surdocentrs.lv/surdotehniskie-paliglidzekli/>

¹² <https://www.nrcvaivari.lv/lv/projekta-virzibas-parskats-tehnisko-paliglidzeklu-pieejamiba-uzlabojas>

¹³ <https://vtpc.lv/lv/izbraukumi-un-majas-vizites>

pieteikuma saņemšanas nodaļas speciālists informē par piegādes datumu. Par TPL piegādi mājās cena ir 50,00 EUR¹⁴.

Surdotehniku var saņemt 1) LNS "Surdotehniskais palīdzības centrs" telpās vai arī 2) piesākot mājas vizīti, kas ir maksas pakalpojums (Rīgā – EUR 85, Pierīgas reģionā – EUR 110, tālākos reģionos pēc individuālas saskaņošanas), savukārt guloši klienti un klienti, kam nepieciešama īpaša aprūpe, ir atbrīvoti no samaksas¹⁵.

Pēc sarunas ar ekspertiem zināms, ka NRC "Vaivari" prioritāte ir elpošanas TPL izsniegšana, tos izsniedz mēneša laikā, skābekļa koncentrātorus – 3 darbadienu laikā. Ir arī individuāli izgatavojami TPL, kuru izgatavošanai nepieciešama atļauja. Atļauja tiek nodrošināta 1 mēneša laikā. Uz steidzamības kārtā izsniedzamajiem jāgaida 1 līdz 3 mēneši, uz pārējiem – varbūt arī ilgāk. 2024. gadā garākā rinda bija uz alternatīvās komunikācijas TPL, kas ir ar acu skatienu vadāmību. Tur nācās gaidīt līdz pat gadam un vairāk, bet šobrīd gaidīšanas laiks ir līdz trīs mēnešiem.

Savukārt saistībā ar surdotehnikas nodrošinājumu eksperte norādīja, ka gaidīšanas laiks var būt kādas 2 nedēļas, bet, ja vajadzīga kāda specifiskāka ierīce vai detaļa no izplatītājiem, tad piegādes laiks var būt pat mēnesis. Par tiflotehniku ziņojuma rakstīšanas laikā nav pieejamas informācijas. Zināmā informācija liek secināt, ka piegādes laiks ir ļoti atkarīgs no konkrētā TPL specifikas, iepirkto TPL apjoma, klienta dzīvesvietas attāluma no TPL izsniegšanas vietām, kā arī citi faktori.

Statistikas dati – izsniegtie TPL

Nav brīvi pieejamas vienlīdz strukturētas un aktuālas informācijas par izsniegtajiem TPL. Atvērto datu kopā "Personu, kuras saņēmušas TPL, skaita sadalījums pēc administratīvās teritorijas" 2023. gada otrā pusgada dati¹⁶ (skatīt 1. tabulu). Nav vienkopus pieejamu datu par 2024. un 2025. gadu.

¹⁴ <https://lnbiedriba.lv/lv/tehnisko-paliglidzeklu-piegade-majas/>

¹⁵ <https://surdocentrs.lv/majas-vizites/>

¹⁶ <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/personu-tpl-skaita-sadalijums-adm-ter>

Personas, kuras saņēmušas TPL 2023. gada otrajā pusgadā

Personas, kuras saņēmušas REDZES invalīdiem domātos TPL	Personas, kuras saņēmušas DZIRDES invalīdiem domātos TPL	Personas, kuras saņēmušas personām ar KUSTĪBU traucējumiem domātos TPL
1 204	2 566	6 937

Visuzskatāmāk sniegtā informācija ir NRC "Vaivari" mājaslapā. NRC "Vaivari" 2025. gadā izsniegti 6 150 tehniskie palīglīdzekļi, turklāt cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem izsniegtas 2 349 atļaujas iegādāties TPL ar līdzmaksājumu un 3 501 atļauja iegādāties TPL ar kupona metodi¹⁷.

2023. gadā LNB Tiflotehnikas nodaļa izsniedza 4395 TPL, no kuriem lielākais skaits bija mobilā tīkla telefoni (650), acu protēzes (531), laukrāži (445), bet iekļāva arī tādus tehniskos palīglīdzekļus kā asinsspiediena mērītāji ar runas funkciju, ķermeņa svāri, atbalsta spieķis un salokāmie orientēšanās spieķi, termometri klimatisko apstākļu mērīšanai, šķidrums līmeņa noteicēji, elektroniski palielinoši palīglīdzekļi, lupas ar apgaismojumu, atskaņotāji u.c.¹⁸. 2023.gadā TPL saņemšanas rindā stājās 4105 personas¹⁹. Savukārt SIA "LNS Surdotehniskās palīdzības centrs" 2025. gadā nodrošināja 7293 valsts apmaksātus dzirdes aparātus un 1020 citu surdo TPL izsniegšanu²⁰.

Vispārīgāka piekļūstamība

Kā norāda viena no intervētajām ekspertēm, palīgtehnoloģijas ir neatņemama daļa no likumdošanas saistībā ar cilvēkiem ar invaliditāti. Lai arī ir likumi un noteikumi, kas sakārtoti atbilstoši mūsdienu vajadzībām un iespējām, tomēr ir citi, kurus vēl nepieciešams uzlabot.

¹⁷ <https://www.nrcvaivari.lv/lv/projekta-virzibas-parskats-tehnisko-paliglidzeklu-pieejamiba-uzlabojas>

¹⁸ <https://lnbiedriba.lv/lv/tiflotehnikas-nodaras-parskats-par-2023-gadu-2/>

¹⁹ Turpat.

²⁰ <https://surdocentrs.lv/pern-izsniegtas-8313-valsts-finansetas-dzirdes-paligierices/>

Jāsaka tā, palīgtehnoloģijas ir kaut kas tāds, kas ļoti integrēti ar cilvēku invaliditāti politikā, jo bez tām faktiski daudzas politikas jomas nav realizējamās, kā neatkarīga dzīve, kā pieejama informācija, un tā tālāk. Faktiski tas ir ļoti integrēts jautājums. [...] es domāju, ka šobrīd Latvijā ir vairāk vai mazāk sakārtota neredzīgiem un nedzirdīgiem cilvēkiem šī palīglīdzekļu, palīgtehnoloģiju iegūšanas iespējas un uzskaitē, un tā tālāk. Bet samērā aizvien vēl nesakārtots ir šis jautājums par pārvietošanās līdzekļiem, par aprūpes palīglīdzekļiem šajā jomā. [T6]

Latvijas Republikas likumos un noteikumos reti ir tieša atsauce uz TPL, tomēr ir gana daudz likumdošanas dokumentu, kuri ir netieši saistīti. Daži no likumiem un noteikumiem, kas var ietekmēt pieteikšanos TPL saņemšanai, saņemšanu, lietošanas mācības, lietošanu u.c. iekļauj 2. tabulā norādītos:

2. tabula

Ar TPL piešķiršanu netieši saistītie MK noteikumi un likumi

N.p.k.	Normatīvais akts	Stājies spēkā	Galvenais mērķis, virziens	Saistība ar TPL
1.	MK Nr. 316 – Noteikumi par asistenta, pavadona un aprūpes pakalpojumu personām ar invaliditāti ²¹	2021	Nodrošina individuālu atbalstu	TP lietošana saistīta ar asistenta un aprūpes pakalpojumiem
2.	MK Nr. 682 – Kārtība, kādā persona saņem valsts finansētus profesionālās rehabilitācijas pakalpojumus un profesionālās piemērotības noteikšanas pakalpojumu ²²	2022	Veicina nodarbinātību un integrāciju	TP integrēts profesionālajā rehabilitācijā un darba vietas pielāgošanā

²¹ <https://likumi.lv/ta/id/323301-noteikumi-par-asistenta-pavadona-un-aprupes-pakalpojumu-personam-ar-invaliditati>

²² <https://likumi.lv/ta/id/336971-kartiba-kada-persona-sanem-valsts-finansetus-profesionalas-rehabilitācijas-pakalpojumus-un-profesionalas-piemērotības-noteikšanas%E2%80%A6>

3.	MK Nr. 805 – Prognozējamas invaliditātes, invaliditātes un darbības zaudējuma noteikšanas un invaliditāti apliecinoša dokumenta izsniegšanas noteikumi ²³	2015	Kritēriji prognozējamas invaliditātes, invaliditātes un darbības zaudējuma noteikšanai, indikācijām auto pielāgošanai	Invaliditātes statusa piešķiršana ir viens no priekšnoteikumiem TPL saņemšanai
4.	MK Nr. 578 – Noteikumi par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanu no valsts budžeta līdzekļiem sociālās rehabilitācijas institūcijā ²⁴	2020	Regulē sociālās rehabilitācijas institūciju darbību	TP nodrošināšana rehabilitācijas pakalpojumu ietvaros
5.	MK Nr. 587 – Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmas noteikumiem ²⁵	2014	Datu struktūra, apmaiņa starp iestādēm, institūciju savstarpējā sadarbība	Ietver informāciju par TPL piešķiršanu un pakalpojumu izmantošanu
6.	MK Nr. 555 – Noteikumi par veselības aprūpes pakalpojumu organizēšanas un samaksas kārtību ²⁶	2018	Pacientu līdzmaksājumu nosacījumus, rindas veidošanu un ārpus valsts budžeta finansējamo pakalpojumu sarakstu	Var ietekmēt to, kad saņem medicīnisku izvērtējumu vai rehabilitāciju
	MK Nr. 759 – Invaliditātes informatīvās sistēmas noteikumi ²⁷	2022	Uzglabā datus par invaliditātes ekspertīzi	Ietekmē TPL saņemšanas pieteikuma procesu
7.	Publisko iepirkumu likums ²⁸	2017	Nosaka vispārīgo kārtību publisko iepirkumu veikšanai Latvijā	Ietekmē TPL iepirkumu procedūru

²³ <https://likumi.lv/ta/id/271253-noteikumi-par-prognozejamas-invaliditates-invaliditates-un-darbspeju-zaudejuma-noteikšanas-kriterijiem-terminiem-un-kartibu>

²⁴ <https://likumi.lv/ta/id/311143-noteikumi-par-socialas-rehabilitacijas-pakalpojuma-sanemšanu-no-valsts-budzeta-lidzekliem-socialas-rehabilitacijas-institucija>

²⁵ <https://likumi.lv/ta/id/269340-valsts-socialas-politikas-monitoringa-informacijas-sistemas-noteikumi>

²⁶ <https://likumi.lv/ta/id/301399-veselibas-aprupes-pakalpojumu-organizesanas-un-samaksas-kartiba>

²⁷ <https://likumi.lv/ta/id/337718-invaliditates-informativas-sistemas-noteikumi>

²⁸ <https://likumi.lv/ta/id/287760-publisko-iepirkumu-likums>

Svarīgi norādīt, ka daļa no TPL ir arī medicīniskas ierīces, uz kurām attiecas MK Nr.461 “**Medicīnisko ierīču noteikumi**”²⁹. Noteikumi to aktuālajā versijā stājās spēkā 2023. gadā. Tie nosaka prasības medicīnisko ierīču laišanai tirgū un lietošanai Latvijā. Tie balstās uz ES regulējumu, īpaši Regulu (ES) 2017/745. Noteikumi nosaka, kā ierīces jāreģistrē un jāuzrauga. Pirms laišanas tirgū noteiktu klašu ierīcēm jāveic paziņošanas procedūra, kā arī jāiesniedz atbilstības deklarācijas un sertifikāti. Noteikumi paredz arī medicīnisko ierīču izsekojamību pēc to laišanas tirgū. Ražotāji un izplatītāji ir atbildīgi par ierīču izņemšanu no tirgus, ja nepieciešams. Ārstniecības iestādēm jānodrošina ierīču uzskaiti un pareiza lietošana. Svarīga ir arī personāla apmācība medicīnisko ierīču lietošanā.

Ņemot vērā ekspertu intervijās pārrunāto, obligāti jāpiemin arī vispārīga vides, preču un pakalpojumu piekļūstamība, kas nenoliedzami ietekmē arī TPL saņemšanu un lietošanu ikdienā. Jaunākais no tiesību aktiem šajā jomā ir **Preču un pakalpojumu piekļūstamības likums**³⁰. Tas stājās spēkā 2025. gada 28. jūnijā. Likuma mērķis ir veicināt preču un pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un citām personām, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi. Tas veicina iespējas personām ar invaliditāti pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē. Likums nosaka ražotāju, importētāju un izplatītāju pienākumus.

Likums attiecas uz konkrētām preču un pakalpojumu grupām, tostarp: patērētāju vispārējas nozīmes datortehnikas sistēmām un to operētājsistēmām, pašapkalpošanās termināļiem, viedtālruniem, planšetdatoriem un līdzīgām ierīcēm, elektronisko sakaru pakalpojumiem, piekļuvi audiovizuāliem elektronisko mediju pakalpojumiem, transporta un saistītajiem digitālajiem pakalpojumiem (tīmekļa vietnēm, lietotnēm, e-biļetēm).

Likums paredz iespēju saimnieciskās darbības veicējiem pierādīt, ka piekļūstamības prasību ievērošana radītu nesamērīgu slogu (piemēram, augstas izmaksas, kas saistītas ar šo prasību izpildi).

Saskaņā ar Preču un pakalpojumu piekļūstamības likumu izdotas arī

²⁹ <https://likumi.lv/ta/id/344674-medicinisko-iericu-noteikumi>

³⁰ <https://likumi.lv/ta/id/340554-precu-un-pakalpojumu-pieklustamibas-likums>

MK Nr. 128 “Preču un pakalpojumu pieklūstamības prasības”³¹, kas stājās spēkā 2025. gada 28. jūnijā, un dažas īpašas prasības stājas spēkā 2027. gada 28. jūnijā. Tie nosaka pieejamības prasības precēm (fiziskiem produktiem), produktu iepakojumam un instrukcijām, pakalpojumiem, neatliekamās palīdzības numuram “112”, elektroniskām un digitālām lietojumprogrammām, e-komercijas pakalpojumiem. Noteikumu mērķis ir nodrošināt, lai preces un pakalpojumi būtu lietojami, uztverami un saprotami personām ar invaliditāti.

Precēm un pakalpojumiem jānodrošina: 1) alternatīvi veidi, kā piekļūt sensorajai informācijai (audio, vizuālā, taustes), 2) alternatīvas ievades metodes, ja tiek izmantota balss vadība, 3) elastīgs vizuālais displejs (spilgtums, kontrasts, tālummaiņa, saderība ar palīgtehnoloģijām), 4) vienkāršas vadības ierīces, ko var izmantot personas ar kustību traucējumiem, 5) alternatīvas krāsu un skaņas signālus, kas ir saprotami personām ar redzes vai dzirdes traucējumiem, 6) alternatīvas biometriskajai identifikācijai (piemēram, nevizuāla ievade, citas ievades metodes). Precēm un pakalpojumiem jābūt saderīgām ar palīgtehnoloģijām. Informācijai par pieklūstamību un palīgtehnoloģiju saderību jābūt pieejamai pirms produkta laišanas tirgū.

Lai apliecinātu, ka produkts atbilst pieejamības prasībām, uzņēmējam ir jā sagatavo atbilstības deklarācija noteiktajā formātā, tostarp: 1) produkta identifikācija un atbilstības standarti, 2) ražotāja un pārstāvja informācija, 3) attiecīgie normatīvie akti un īpašās prasības.

Starptautiskie dokumenti

Latvijas likumdošanu ietekmē arī starptautiski līgumi, direktīvas, regulas un standarti. Turpmāk nodaļā pieminētas tās, kas vistiešāk attiecas uz TPL drošību.

Konvencijas

Centrālā starptautiskā vienošanās, kas attiecas uz Latvijas TPL nodrošinājumu, ir ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Tā nosaka valstu pienākumu nodrošināt pieklūstamību, vienlīdzību un palīgtehnoloģiju pieejamību

³¹ <https://likumi.lv/ta/id/350121-precu-un-pakalpojumu-pieklustamibas-prasibas>

personām ar invaliditāti vai funkcionāliem traucējumiem. ES un dalībvalstīm jāveicina pieejamu un drošu palīglīdzekļu attīstība un pieejamība.

Ir arī daudzas citas konvencijas un starptautiski līgumi, kas netieši ietekmē TPL nodrošinājumu Latvijā. Dažas no tām ir Pasaules Tirdzniecības organizācijas Vispārējā vienošanās par pakalpojumu tirdzniecību (nosaka, ka tehniskie noteikumi un atbilstības prasības jāizstrādā tā, lai tie neradītu nepamatotus šķēršļus tirdzniecībai), Eiropas Padomes Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi (kā ES dalībvalstij nosaka personas datu apstrādes un drošības principus, ietekmē digitālos palīglīdzekļus ar datu apstrādi).

Regulas, direktīvas

Vairumam, ja ne visām uz TPL izstrādi, ražošanu, izplatīšanu, iepirkšanu u.c. aprites posmiem attiecināmajām regulām un direktīvām ir piebilde, ka ražotājiem jānodrošina, ka ierīces ir veidotas atbilstoši būtiskajām prasībām jau izstrādes stadijā. Tām jāveic atbilstības novērtēšana, pirms ierīces tiek laistas tirgū. TPL jābūt marķētiem ar CE zīmi, kas apliecina atbilstību ES prasībām. Ražotājiem jāizstrādā tehniskā dokumentācija un jānodrošina tās pieejamība uzraugošajām iestādēm un lietotājiem saprotamā veidā.

Regula (EU) 2017/745³² stājās spēkā 2017. gadā un nosaka stingras prasības medicīniskajām ierīcēm, tostarp TPL, lai nodrošinātu pacientu drošību un produktu kvalitāti. Regula attiecas uz visām ierīcēm, kas paredzētas cilvēku veselības uzlabošanai, t.sk. tās bez tieša medicīniska mērķa. Būtiska prasība ir detalizētas tehniskās dokumentācijas izstrāde, kas pierāda ierīces atbilstību regulai. Ražotājiem jāveic risku pārvaldība visā ierīces dzīves ciklā, sākot no izstrādes līdz lietošanai. Regula nosaka arī prasības ierīču atkārtotai izmantošanai, piemēram, tīrīšanai, dezinfekcijai un sterilizācijai.

Regula paredz stingrāku ierīču klasifikāciju pēc riska līmeņa, kas ietekmē atbilstības novērtēšanas procedūras. Augstāka riska palīglīdzekļiem nepieciešama padziļināta klīniskā izpēte un uzraudzība. TPL jābūt identificējamiem ar unikālu ierīces identifikatoru (UDI), kas nodrošina to izsekojamību. Datu reģistrācija

³² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32017R0745>

Eiropas datubāzē (EUDAMED)³³ uzlabo arī TPL piešķiršanas caurskatāmību un informācijas pieejamību.

Direktīva 2014/53/ES (Radioiekārtu direktīva)³⁴ stājās spēkā 2014. gadā un attiecas uz ierīcēm, kas izmanto radiofrekvences sakariem vai noteikšanai, piemēram, bezvadu medicīnas palīgīdzekļiem. Šīs ierīces nedrīkst traucēt citas iekārtas, un tām jāspēj darboties traucējumu apstākļos.

Svarīga prasība ir radiofrekvenču spektra efektīva izmantošana, lai novērstu traucējumus un nodrošinātu sakaru kvalitāti. Tas ir būtiski, piemēram, attālinātās veselības aprūpes ierīcēm un monitoringa sistēmām. Importētājiem un izplatītājiem ir pienākums pārliecināties, ka produkti atbilst prasībām. Tirgus uzraudzības iestādes kontrolē atbilstību un var ierobežot neatbilstošu ierīču izplatīšanu.

TPL ar interneta savienojumu jānodrošina arī noteikts kiberdrošības līmenis. Direktīva veicina inovāciju, vienlaikus saglabājot augstus drošības standartus. Tā ļauj vienkāršot ierīču brīvu apriti ES tirgū. Tiek paredzēta arī atbildība par neatbilstošu produktu radītajiem riskiem.

Direktīva 2014/30/ES³⁵ nosaka prasības elektrisko un elektronisko ierīču elektromagnētiskajai saderībai, elektromagnētiskajam izstarojumam nepārsniedzot pieļaujamo līmeni. Tas ir īpaši svarīgi medicīniskajiem un rehabilitācijas palīgīdzekļiem Direktīva attiecas gan uz atsevišķām ierīcēm, gan uz sistēmām. Direktīva uzliek pienākumus ne tikai ražotājiem, bet arī importētājiem un izplatītājiem. Tas nozīmē, ka visām piegādes ķēdes pusēm jānodrošina produkta atbilstība.

Direktīva 2014/35/ES³⁶ regulē elektrisko iekārtu drošību noteiktos sprieguma diapazonos. Tā attiecas uz ierīcēm ar spriegumu 50–1000 V maiņstrāvai un 75–1500 V līdzstrāvai. Ierīcēm jābūt drošām gan normālas lietošanas, gan paredzamu kļūdu gadījumos, kā arī tām jābūt pienācīgi izolētām pret ārējās vides ietekmi.

³³ <https://ec.europa.eu/tools/eudamed/#/screen/home>

³⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32014L0053>

³⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32014L0030>

³⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32014L0035>

Regula (ES) 2023/988³⁷ nosaka vispārīgās drošuma prasības patēriņa precēm. Tā attiecas uz visiem produktiem, kas paredzēti patērētājiem vai var tikt izmantoti patērētāju vidē. Produkta drošums jānodrošina galvenokārt ar tā dizainu un tehniskajām īpašībām. Drošuma novērtējumā jāiekļauj produkta īpašības, sastāvs un instrukcijas. Jāņem vērā produkta paredzētā un saprātīgi prognozējamā lietošana. Jāvērtē arī produkta ietekme uz citām ierīcēm, ja tās tiek lietotas kopā. Regula attiecas arī uz produktiem, kas tiek pārdoti tiešsaistē vai attālināti. Produkti tiek uzskatīti par pieejamiem tirgū, ja tie ir mērķēti uz ES patērētājiem.

Direktīva 2011/65/ES³⁸ nosaka ierobežojumus bīstamo vielu izmantošanai elektriskajās un elektroniskajās iekārtās. Tā veicina videi draudzīgu elektrisko un elektronisko atkritumu apstrādi. Direktīva paredz regulāru ierobežoto vielu saraksta pārskatīšanu.

Direktīva 2012/19/ES³⁹ attiecas uz elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem (WEEE). Direktīvas mērķis ir samazināt atkritumu daudzumu un iesaistīto pušu darbību ietekmi uz vidi. Tā veicina atkārtotu izmantošanu, pārstrādi un citus atgūšanas veidus, kā arī sistēmas veidošanu atsevišķai elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumu savākšanai. Mājsaimniecībām jābūt iespējai nodot šos atkritumus bez maksas. Izplatītājiem jānodrošina veco iekārtu pieņemšana, piegādājot jaunas. Dalībvalstīm jānodrošina savākšanas infrastruktūras pieejamība. Ražotāji ir atbildīgi par šo atkritumu apsaimniekošanas finansēšanu.

Regula (ES) 2016/679⁴⁰ nosaka noteikumus fizisko personu datu aizsardzībai. Tā attiecas uz personas datu apstrādi un aizsardzību gan publiskajā, gan privātajā sektorā. Tā arī nodrošina personas datu brīvu apriti Eiropas Savienībā. Regula piešķir personām lielāku kontroli pār saviem datiem, norādot personu tiesības piekļūt saviem datiem, saņemt informāciju par to apstrādi, kā arī pieprasīt datu dzēšanu noteiktos gadījumos Organizācijām jānodrošina datu apstrādes caurspīdīgums, jāievēro princips apstrādāt tikai nepieciešamos datus, tos uzglabāt tikai tik ilgi, cik tie ir nepieciešami, piemēram, pakalpojuma saņemšanai, un

³⁷ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/988/oj/eng>

³⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32011L0065>

³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32012L0019>

⁴⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>

jānodrošina datu drošība un aizsardzība pret neatļautu piekļuvi.

Regula (EK) Nr. 987/2009⁴¹ nosaka kārtību, kā īstenot Regula (EK) Nr. 883/2004 par sociālās drošības sistēmu koordinēšanu. Tā precizē praktiskās procedūras un mehānismus starp dalībvalstu iestādēm. Regula paredz, ka tiek izmantoti strukturēti elektroniskie dokumenti informācijas nodošanai. Tā regulē arī pabalstu piešķiršanas un izmaksas praktiskos aspektus.

Direktīvas (ES) 2019/882⁴² mērķis ir saskaņot piekļūstamības prasības noteiktiem produktiem un pakalpojumiem ES. Tā attiecas uz konkrētām produktu grupām, piemēram, datoriem, operētājsistēmām, maksājumu termināļiem u.c. Direktīva regulē arī pakalpojumus, tostarp elektronisko sakaru pakalpojumus. Direktīva aptver transporta pakalpojumu digitālos elementus, piemēram, biļetes un informāciju. Tā ietver prasības ārkārtas palīdzības saziņai, tostarp numuram 112. Jānodrošina, ka lietotāji var izmantot funkcijas neatkarīgi no savām spējām. Direktīva paredz prasības informācijas sniegšanai vairākos formātos (piemēram, vizuāli un audio). Tā nosaka piekļūstamības prasības arī fiziskajai videi, kur tiek sniegti pakalpojumi.

Standarti

Ņemot vērā vienu no projekta TechSocialcare mērķiem izstrādāt vienotas pamatprasības un standartus IKT rīkiem un palīgtehnoloģijām sociālās un veselības aprūpes pakalpojumos⁴³, jāapzina standartizācijas kārtība un esošie standarti, kas attiecas uz TPL Latvijā. **Standartizācijas likums**⁴⁴ stājās spēkā 1998. gadā un tas nosaka standartizācijas principus, uzdevumus, organizatorisko sistēmu, standartu izstrādes un piemērošanas kārtību. Tas regulē standartu izstrādi, pieņemšanu un piemērošanu dažādās nozarēs. Likuma mērķis ir nodrošināt kvalitāti, drošību un efektivitāti. Tā veicina arī preču un pakalpojumu brīvu apriti tirgū. Likums paredz, ka standartizācija balstās uz atklātības principu,

⁴¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32009R0987>

⁴² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:32019L0882>

⁴³ https://www.vidzeme.lv/projekti/tehnisko-standartu-veicinasana-paligtehnologijam-eiropas-socialas-aprupes-pakalpojumos/tehnisko-standartu-veicinasana-paligtehnologijam-eiropas-socialas-aprupes-pakalpojumos_pase/

⁴⁴ <https://likumi.lv/ta/id/50425-standartizācijas-likums>

brīvprātīgu piedalīšanos, orientāciju uz tehnoloģiju attīstību, kā arī atbilstību starptautiskajiem standartiem.

Standartu izstrādē piedalās dažādas ieinteresētās puses. Tās ietver valsts institūcijas, uzņēmumus un nozares speciālistus. Latvijā standartizācijas politiku īsteno Ekonomikas ministrija. Nacionālā standartizācijas institūcija organizē standartu izstrādi un uzturēšanu. Nozares ministrijas var ierosināt jaunu standartu izstrādi.

Latvija pārņem starptautiskos standartus. Tas nodrošina atbilstību globālajām prasībām. Standartu izmantošana parasti ir brīvprātīga, tomēr noteiktos gadījumos tie var kļūt obligāti ar normatīvo aktu palīdzību. Tas ir būtiski jomās, kas saistītas ar drošību un veselību.

EN ISO 21856:2022 nosaka vispārīgās prasības un testēšanas metodes TPL^{45,46}. Šādi palīg līdzekļi bieži tiek uzskatīti par medicīnas ierīcēm. Tas nosaka vispārīgas drošības un veiktspējas prasības šiem produktiem. Standarts ietver prasības attiecībā uz konstrukciju un materiāliem. Tajā paredzētas arī testēšanas metodes, lai pārbaudītu atbilstību prasībām. Tas paredz prasības lietošanas instrukcijām un informācijai, ko sniedz ražotājs. Standarts ietver arī prasības drošai lietošanai un uzturēšanai. Tajā paredzēti principi testēšanai dažādos ekspluatācijas apstākļos. Tas aptver arī higiēnas, tīrīšanas un dezinfekcijas aspektus.

3. tabula

LVS standarti

ID kods	Nosaukums	Saite
ISO 6273:2024	Palīg līdzekļi – pieklūstamības pamatnostādnes un prasības, lai apsektu personu ar maņu orgānu traucējumiem vajadzības saistībā ar palīg līdzekļiem un pakalpojumiem ⁴⁷ <i>Spēkā no: 11.03.2024.</i>	https://www.lvs.lv/products/162836

⁴⁵ https://www.iso.org/standard/71986.html?utm_source=chatgpt.com

⁴⁶ <https://standards.iteh.ai/catalog/standards/cen/b34304da-7733-466c-b635-bc105cac6cb8/en-iso-21856-2022>

⁴⁷ Tabulā iekļauti autores no angļu valodas uz latviešu valodu tulkoti standartu nosaukumi.

LVS EN ISO 9999:2022	Palīglīdzekļi – klasifikācija un terminoloģija. <i>Spēkā no:</i> 16.05.2022.	https://www.lvs.lv/products/154979
LVS EN 16586-2:2026	Dzelzceļa aprīkojums. Projektēšana lietošanai personām ar kustības traucējumiem. Ritošā sastāva pieklūstamība personām ar kustības traucējumiem. 2.daļa: Palīglīdzekļi iekāpšanai <i>Spēkā no:</i> 29.01.2026.	https://www.lvs.lv/products/168350
ISO 17069:2020	Pieklūstams dizains -- apsvērumi un palīglīdzekļi pieklūstamai sapulcei. <i>Spēkā no:</i> 30.09.2020.	https://www.lvs.lv/products/148302
ISO 17966:2016	Personīgās higiēnas palīglīdzekļi, kas atbalsta lietotāju. Prasības un testēšanas metodes <i>Spēkā no:</i> 04.01.2016.	https://www.lvs.lv/products/97089
LVS EN 17999:2025	Pieklūstamības sistēmas patstāvīgai dzīvošanai. Prasības un ieteikumi <i>Spēkā no:</i> 22.10.2025.	https://www.lvs.lv/products/167486
ISO 20342-1:2022	Palīglīdzekļi audu integritātei guļus stāvoklī – 1. daļa: Vispārīgās prasības[45] <i>Spēkā no:</i> 19.07.2022.	https://www.lvs.lv/products/155807
ISO 20342-4:2026	Palīglīdzekļi audu integritātei guļus stāvoklī – 4. daļa: izturības testēšanas metodes. <i>Spēkā no:</i> 06.02.2026.	https://www.lvs.lv/products/168471
ISO 20342-5:2024	Palīglīdzekļi audu integritātei guļus stāvoklī – 5. daļa: Testa metode izturībai pret tīrīšanu un dezinfekciju. <i>Spēkā no:</i> 04.09.2024.	https://www.lvs.lv/products/164090
ISO/TR 20342-7:2021	Palīglīdzekļi audu integritātei guļus stāvoklī – 7. daļa: putu īpašības, īpašības un veiktspēja. <i>Spēkā no:</i> 18.08.2021.	https://www.lvs.lv/products/152363
ISO/TS 20342-10:2022	Palīglīdzekļi audu integritātei guļus stāvoklī – 10. daļa: Norādījumi poliuretāna APTI pārvalku tīrīšanai, dezinfekcijai un kopšanai. <i>Spēkā no:</i> 25.03.2022.	https://www.lvs.lv/products/154529

LVS CEN ISO/TR 20342-7:2022	Palīgīdzekļi audu integritātes nodrošināšanai guļus stāvoklī. 7.daļa: Putu īpašības, raksturlielumi un veiktspēja (ISO/TR 20342-7:2021) <i>Spēkā no:</i> 21.07.2022.	https://www.lvs.lv/products/155820
LVS CEN ISO/TS 20342-10:2022	Palīgīdzekļi audu integritātes nodrošināšanai guļus stāvoklī. 10.daļa: Norādījumi poliuretāna APTI pārklāju tīrīšanai, dezinfekcijai un kopšanai (ISO/TS 20342-10:2022) <i>Spēkā no:</i> 21.07.2022.	https://www.lvs.lv/products/155840
LVS EN ISO 20342-1:2022	Palīgīdzekļi audu integritātes nodrošināšanai guļus stāvoklī. 1.daļa: Vispārīgas prasības (ISO 20342-1:2022) <i>Spēkā no:</i> 24.11.2022.	https://www.lvs.lv/products/157077
LVS EN ISO 20342-5:2025	Palīgīdzekļi audu integritātes nodrošināšanai guļus stāvoklī. 5.daļa: Testa metode noturībai pret tīrīšanu un dezinficēšanu (ISO 20342-5:2024). <i>Spēkā no:</i> 27.03.2025.	https://www.lvs.lv/products/165833
ISO 21802:2019	Palīgīdzekļu vadlīnijas par kognitīvo piekļūstamību. Ikdienas laika pārvaldība. <i>Spēkā no:</i> 15.01.2019.	https://www.lvs.lv/products/141305
LVS EN ISO 21802:2021	Palīgīdzekļi. Kognitīvās pieejamības vadlīnijas. Ikdienas laika pārvaldība (ISO 21802:2019) <i>Spēkā no:</i> 04.11.2021.	https://www.lvs.lv/products/153156
ISO 21856:2022	Palīgīdzekļi – Vispārīgās prasības un testēšanas metodes. <i>Spēkā no:</i> 04.07.2022.	https://www.lvs.lv/products/155502
LVS EN ISO 21856:2022	Palīgīdzekļi. Vispārīgās prasības un testa metodes (ISO 21856:2022) <i>Spēkā no:</i> 03.11.2022.	https://www.lvs.lv/products/156894

Iesaistītās institūcijas

Lai arī TPL nodrošinājumu vistiešāk ietekmē LM, NRC "Vaivari", LNB un LNS, ir arī daudz citu iesaistīto pušu ar savu ietekmi, pieredzi un redzējumu TPL nodrošinājumā.

Valsts institūcijas

LM izstrādā politiku, normatīvo regulējumu un finansēšanas kārtību šajā jomā. Tā nosaka, ka TPL tiek finansēti no valsts budžeta personām ar funkcionāliem traucējumiem vai invaliditāti. LM padotībā esošās institūcijas organizē šo palīgīdzekļu izvērtēšanu, piegādi un pielāgošanu lietotājiem. Tāpat LM regulē TPL piešķiršanas kārtību (piemēram, rindas principu un medicīnisko izvērtējumu) un nosaka tiesisko pamatu ar likumiem un MK noteikumiem. Papildus tā veicina pieklūstamības uzlabošanu, piesaistot finansējumu un ieviešot jaunus mehānismus, piemēram, kompensācijas vai kuponu sistēmu.

VM netieši ietekmē TPL nodrošinājumu, nosakot veselības aprūpes sistēmas prioritātes un medicīniskos kritērijus. TPL piešķiršanai nepieciešams ārstniecības personas atzinums, kas balstās uz veselības aprūpes sistēmas regulējumu un profesionālajiem standartiem, kurus ietekmē VM. Tāpat VM, LM un NVD piedalās valsts finansēto palīgīdzekļu klāsta paplašināšanā un medicīnisko tehnoloģiju ieviešanā. VM ietekmē arī diagnostikas, rehabilitācijas un ārstēšanas procesu kvalitāti, kas nosaka, kādi palīgīdzekļi pacientiem ir nepieciešami un piemēroti. Tādējādi tās politika ietekmē gan pieprasījumu pēc TPL, gan to medicīnisko pamatojumu.

NVD administrē valsts budžeta līdzekļus veselības aprūpei, tostarp maksājumus par medicīniskajām ierīcēm un pakalpojumiem, kas ir cieši saistīti ar TPL izmantošanu. Tas apstiprina medicīniskās tehnoloģijas un klīniskās vadlīnijas, kas nosaka, kādi palīgīdzekļi ir medicīniski pamatoti un izmantojami ārstēšanā. NVD analizē finansējuma izlietojumu, kas ietekmē pieejamo resursu apjomu TPL.

LM Sociālo pakalpojumu un invaliditātes politikas departaments. Šis departaments, kas kā jau izpildvaras daļa ir atbildīgs par sociālās politikas attiecībā uz sociālajiem pakalpojumiem un invaliditāti realizēšanu.

SIVA ir Labklājības ministra pārraudzībā esoša iestāde, kuras mērķis ir veicināt cilvēku ar invaliditāti un personu ar funkcionāliem traucējumiem sociālo

integrāciju, nodrošināt iespēju saņemt profesionālo rehabilitāciju un iegūt profesionālo izglītību.

Starpinstitucionālās padomes

Tai skaitā noteikti ir arī **VTPC Nevalstisko organizāciju un nozares profesionālo organizāciju pārstāvju padome**⁴⁸, kas neapšaubāmi ir vistiešāk saistīta ar TPL nodrošinājuma uzlabošanu. Padomes sastāvā ir pārstāvji no NVO (piemēram, nodibinājums Invalīdu un viņu draugu apvienība "APEIRONS", Bērnu slimnīcas fonds, Latvijas Muguras smadzeņu bojājumu biedrība), medicīnas un funkcionālo speciālistu asociācijām (piemēram, Latvijas Tuberkulozes un plaušu slimību ārstu asociācija), kā arī no citiem ar veselības aprūpi saistītajām organizācijām (Digitālās Veselības Biedrība). Lai arī sākotnēji bijis plānots padomes sēdēs tikties 4 reizes gadā, kopš Covid-19 pandēmijas sēdes notiek retāk.

Vēl ir arī **LM Invaliditātes lietu nacionālā padome**⁴⁹, kuras priekšsēdētājs ir labklājības ministrs, tās sastāvā ir izglītības un zinātnes ministrs, ekonomikas ministrs, klimata un enerģētikas ministrs, satiksmes ministrs, veselības ministrs, viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrs, Latvijas Pašvaldību savienības priekšsēdis, Sabiedrības integrācijas fonda sekretariāta direktors, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības priekšsēdētājs, Latvijas Darba devēju konfederācijas ģenerāldirektors, kā arī pārstāvji no sabiedriskajām organizācijām.

Arī **Sociālās integrācijas valsts aģentūras (SIVA) konsultatīvā padome**⁵⁰, kurā ietilpst aģentūras pārstāvji, biedrības "Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "ZELDA"" pārstāvis, LNS pārstāvis, LNB pārstāvis, Jūrmalas valstspilsētas administrācijas Izglītības pārvaldes pārstāvis, Izglītības un zinātnes ministrijas Profesionālās un pieaugušo izglītības departamenta pārstāvis u.c. Tā kā šajās padomēs daļēji pārklājas tas, kuras sabiedriskās organizācijas ir iesaistītas, tad tās atkārtoti neuzskaitīju.

Nacionālā standartizācijas padome⁵¹, kuras priekšsēdētāja ir Ekonomikas

⁴⁸ <https://www.vtpc.lv/lv/nevalstisko-organizaciju-un-nozares-profesionalo-organizaciju-parstavju-padome>

⁴⁹ <https://www.lm.gov.lv/lv/invaliditates-lietu-nacionala-padome>

⁵⁰ <https://www.siva.gov.lv/lv/konsultativa-padome>

⁵¹ <https://www.em.gov.lv/lv/nacionala-standartizācijas-padome>

ministrijas valsts sekretāra vietniece, priekšsēdētājas vietnieks ir Nacionālās standartizācijas institūcijas valdes loceklis, piedalās, piemēram, Latvijas Patērētāju interešu aizstāvības asociācijas pārstāve, Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācijas pārstāvis, Latvijas Zinātņu akadēmijas pārstāvis, Tehnisko ekspertu asociācijas pārstāvis u.c.

NVO

Galvenokārt, standartu veidošana notiek ar **NVO**, kas pārstāv cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem tiesības un intereses, iesaisti. Kā jau iepriekš minēts, TPL nodrošinājumā liela ietekme ir LNB un LNS, bet ir arī citas NVO, kas iekļautas dažādu lēmumu pieņemšanā, piemēram, Invalīdu un viņu draugu apvienība "APEIRONS", Latvijas cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija SUSTENTO, biedrība "Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "ZELDA"".

Medicīnas un funkcionālie speciālisti

Pie iesaistītajām pusēm ir arī visi medicīnas un funkcionālie speciālisti, kas strādā ar cilvēkiem, kuriem nepieciešami TPL. Speciālistu pārstāv tādas organizācijas kā Latvijas Ergoterapeitu asociācija⁵², Latvijas Audiologopēdu asociācija⁵³, Latvijas Fizioterapeitu asociācija⁵⁴, Latvijas Protezēšanas un Ortozēšanas asociācija⁵⁵, Latvijas ģimenes ārstu asociācija⁵⁶, Latvijas lauku ģimenes ārstu asociācija⁵⁷ u.c.

Digitālās veselības uzņēmumi/uzņēmējdarbības veicinātāji

Svarīgi ir arī uzņēmumi, kas nodarbojas ar TPL izstrādi, ražošanu un izplatīšanu, kā arī organizācijas, kas veicina uzņēmējdarbību Latvijā. Starp tiem ir SIA Vigo Health, kas ir digitālās rehabilitācijas programma insultu pārcietušajiem

⁵² <https://ergoterapija.lv/>

⁵³ <https://audiologopedi.lv/>

⁵⁴ <https://www.fizioterapeitiem.lv/>

⁵⁵ <https://lpoa.lv/>

⁵⁶ <https://lga.lv/about>

⁵⁷ <https://www.lgaa.lv/>

(pieejama planšetdatorā, lietojama arī mājās)⁵⁸, SIA Meditec (veselības aprūpes nozares un operatīvo dienestu dispečerizācijas un resursu vadības informācijas sistēmu izstrādātājs)⁵⁹, Latvijas Digitālais akcelerators⁶⁰, Digitālās veselības biedrība⁶¹.

Politikas eksperti, pētnieki

TPL politikā un izstrādē strādā arī pētnieki un politikas eksperti, kas ir iesaistīti daudzveidīgu palīgtehnoloģiju izstrādē, to vērtēšanā. Sabiedrības izglītošanā u.c. aktivitātēs, kas atstāj iespaidu arī uz valsts politiku. Viens piemērs ir Interreg VI-A Estonia–Latvia Programmas projekts Access Routes aktivitāte, kurā dalībniekiem lika iejusties cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem pieredzēs saistībā ar ikdienišķām situācijām un pieklūstamības problēmām⁶². Vēl viens piemērs ir raksts par robotu, mākslīgā intelekta u.c. tehnoloģiju izmantošana psihiskās veselības aprūpē, kas liek apsvērt pētnieciskās un medicīnas ētikas apsvērumus jaunu tehnoloģiju kontekstā⁶³. Un vēl var pieminēt Latvijā izstrādātas tehnoloģijas, ko izmantot rehabilitācijā, piemēram, izmantojot paplašināto realitāti un valkājamo tehnoloģiju datu atbalstu cilvēkiem ar apakšējo ekstremitāšu amputācijām⁶⁴ vai virtuālās realitātes risinājumu, kas pielāgots psihiskās veselības aprūpes kontekstam⁶⁵.

Sociālo pakalpojumu sniedzēji

Saistībā ar TPL pielietojumu ļoti nozīmīgi ir sociālo pakalpojumu sniedzēji. Aprūpētāji ir tie, kas praktiskās ikdienas situācijās strādā ar cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, līdz ar to arī var arī novērot TPL lietošanas paradumus, iespējas un ierobežojumus. Sociālo pakalpojumu sniedzēji arī ir tie,

⁵⁸ <https://vigo.health/ka-tas-strada/>

⁵⁹ <https://www.meditec.lv/par-mums/>

⁶⁰ <https://www.digitallatvia.lv/sakums>

⁶¹ <https://www.digitalaveseliba.lv/>

⁶² <https://estlat.eu/en/news/lunch-senses-experiencing-reality-accessibility-barriers>

⁶³ <https://satori.lv/article/vai-robots-var-tavs-psihoaterapeits>

⁶⁴ <https://va.lv/projekts/petijumi-kompleksai-kermena-rehabilitacijas-istenosanai-cilvekiem-ar-apaksejo-ekstremitasu-amputacijam-izmantojot-paplasinato-realitati-un-valkajamo-tehnologiju-datu-atbalstu>

⁶⁵ <https://www.strencupns.lv/slimnica-uzsak-virtualas-realitates-terapijas-pilotprojektu/>

kas izmanto palīgtehnoloģijas arī aprūpes darba veikšanai (īpaši saistībā ar klientu monitorēšanu).

Standartizācijas institūcija

SIA “Latvijas standarts” (LVS) ir Latvijas Nacionālā standartizācijas institūcija, kas ir Ekonomikas ministrijas pakļautībā. Tā darbojas saskaņā ar Standartizācijas likumu un pilda valsts deleģētās standartizācijas funkcijas. Institūcijas galvenie uzdevumi ir izstrādāt, reģistrēt, publicēt un uzturēt Latvijas nacionālos standartus. Tā pārstāv Latviju starptautiskajās un Eiropas standartizācijas organizācijās, piemēram, ISO un CEN.

ES finansēšanas mehānismi

Saistībā ar ES politikas realizēšanu nozīmīga iesaistītā puse ir Atveseļošanas fonds⁶⁶ – EK centralizēti pārvaldīta budžeta programma, kas izveidota papildus 2021. – 2027. gada plānošanas perioda ES daudzgadu budžetam. Programmas ietvaros plānots novirzīt finanšu resursus 1) digitālajā transformācijā – 20% (365,2 miljoni eiro), 2) nevienlīdzības mazināšanā – 20% (370 miljoni eiro), veselības nozarē – 10% (181,5 miljoni eiro). Piemēram, Atveseļošanas fonda finansējums piešķirts arī NRC “Vaivari” TPL pieejamības sekmēšanai⁶⁷.

⁶⁶ <https://www.cfla.gov.lv/lv/atveselosanas-fonds>

⁶⁷ <https://www.lm.gov.lv/lv/tehnisko-paliglidzeklu-pieejamibas-sekmesana>

2. ESOŠĀS SITUĀCIJAS VĒRTĒJUMS

Valsts kontroles ziņojums

Būtiskākais dokuments esošās TPL nodrošinājuma izvērtējumam ir 2024. gada Valsts kontroles (VK) ziņojums "Vai valsts finansētie palīglīdzekļi tiek nodrošināti atbilstoši mērķgrupas vajadzībām un vislabākajā iespējamajā veidā?" (Revīzija Nr. 2.4.1-41/2023). Ziņojumā norādītas 5 galvenās problēmas, kas tika minētas arī ekspertu intervijās, kas veiktas TechSocialcare projekta ietvaros:

- Speciālistu pieejamība atzinuma saņemšanai ir ierobežota.
- Neattaisnojama birokrātija un neizdarība TPL piešķiršanas procesā.
- TPL saņemšana iedzīvotājiem ir apgrūtināta.
- Valsts nodrošinātais TPL "grozs" nav pietiekami elastīgs.
- Kārtīga un rūpīga saimnieka pieejas trūkums TPL apritē un utilizācijā.

Dažām no šīm problēmām risinājums jau ir atrasts, piemēram, saistībā ar TPL saņemšanu. Kā jau iepriekš minēts, NRC "Vaivari", LNB un LNS piedāvā iespēju TPL nogādāt mājās, ja cilvēks piesaka mājas vizīti.

Speciālistu pieejamība atzinuma saņemšanai

Saistībā ar atzinumu saņemšanu, vadoties pēc MK Nr. 878, valsts nodrošināto TPL saņemšanai atzinums ir jāiesniedz arī tad, ja informācija NRC "Vaivari" ir jau pieejama (piemēram, atkārtoti pieprasot TPL). Vadoties pēc MK Nr. 250, LNB un LNS atkārtoti izsniegtajiem TPL atzinums nav vajadzīgs. Lai saņemtu atzinumu, ir jāvērsas pie ārsta-speciālista vai funkcionālā speciālista, bet rindas pie speciālistiem mēdz būt ļoti garas. Daļu novērtējumu iespējams veikt tikai VTPC laboratorijā, bet šo procesu arī ietekmē ierobežotais speciālistu skaits.

Atzinumus drīkst sagatavot funkcionālie speciālisti, bet viena no intervētajām ekspertēm norāda arī uz pieejamu un neatkarīgu funkcionālo speciālistu, īpaši ergoterapeitu, trūkumu, sakot, ka speciālisti mēdz būt arī konkrētu uzņēmumu pārstāvji, līdz ar to pārstāvot arī uzņēmumu intereses.

Ziņojumā un arī TechsocialCare ietvaros intervēto ekspertu pieredzē vairumu atzinumu sagatavo ģimenes ārsti, turklāt atzinumus mēdz trūkt būtiskas informācijas par funkcionālo traucējumu specifiku u.c. Intervētā eksperte norādīja

to, ka ģimenes ārstiem trūkst izpratnes par TPL izmantošanas principiem, kā arī to, ka palīglīdzekļus drīkst izrakstīt ne tikai rehabilitācijas ārsts, bet arī funkcionālie speciālisti. Ir situācijas, kurās izskatās, ka ģimenes ārsts izraksta tehnisko palīglīdzekli pēc pacienta lūguma, nevis tāpēc, ka palīglīdzekļa lietošanai ir pamatots medicīnisks iemesls. Novērtējumos trūkst detalizēts pamatojums palīglīdzekļa izrakstīšanai.

Respektīvi, [pacienti] atrodies vienā palātā izstāsta viens otram, ka rekur man izrakstīja skūteri braukāšanai uz veikalu un atpakaļ. [...] Viņa sākumā prasīja mūsu speciālistiem, bet mūsu speciālisti, novērtējot pacientu, teica, nē, jums tāda iekārta nav nepieciešama [...]. Un tad ieteica ceļu viens otram pacienti, ka, nu, ej pie ģimenes ārsta un saki, ka tev taču tādu var uzrakstīt, un lai raksta. Nu, tā, ka jābūt kaut kādai vienotībai tajos kritērijos, kas tad kam ir nepieciešams. [...] Bet bieži vien tajos novērtējumos tur tik detalizēti to nevar uzreiz atšifrēt. [T1]

Viens no VK ieteikumiem bija TPL grupēšana pēc to sarežģītības, katrai grupai arī piešķirot dažādus speciālistus, kuri drīkst sniegt atzinumu: 1) vienkāršiem tehniskajiem palīglīdzekļiem atzinumu varētu sniegt ģimenes ārsti vai sociālo dienestu speciālisti, kuri jau pašlaik novērtē klienta funkcionēšanas stāvokli vairāku sociālo pakalpojumu saņemšanai, 2) vidēji sarežģītiem – specializēti ārsti, piemēram, neirologi, 3) sarežģītiem – multiprofesionālas speciālistu komandas, nodrošinot to pieejamību arī ārpus Rīgas, piemēram, VTPC filiālēs Kuldīgā un Rēzeknē.

Neattaisnojama birokrātija un neizdarība TPL piešķiršanas procesā

VK ziņojumā kritizēta arī neefektīva TPL pakalpojuma administrēšanas kārtība, t.sk. 1) nav izvērtēts, kuros procesa soļos ir nepieciešama VTPC ergoterapeitu iesaiste, 2) gadījumi, uz kuriem attiektos TPL izsniegšana steidzamības kārtā, netiek uztverti kā prioritāri pakalpojuma administrēšanas procesā, 3) novēlota iepirkuma plānošana u.c.

Intervētie eksperti norāda, ka NRC "Vaivari" TPL steidzamības kārtā var saņemt

1-3 mēnešu laikā, plānveida kārtā – pusgada laikā, ja tie ir TPL, kas lietojami ilgtermiņā. Šobrīd saņemšanas laiku saīsina atzinumu sagatavošana elektroniskā vidē. Ja vienai no ekspertēm, kura pati arī lieto TPL, gaidīšanas laiks šķietis pieejams un par pārsteidzoši īss, tad citai ekspertei TPL saņemšana mēneša laikā šķiet ilgs gaidīšanas periods.

Man bija diezgan ātri, jo tāpēc, ka es studēju pilna laika klātienē, tad bija kaut kāda priekšroka izsniegšanai. Un man liekas, ka es tieši viņu arī dabūju pirms mācību gada sākuma. Tā kā nezinu, vai tas bija kaut kā saistīts vai nē. Tik sīki es neatceros. Bet, jā, mēs, man liekas, pieteicāmies kaut kad vasaras sākumā, un tieši pirms mācību gada sākuma es viņu dabūju. Tad līdz ar to, nu, tie bija kādi, nu, divi ar pus, trīs mēneši, man šķiet, es gaidīju. [T3]

Tāpat arī saistībā ar pacientiem, kuriem TPL ir vajadzīgs īslaicīgi, tiek teikts, ka praksē pacienti nemaz nepiesakās valsts apmaksātam pakalpojumam, jo TPL, iespējams, pēc 3 mēnešiem vairs nemaz nebūs vajadzīgs. Tā vietā pacienti nopērk vai īrē TPL no izplatītājiem.

Kopumā intervētajiem ekspertiem nebija daudz komentāru par vidējo gaidīšanas laiku no pieteikuma iesniegšanas. Kā redzams iepriekš redzamajos citātos, katram cilvēkam ir arī savs prognozējamais TPL lietošanas laiks, kā arī sava izpratne par to, kas ir pieņemams gaidīšanas laiks. Eksperti intervijās plašāk runāja par to, ka NRC “Vaivari” pārziņā ir pārāk plašs atbildību apmērs attiecībā pret daudzveidīgu cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem loks. Tas, ka ekspertiem nebija nekā daudz sakāma par vidējo gaidīšanas laiku skaidrojams ar to, ka katram cilvēkam, kuram nepieciešams TPL, ir savas specifiskas vajadzības saistībā ar TPL.

Pārāk plašs uzdevums

NRC “Vaivari” pārziņā ir nodrošināt TPL plašai cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem grupai, kurā ietilpst gan cilvēki ar akūtiem, īslaicīgiem funkcionāliem traucējumiem, gan arī cilvēkiem ar ilgtermiņa traucējumiem. Tas arī centra pārziņā iekļauj atbildību nodrošināt plašu klāstu ar TPL, kā arī sekot līdzi cilvēku vajadzībām Latvijā, tirgus piedāvājumam TPL nozarē, kā arī iekļauties valsts piešķirtajā finansējumā. VK ziņojumā norādīts, ka pētnieki un eksperti vairākkārt

norādījuši nepieciešamību nošķirt TPL piešķiršanu akūtiem pacientiem no hroniskiem, akūtos gadījumos TPL finansējot no veselības sektora līdzekļiem. Arī TechSocialcare intervētās ekspertes norādījušas nepieciešamību NRC "Vaivari" pārziņā esošos TPL sadalīt akūtajiem gadījumiem un hroniskajiem gadījumiem, tādā veidā mazinot NRC "Vaivari" slodzi, lai samazinātu gaidīšanas laiku līdz palīglīdzekļa saņemšanai. Ja akūtajiem gadījumiem nepieciešamās palīgtechnoloģijas nodrošinātu kāds cits, iespējams, ka tas veicinātu operatīvāku palīglīdzekļu saņemšanu, piemēram, cilvēkiem ar fizisku traumu.

Tas [NRC "Vaivari" pārziņā esošo TPL] apjoms [...] ir tik liels, ka principā viņu būtu jādala vēl smalkāk, ja mēs runājam par nevalstiskajām organizācijām [...]. Divdesmit tūkstoši cilvēku gadā saņem šo pakalpojumu, [...] Te idejas bija visādas, nodot viņu apdrošināšanai, valsts sociālās apdrošināšanas [aģentūrai], gan [...] pievienot, bet tas viss ir kaut kā beidzies, to risinājumu neatrada tieši dēļ tā, ka tas ir ļoti, ļoti sarežģīts jautājums. Mēs jau piedāvājām, mums jau likās, ka tas bija, jānodod daļa palīglīdzekļu vai jāatdala tie, kas ir akūtie. Mums šobrīd ir tā, ka cilvēki var iziet ārā no slimnīcas bez ratiņkrēsla, jo rinda nav pienākusi. [...] Faktiski būtu jābūt tā, ka cilvēks iziet ārā no slimnīcas vai [...] rehabilitācijas centra pēc traumas vai kaut kā, viņš jau ir nopakots ar visiem palīglīdzekļiem, viņš māk ar visiem rīkoties, māk viņus izmantot un tā tālāk. [T6]

Viens no veidiem, kā TPL akūtās situācijās padarīt vieglāk pieejamus, ir tehniski vienkāršākos TPL novirzīt pašvaldību sociālo dienestu pārziņā, ņemot vērā to, ka tas atvieglotu nokļūšanu līdz saņemšanas vietai, kā arī atvieglotu atdošanu, kad TPL vairs nav nepieciešams.

VK ziņojuma autori gan uzskata, ka tas nebūtu veiksmīgs risinājums šī brīža veselības aprūpes sistēmā, ņemot vērā to, ka, uzsākot ārstniecību, nav zināms, cik ilgi pacientam būs funkcionāli traucējumi, kā arī to, ka nav konkrētas iestādes, kas varētu uzņemt TPL nodrošinājumu akūtos gadījumos.

Tieši, kas saistīts ar šo palīglīdzekļu, palīgtehnoloģiju nodrošinājumu un jaunu, kvalitatīvu, ko jūs jautājat, ieviešanu, tādu nav, tādas stratēģijas nav. Mums tā kā katrs pa savu dīķi rok, uz kuru pusi grib. [T6]

Ja vienkāršos TPL nodrošinātu pašvaldības, tad neskaidrs būtu arī jautājums par to, kurš veiktu iepirkumu – pašvaldība, NRC “Vaivari” vai kāda cita valsts iestāde, kurai deleģēt šo uzdevumu. Lai veicinātu to, ka visās pašvaldībās ir līdzvērtīgas kvalitātes palīglīdzekļi, to iepirkumu varētu veikt centralizēti.

Valsts nodrošinātais TPL “grozs” nav pietiekami elastīgs

VK ziņojumā teikts, ka gadījumos, kad valsts iepirkumā iegādātie TPL cilvēkam nav atbilstoši, specializētāka personīgā TPL iegāde ar līdzmaksājumu ir labs variants, tomēr valsts kompensācija ne vienmēr pietiekama, tāpēc nepieciešams ziedotāju atbalsts. Arī intervētie eksperti norāda, ka kompetences un finanšu resursu trūkums valsts TPL nodrošinājumā, īpaši saistībā ar cilvēkiem ar augstākas pakāpes invaliditātēm, kuriem nepieciešamas sarežģītākas un līdz ar to arī dārgākas palīgtehnoloģijas, ir novedis pie tā, ka cilvēki meklē finansiālu atbalstu ziedošanas akcijās. Lai saņemtu savām vajadzībām atbilstošu TPL cilvēkam nevajadzētu paļauties uz palīdzību, ko atvēl individuāli labvēļi.

Jo nu vienmēr ir izšķiršanās, nopirkt lētāk un vairāk vai dārgāk un mazāk, pirmais variants vienmēr ir uzvarējis šajās lietās, [..] Tur ir daudz to noteikumu, kāpēc tas neuzgāja uz pareizām sliedēm, jo kā jau tehnoloģijas ļoti ātri attīstās un tas aizvien kļūva sarežģītāk, izsekot līdzdiem šiem veidiem, individuālām vajadzībām, finansiālām iespējām [..] Kaut kādā brīdī es teikšu, tur palaida savā pašplūsmā tās lietas, tā kā dzīvoja, kā ir, cilvēki pirka paši, kamēr beigās nonāca līdz šim individuālam budžetam, kur cilvēks var izvēlēties un nopirkt to, ko viņam vajadzētu, bet tā jāatzīstas, ka šis finansējums individuālam budžetam nav tik liels, lai cilvēks varētu to izdarīt bez pietiekami iespaidīga līdzmaksājuma [..], un tieši cilvēki ar smagākām invaliditātēm, kam vajag kaut ko vairāk pielāgotu, [..] palika uz ziedotāju pleciem vai uz pašu meklētām naudām, vai arī izmantoja to, ko piedāvā

palīglīdzekļu centrs, kas ne vienmēr atbilda šīm individuālām vajadzībām. [T6]

Tā ārējās [dzirdes implanta] daļas nomaiņa pienākas reizi piecos gados par valsts līdzekļiem. Ja tev kaut kas notiek ārpus šiem pieciem gadiem, tad tu maksā pats. [..] Un jā, viņa dabūja vākt ziedojumu feisbukā. [..] Un tas, manuprāt, nav normāli, ka cilvēkam ir jāpaļaujas uz sabiedrības labvēlību, būtībā, jāiet ubagot, lai varētu dabūt tādu elementāro lietu. [T8]

Intervētie eksperti norāda, ka TPL nodrošināšanu vienmēr ietekmējis finanšu trūkums, līdz ar to ilgstoši arī TPL saraksts bijis nemainīgs. Vislielākās izmaiņas TPL sarakstā tapa 2022. gadā, kad būtiski paplašināja dažāda veida TPL loku, kā arī palielināja šo pieejamo valsts finansējumu pakalpojumam. Kopš 2022. gada VTPC var izsniegt vairāk TPL, kā arī nomainīt šo pakalpojumu klāstu.

Kārtīga un rūpīga saimnieka pieejas trūkums TPL apritē un utilizācijā

VK ziņojumā teikts, ka NRC "Vaivari" neefektīvi apgūst patapinājumā nodotos un atgūtos TPL. Piemēram, saņemot lietotu TPL, netiek novērtēts tā tehniskais stāvoklis, daudzas no patapinātajām vispār netiek atgūtas, bet norakstītas. Ziņojuma autori uzskata, ka nepieciešams vairāk pievērsties to TPL atgūšanai, kurus var izmantot atkārtoti. Ar TechSocialcare projekta ietvaros intervētā eksperte, atsaucoties uz Lietuvā ieviesto kārtību, izsaka nepieciešamību arī Latvijā veicināt lietotu TPL tirgu, ņemot vērā to, ka tas varētu ietaupīt cilvēku finanšu resursus.

VK ieteikumi

- Pārskatīt, vienkāršot, standartizēt un automatizēt kārtību atzinumu TPL saņemšanai, t.sk. 1) veicot uzlabojumu E-veselība un SPOLIS platformās, 2) veicinot NRC "Vaivari" izstrādāto vienoto funkcionēšanas novērtēšanas protokolu izmantošanu, 3) izvērtēt iespēju TPL grupēt pēc to sarežģītības un katrai grupai atzinuma sagatavošanai piešķirot atbilstošus speciālistus, 4) apsverot iespēju padziļinātu funkcionēšanas novērtēšanu nodrošināt arī VTPC reģionālajās filiālēs un ārstniecības iestādēs.
- Veicināt kvalitatīvas datu apkopošanas, apmaiņas un analīzes sistēmas izveidi,

pievēršoties tam, lai 1) notiek regulāra datu apmaiņa ar Fizisko personu reģistru, piemēram, saistībā ar personas statusu u.c., 2) ir vienkopus pieejama informācija par faktiskajām TPL iegādes izmaksām, kā arī ir iespējas to analizēt ar mērķi pilnveidot normatīvo regulējumu saistībā ar līdzmaksājuma apmēru.

- Pilnveidot TPL iegādes kārtību, t.sk. 1) iepirkumu organizēšanas kārtību, veicinot TPL ražotāju un izplatītāju interesi tajos piedalīties, 2) ar TPL lietošanu saistītu papildus aprīkojuma nepieciešamības izvērtējumu kārtību, 3) LM, NRC "Vaivari", LNB un LNS veicot izmaiņas valsts kompensācijas piešķiršanas kārtībā saistībā ar TPL iegādi ar līdzmaksājumu.
- Veicināt laicīgāku TPL piegādi, izvērtējot 1) TPL, kurus iespējas cilvēkiem nosūtīt pa pastu, ar kurjeru vai izmantojot pakomātu, 2) izbraukumu grafiku.
- Uzlabot patapinājumu sistēmu, t.sk. 1) izvērtējot patapinājuma termiņus un TPL nolietošanās ātrumu, 2) sakārtojot TPL atgūšanas kārtību, lietotu TPL novērtējumu, utilizēšanas kārtību.

Bērnu Slimnīcas fonda ziņojums

Līdzīgs esošās situācijas vērtējums pausts arī Bērnu Slimnīcas fonda TPL sistēmas pilnveides un rekomendāciju plānā bērnu ar kustību traucējumiem attīstības un iekļaušanas sabiedrībā nodrošināšanai. 2024.-2027. gadam⁶⁸: 1) ilgs gaidīšanas laiks, 2) sarežģīta piešķiršanas procedūra, 3) nepietiekama informācija lietotājiem, 4) dažkārt palīgīdzekļi neatbilst individuālajām vajadzībām, 5) sarežģīta institūciju sadarbība.

Papildus sakāms, ka lielākā daļa bērnu ar kustību traucējumiem, kuriem Bērnu slimnīcas fonds kopumā ir sniedzis atbalstu TPL iegādei finansiālu atbalstu atkārtoti, jo bērni aug, un katru gadu ir nepieciešams jauns, bērna individuālajiem parametriem atbilstošs TPL. Gadījumos, kad nepieciešams līdzfinansējums, jo valsts nodrošinātie TPL nav atbilstoši bērna vajadzībām, vecāki vēršas labdarības organizācijās.

⁶⁸https://bsf.lv/userfiles/files/TPL_pilnveides_rekomendaciju_plans_2024_2027_gadam.pdf

Politikas ietekmēšana

Intervētie eksperti izteica vērtējumu arī saistībā ar EP direktīvu interpretāciju Latvijas likumdošanā, norādot, ka Latvijas likumdošanā pieklūstamības principi izteikti vispārīgākā veidā, kas prasības padara plašāk interpretējamas, tādā veidā radot vairāk iespēju neieviešāt šīs prasības praksē jēgpilnā veidā.

Es tagad no galvas īsti nepateikšu, bet direktīvā ir ļoti skaidri pateikts, ka ir vajadzīgi būt lietotāja iesaistei, Latvijas likums saka, ka ir vēlams ne iesaiste, bet konsultācijas, man liekas, ar lietotājiem. Tad vēl viņiem ir, kur direktīvas strikti nosaka, ka nepieciešams piekļuve visiem, tad Latvijā tur ir vairāk abstrakti. [...] Tā kā it kā viss ir, bet viss ir vairāk tādā mierīgā... Visiem pieejams, visiem piekļūstams, nevis tā, nav strikti pieejams neredzīgajiem vai vājredzīgajiem, nedzirdīgajiem vai ar kustību traucējumiem, bet visiem, visiem jābūt piekļūstamiem. Tas vienmēr atstāj dažādas iespējas interpretācijas. [T6]

Arī Datu aizsardzības likums, kas veidots balstoties uz Regulu (ES) 2016/679, minēts kā apgrūtinājums piekļuvei datiem par pacientu situāciju un vajadzībām. Kā minēts arī VK ziņojumā, problēmas ar datu apmaiņu atvērto datu trūkums traucē statistikas apkopošanu mērķētāku kampaņu un pakalpojumu veidošanai

Mums pat nav nekur statistikas, cik tieši ir nedzirdīgi neredzīgo vai vājdzirdīgi vājredzīgo. [...] viena no lietām, ko mēs darām, mēs apkopojam kaut kādas informācijas, bet mēs īsti nevaram šo informāciju iegūt, jo visur ir datu aizsardzība. Teiksim, mums ir izdevies iegūt ziņu, ka tas pats bērnu dzirdes centrs gadā... Ka gadā viņš pieņem aptuveni divsimt jaunus tur tos bērnus. [...] Šobrīd, noteikti, ir mazāk sakarā ar to, ka dzimstība vispār ir mazāka, bet mēs nezinām, mums nav iespēju iegūt datus, kāds šis sadalījums ir pa reģioniem, kāds ir smalkāks sadalījums pa dzirdes zudumu pakāpēm. [T8]

Lai risinātu nepilnības TPL nodrošinājumā, daudzi no intervētajiem ekspertiem

ir bijuši dažādu politikas veidošanas darba grupu dalībnieki, piedalījušies izpētes veikšanā saistībā ar faktisko situāciju TPL nodrošinājumu Latvijā. Viņi norāda, ka ir viegli tikt darba grupās, kas lemju par uzlabojumiem TPL un citu personu ar funkcionāliem traucējumiem vajadzībām. Tādā ziņā Latvijas salīdzinoši mazais iedzīvotāju skaits ir priekšrocība dalībai politikas veidošanā.

Tajā pašā laikā tas, vai darba grupā uzklausīs visus darba grupas dalībniekus līdzvērtīgi, ir atkarīgs no darba grupas sastāva, piemēram, gados vecāki eksperti VR tehnoloģiju pielietošanu rehabilitācijā neuztvers nopietni, jaunām vai mazākām organizācijām, sociālajiem uzņēmumiem ir grūtības tikt sadzirdētiem jomā, kurā dominē jau sen dibinātas un atzītas organizācijas. Reizēm ir jautājumi, kuros iesaistīto pušu vajadzības un nākotnes redzējumā ir grūtības nonākt pie kompromisa, ņemot vērā Latvijas sarežģīto likumdošanu saistībā ar pakalpojumiem cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem.

Ekspertu intervijās aprakstīta mazāku NVO, sociālo pakalpojumu sniedzēju grūtības tikt sadzirdētiem, pārstāvēt to cilvēku vajadzības, kuri ir ar specifiskākiem, ne tik plaši atzītiem funkcionāliem traucējumiem, vai arī to cilvēku, kuru ienākumi nedaudz pārsniedz sliekšni, kuru kompensētu valsts vai pašvaldība. Šajās pieredzēs netika pieminēta sadarbība ar starptautiskiem partneriem.

Palīgtehnoloģiju iegāde

Latvija ir mazs tirgus

Ekspertu intervijās atkārtoti izskanēja apgalvojumi par to, ka palīgtehnoloģiju pieejamība Latvijas tirgum nereti ir apgrūtināta mazā iedzīvotāju skaita dēļ. Ja palīgtehnoloģija ir sarežģīta, tad tai neizbēgami būs nepieciešamas specifiskas zināšanas tās uzturēšanai un remontēšanai, ko nodrošina tikai izplatītājs vai ražotājs. Izplatītājam vai ražotājam nebūtu ekonomiski izdevīgi nodrošināt pakalpojumu tikai vienā vai divās iestādēs, kurās būtu viņu specifiskā palīgtehnoloģija. Iestādei jābūt gana resursu, lai iegādātos sarežģītu, dārgu palīgtehnoloģiju, bet tā, kā izplatītājam pašam būtu dārgi sniegt pakalpojumus, šīs dārgās tehnoloģijas Latvijas tirgum nemaz netiek piedāvātas.

Ja citos segmentos mums ir vairāki potenciālie pakalpojumu sniedzēji, kuri piesakās piegādāt mums šo precī, tad alternatīvā komunikācija ir tie palīglīdzekļi, kuri ir vieni no visdārgākajiem palīglīdzekļiem, it sevišķi šie jaunie inovatīvie palīglīdzekļi. Un Latvijā ir viens tikai pakalpojumu sniedzējs[.] Un arī, apmeklējot izstādes par tehniskajiem palīglīdzekļiem, mēs esam secinājuši, ka tirgū ir pieejamas arī citu ražotāju šādas iekārtas, un, iespējams, arī ar lētāku izcenojumu, bet tas Baltijas tirgus viņiem līdz šim nav bijis saistošs un nav tādas firmas, kas būtu gatava investēt, jo tiešām tirgus ir mazs. Un lielākoties mēs saskārāmies ar to, ka šīs iekārtas tirgū ir Eiropas Savienībā, bet latviešu valodas balss tajā nav. [T7]

Saistīta problēma ir arī tādu palīgtehnoloģiju trūkums, kurām būtu izstrādāta programmatūra latviešu valodā. Latvijā rehabilitācijas iestādēs tiek izmantotas palīgtehnoloģijas ar programmatūru angļu valodā. Tas gan notiek tikai tādā gadījumā, kad ar programmatūras iespējām strādā tikai speciālisti, nevis klienti. Tomēr ir palīgtehnoloģijas, kurām ir nepieciešama programmatūra latviešu valodā. Tādā gadījumā šī nepieciešamība tiek iekļauta jau iepirkuma tehniskajā specifikācijā, kā arī notiek aktīvs, ilgstošs darbs ar tulkojuma precizēšanu un labošanu. Precizējumi tiek veikti pat tad, kad tehnoloģija jau tiek pielietota praksē.

Tātad, mēs pērkot iekārtu, norādījām, ka mums ir nepieciešams, lai tas ir latviski. Un viņi to visu iztulkoja un pielāgoja. Nu, tas ir tā kā atkarīgs droši vien no tā paša, no pašas iekārtas, vai, vai tā programmatūra tur ir viegli maināma vai nē. Bet, nu, jā, vai to dara ražotājs. [...] Bet skaidrs, ka tas patērē daudz resursu, jo mēs tai latviešu valodas tulkojumā vēl aizvien arī paši iesaistāmies, respektīvi, strādājot ar to iekārtu, ir lietas, ko mēs redzam, ka tur ir kaut kādas kļūdas, par kurām mēs tad ziņojam tam izplatītājam. [T1]

Savukārt, NRC "Vaivari" nedrīkst veikt programmatūras tulkojumu. Tieši tāpēc, ka ir maz piegādātāju, kuri uzņemas programmatūras tulkošanu latviešu valodā, nākas izvēlēties dārgāku tehnoloģiju, kas arī samazina vienību skaitu, kuru centrs var atļauties iegādāties. Latvijā ir maz iedzīvotāju, kas to padara nepievilcīgu

izplatītājiem, kas tās ierīces, kas tomēr ir pieejamas, tās padara dārgākas, kas samazina ierīču skaitu un līdz ar to arī cilvēku skaitu, kuri šīs ierīces var saņemt lietošanai.

Latviešu valodas iekļaušana programmatūra ir problēma ne tikai rehabilitācijas palīgtehnoloģijām, bet arī, piemēram, plaši pieejamām saziņas programmām, piemēram, videokonferenču platformai Zoom. Subtitru pieejamība latviešu valodā ļoti atvieglo saziņu vārdzirdīgiem un, iespējams, arī nedzirdīgiem cilvēkiem. Lūgumi un prasības produktu un pakalpojumu uzlabošanai prasa neatlaidīgu darbu, kas ne vienmēr nes augļus. Šādās situācijas likumiskas prasības, kas vērstas uz piekļūstamības veicināšanu, dod būtisku atbalstu ikdienas dzīves uzlabošanā.

Daudz, daudz plašākā mērā ieviesti subtitri, kas ir viena no mūsu absolūtajām prioritātēm. Šim pašam Microsoft Teams mēs arī esam rakstījuši vēstules un lūguši iekļaut latviešu valodu, beidzot tas tika izdarīts. Gan domāju, ka ne tikai mūsu spiediena dēļ, bet gan tāpēc, ka ir stājies spēkā jaunā likumdošana, proti, preču un pakalpojumu piekļūstamības likums. [..] Vēlams pēc iespējas vairāk valodās, bet nu obligāti visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās. Man ir prieks, ka [Microsoft] Teams šo lietu ir respektējis un ir jau arī latviešu subtitri, bet Zoom diemžēl nav. Igaunijas subtitri tur ir, latviešu nav. Tā ir tāda diskriminējoša prakse, manuprāt. Un tāpēc es lūdzu vienmēr izmantot tomēr Teams, ja vien nav, ja vien ir iespējami. [T8]

Ja lielie palīgtehnoloģiju ražotāju un izplatītāji nav ieinteresēti Latvijas tirgū iepriekš minēto apsvērumu dēļ, tad varētu pieņemt, ka jāsadarbojas ar mazajiem ražotājiem un izplatītājiem. Tomēr saistībā darbā ar mazajiem, vietējiem izplatītājiem problēma ir lielā izplatītāju mainība, jo tie maina piedāvāto produktu klāstu vai arī bankrotē. Vieni un tie paši TPL Latvijā no gada uz gadu jāmeklē pie citiem izplatītājiem.

Sadarbība ar ārzemju iesaistītajām pusēm

Kad sociālo pakalpojumu sniedzēji, ārstniecības vai rehabilitācijas iestādes

apsver palīgtehnoloģiju iegādi, nereti tiek meklēta ārzemju pieredze. Reizēm padoms tiek lūgts jumta organizācijai, reizēm kādai citai organizācijai ārzemēs, ar kuru bijusi sadarbība saistībā ar citām jomām, un daži meklē pieredzes apmaiņas partnerus no jauna. Viena intervētā sociālā pakalpojuma pieredzē noderējusi jumta organizācijas praktiskā pieredze, reputācija un ietekme TPL tirgū. Šī saikne ar ārzemju jumta organizāciju leģitimēja Latvijas organizācijas interesi, kompetenci, spējas definēt savas vajadzības, kā arī prasmi pielietot palīg līdzekļus. Savukārt, NRC "Vaivari" ir EASTIN biedri. Tā ir tīkls, kas apvieno nacionālas organizācijas, kas ir atbildīgas par palīgtehnoloģiju nodrošināšanu. Biedri tiekas vairākkārt gadā un dalās savā pieredzē ar dažādu tehnisko palīgtehnoloģiju iegādi un pakalpojumu izstrādi. Tā ir lielāku un politiski un ekonomiski nostiprinātu organizāciju priekšrocība.

Vēl intervijās minēts, ka ražotāju piedāvātajai produkcijai mēdz nebūt norādītas fiksētas cenas. Izplatītājs katram interesentam piedāvā atšķirīgu summu, atbilstoši pieņēmumiem par interesenta maksātspēju u.c. apstākļiem. Tāpēc vēl jo vairāk ir būtiska dalīšanās pieredzē ar sadarbības partneriem, kas arī iegādājas ierīces no tā paša uzņēmuma, lai labāk izvērtētu, kas ir sapratīga cena par precī vai pakalpojumu.

Nepieciešamā infrastruktūra, lai TPL strādātu

Domājot par TPL iegādi, lietošanu, uzturēšanu un apkalpošanu, jāņem vērā plašāka IKT infrastruktūra Latvijā. Nezināmās, neredzamās, ārpus klientu un pakalpojumu sniedzēju kontroles esošais valsts iekšējās un ārējās drošības aparāts var radīt traucējumus personīgās veselības drošības jautājumos.

Ikvienā no šīm te ierīcēm ir SIM karte iekšā, nano SIMkarte. Un, ja ir vieta, kur ir problēma ar pārklājumu, sakara pārklājumu tur arī šī te ierīce visdrīzāk nestrādās. Un šobrīd savukārt ir, mēs ievērojām, ka arī Latvijā, ne tikai ārzemēs, tur, kur ir kaut kādas drošības iestādes vai vēl kaut kas, tur tiek traucēts šis te sakaru signāls. Un, ja ir vieta, kur visu laiku bija, un tad tur pēkšņi vairs nav šis te pakalpojums, vai nu aiziet tas zvans, vai signāls aiziet ar kādu, pieņemsim, nobīdi, ar laika nobīdi. [T2]

Jāņem vērā arī Latvijas dalība ES un ar to saistītie standarti. Tas ietekmē IKT infrastruktūru arī plašākā mērogā. Lai pārliecinātos, ka TPL ir droši un uzticami lietošanai, jāizvēlas tādi, kas atbilst ES likumdošanai, neatkarīgi no tā, kurā valstī tas ir ražots.

Iekārtas, viņas ir starptautiski ražotas. Viņas tiešām tur ir, tā tehnoloģija ir Eiropas Savienībā no 70. gadiem. Un tur ir pat speciāla frekvenču zona, kas ir izdalīta speciāli šīm ārkārtas saziņas iekārtām. Tāpēc arī, nu, ja kaut kāds ražotājs no Ķīnas, Indijas vai no kurienes tā kā vēlas to darīt, tad viņiem ir jāpielāgojas tām Eiropas frekvencēm. Jo tas, kurā viņš strādā, nu, viņš nevar pārklāties ar televizora pulti vai ar kaut ko tādu. Mums te Latvijā bija viens pensionāts, kas nopirka arī tā kā no ķīniešiem kaut ko ļoti līdzīgu. Un tad viņš pārklājās ar kaut kādu, izrādījās, strādā tajā pašā frekvencē kā kaut kāds sirds stimulatora kaut kāds aparāts. Un nedod Dievs, ka viņam tur parādīsies pensionātā kāds, kam ir tieši tāds pats, jo tad principā tur ir diezgan lieli riski.[T10]

Reģioni

Saistībā ar palīgtehnoloģiju lietošanu un nodrošinājumu jāņem vērā atšķirības vajadzībās un iespējās starp Latvijas pašvaldībām. Intervētajiem ekspertiem ir dažādi viedokļi. No vienas puses, pieejamas ar sociālo pakalpojumu platformas, kuras atvieglo pakalpojumu pieteikšanu, reģistrēšanu, kvalitātes vērtēšanu, monitoringu u.c. darbības. Pašvaldībām ir diezgan daudz autonomu tiesību, tāpēc pakalpojumu nodrošināšanas platformās jāiekļauj iespēju konfigurēt lietotni pēc attiecīgās pašvaldības vajadzībām, pielāgojoties šai dažādībai. No otras puses, cita eksperte norāda, ka būtu nepieciešams vienots pašvaldību pakalpojumu grozs arī saistībā ar TPL, lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas starp dažādiem reģioniem.

Tas ir tiešām kā kurā pašvaldībā, kā kurā pašvaldībā var, galvenokārt, kā var. Nav jau tā, ka kāds speciāli negribētu atbalstīt bērnus ar dzirdes traucējumiem. Parasti ir tā, ka vienkārši nevar, jo ir daudz visādu citu

vajadzību. Jo ideja ir tāda, ka vajadzētu visā valstī noteikti vienotu to minimālo pakalpojumu grozu dažāda veida sociālajiem pakalpojumiem. Un ja tā pašvaldība to nevar pavisam pati, tad nāk no valsts finansējums, lai viņi to varētu izdarīt. Tur jau šobrīd ir jau pirmie soļi sperti, tajā virzienā ir pieņemti jau likumi. [...] Šobrīd ir tā, ka rīdzinieki ir ļoti privilīģēti. Pirmkārt, Rīgā ir bērnu dzirdes centrs. Otrkārt, Rīgā ir tas pats surdocentrs. Treškārt, Rīgā ir tie paši dzirdes aparātu izplatītāji visi. Surdocentram filiāle ir laikam Liepājā un Daugavpilī, kaut kur tur. Bet nu, protams, ne jau Limbažos, ne jau Smiltēnē, ne jau Preiļos. Ne jau mazajās pilsētās [T8]

Reģionālo rehabilitācijas iestāžu speciālistiem ir jāspēj nodrošināt rehabilitācijas pakalpojumiem pacientiem no plaša reģiona, tātad no dažādām pašvaldībām ar dažādo resursu apjomu. Speciālistiem ir jāprot lietot specifiskas sarežģītas palīgtehnoloģijas un mācīt pacientus tās lietot arī tad, ja pacientu ar šādām vajadzībām ir maz un šādas tehnoloģijas ir jālieto reti. Tas attiecas arī palīgtehnoloģijas, kas attiecas uz bērniem – ja arī iestāde nav specializējusies darbā ar bērniem, tai ir jābūt pieejamām specifiskām tehnoloģijām bērnu rehabilitācijai.

Vērojams, ka kopš VK ziņojuma par TPL nodrošinājumu NRC “Vaivari” ir izveidojuši vairākus jaunus pakalpojumus, kā arī risinājuši daļu no piegādes problēmām reģionos. Piemēram, vienkāršo TPL, piemēram, spieķu, piegāde šobrīd iespējama arī ar A/s “Latvijas Pasts” pakalpojumiem.

Tomēr arī šāds risinājums neder visiem, jo pakomāti nav piekļūstami vājredzīgiem un neredzīgiem cilvēkiem, jo trūkst taktilu pogu. TPL saņemšana klātienē arī sniedz iespēju no speciālistiem uzzināt vairāk par Latvijā pieejamiem TPL.

Pieredze palīgtehnoloģiju lietošanā

Medicīnas un funkcionālo speciālistu zināšanas un prasmes

Intervētie eksperti uzskaitīja vairākus ieguvumus saistībā ar palīgtehnoloģiju lietošanu. Ja runa ir par palīgtehnoloģijām, kas pieejamas veselības aprūpes iestādēs, tad noderīga ir iespēja vākt detalizētākus un speciālistu definētus datus

par pacienta ārstniecības progresu, kā arī iespēja sastādīt ārstniecības programmu, piemēram, vingrošanas programmas intensitāti ierīcē. Saistībā ar sociālo aprūpi norādītas palīgtehnoloģiju iespējas atvieglot klientu uzraudzīšanu. Ja aprūpētājs ir tuvinieks, tad uzsvērtā arī emocionālās slodzes mazināšanās, jo tuvinieks jūtas mierīgāk, ka konkrētāk atpazīs situāciju, kurā nepieciešams sniegt palīdzību.

Palīglīdzeklis var veicināt aprūpē esošās personas, kā arī paša aprūpētāja patstāvību. Iespēja veicināt patstāvību nozīmē, ka tiek mazināta arī stacionāro nodaļu un ilgstošas sociālās aprūpes iestāžu noslodze. Ir palīgtehnoloģijas, kas arī atvieglo ikdienas dzīves procesu pielāgošanu savām mainītajām vajadzībām, piemēram, sniedzot informāciju par idejām veikala apmeklējuma organizēšanai tā, lai to pēc iespējas var veikt pats cilvēks, ņemot vērā savus jaunus funkcionālos traucējumus.

Speciālistu prasmes lietot tehnoloģijas

Zināšanas, prasmes un arī drošības sajūta saistībā ar palīgtehnoloģiju lietošanu ir daļēji atkarīga no tā, cik nesen ir iegūta izglītība attiecīgajā specialitātē. Speciālisti, kas studējuši nesen, jau studiju programmas ietvaros ir izglītoti par dažādām mūsdienu tehnoloģiskajām iespējām rehabilitācijā. Palīgtehnoloģiju izplatītāji parasti lietotājus informē par iekārtas tehniskajām funkcijām, savukārt par rehabilitācijas metodoloģiju atbildīgs ir pats speciālists. Mācības par tehniskajām funkcijām iekļautas iepirkuma tehniskajā specifikācijā, lai veicinātu speciālistu informētību, līdz ar to arī ierīces lietošanu pacientu individuālās ārstniecības plāna ietvaros, tomēr ar to varētu būt par maz. Kā norāda kāda no ekspertēm, palīgtehnoloģiju ieviešanai rehabilitācijas praksē noteikti nepieciešams viegli pieejams tehniskais atbalsts. Savukārt cita eksperta pieredze rāda, ka ir arī gana daudz speciālistu, kas datus reģistrē izdrukātās veidlapās.

Speciālisti, kas māc apmācīt lietošanā

Ne tikai speciālistiem ir vajadzīgas mācības par TPL tehniskajām funkcijām un praktisko pielietojumu rehabilitācijā, bet arī pacientiem, klientiem ir vajadzīgas konsultācijas, jo TPL lietošanas principi nav pašsaprotami.

Šobrīd tādas intelektuālas planšetes, kas ir smagiem pacientiem domātas. Un diemžēl Latvija arī īstenībā šādam pakalpojumam visaptveroši nav gatava, jo trūkst speciālistu, kuri būtu gatavi un spējīgi strādāt ar šiem pacientiem. Jo tas, ka mēs varam nodrošināt vienu iekārtu, nenozīmē, ka viņš, aizvedot viņu mājās, varēs brīvi komunicēt un attīstīt savas komunikācijas spējas, ja iepriekš tās nav bijušas, jo iekārta pati par sevi šo funkciju nepildīs. [T7]

Bieži vien izjutot atbalsta trūkumu cilvēki iegādājas TPL, kas, viņuprāt, ir kvalitatīva ierīce, lai arī ierīce nav piemērota viņu spējām un dzīves apstākļiem.

Tātad pats cilvēks, ir grūti novērtēt, viņam ir savs viedoklis, bet viņš pateikt no šī speciālista viedokļa nevar, viņš ir vairāk atstāts pats uz sevi. Ir daudz kuriozi, protams, kur cilvēks nopērk lielus ratus, milzīgus, kurus nevar istabā iekšā pēc tam, nopērk ratus, kas vadāmi ar stūri rokās, bet rokām spēka nav. Ir daudz tādi kuriozi, neveiksmes, kas beigās noved pie... kas nav uz labu, kas vienkārši nedod neko. Nauda iztērēta un jēga nekāda. [T6]

Vislabāk šīs konsultācijas varētu veikt funkcionālie speciālisti vai sociālās aprūpes speciālisti, kuri ir labi iepazinuši cilvēka vajadzības, spējas un dzīves apstākļus, kā arī ir regulārā kontaktā ar saviem pacientiem vai klientiem. Intervētā sievietē, kas izmanto TPL, norāda, ka situācijā, ja kāds speciālists viņai izrakstītu jaunu TPL, tā nepieciešamību viņa saskaņotu ar fizioterapeitu, ar kuru jau gadiem regulāri tiek vizītēs. Ikdienā ieviešot jaunas palīgtechnoloģijas, tas parasti ir noticis izvērtējot, pielāgojot attiecīgo ierīci sadarbībā ar sev pazīstamo speciālistu vairākās tikšanās reizēs pēc kārtas. Tas ir tāds iteratīvs process. Funkcionālajiem speciālistiem visticamāk ir vairāk zināšanu par TPL tehniskajām īpašībām, pielietojuma iespējām un ierobežojumiem, kā arī, cerams, pieredze darbā ar tiem. Turklāt speciālistiem ir pieejami TPL katalogi, tāpēc viņi var iepazīstināt pacientu ar pieejamo klāstu valsts apmaksājamiem TPL, kā arī precizēt saistības ar VTPC.

Un šo citu tikšanos laikā mēs esam, teiksim, es esmu ieguvusi pretizgulējuma spilvenu, kas iet, nu, ratiņkrēslā, tā kā man apakšā, kas nebija oriģinālā iekļauts. Un to man, ja man būtu kāds prasījies pa telefonu, vai man kaut ko vēl vajag, es būtu teikusi nē, jo man likās, ka viss ir kārtībā. Bet, satiekoties klātienē ar šo ergoterapeitu, viņi jau redz, ka, teiksim, nu, nav pareiza poza vai tur kaut kas nav tā, kā vajag. Un tad viņi piedāvā vēl kaut kādus risinājumus, kā, piemēram, man šo spilvenu. [T3]

Sociālo pakalpojumu sniedzēji

Vienkāršība un drošums

Sociālo pakalpojumu sniedzēji, kas savā darbā izmanto palīgtehnoloģijas, klientam nodrošina pakalpojumu kompleksu, kas ietver palīgtehnoloģiju izvērtējumu un iegādi, uzstādīšanu, metodoloģiju tās lietošanai praksē, klienta apmācīšanu, konsultēšanu, palīgtehnoloģiju uzturēšanu, elektronisku un telefonisku saziņu, kā arī klātienē vizītes, aprūpētāju emocionālo un fizisko darbu saistībā ar uzdevumiem, kurus nevar veikt tehnoloģijas. Sociālo pakalpojumu sniedzējiem arī jāspēj novērtēt, kurai klientu grupai uzņēmuma klāstā pieejamās tehnoloģijas nav piemērotas. Piemēram, ja klientiem pārsvarā balss asistenta funkcija ir noderīga vai vismaz nerada nozīmīgus apgrūtinājumus, tad cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem balss asistenta funkcija neder, jo tā rada lielu satraukumu.

Ikdienas darbā ar klientiem, kuriem nepieciešama aprūpe mājās vai ilgstošas sociālas aprūpes institūcijā, svarīga ir 1) lietošanas vienkāršība, lai ierīce būtu ērta klientam, kā arī prasītu mazāk zināšanu, laika u.c. resursu no aprūpes speciālistiem, 2) palīgtehnoloģiju lietošanas drošība gan klienta datu anonimitātes, gan veselības ziņā.

Šobrīd Latvijā sociālajā aprūpē pieejami arī **roboti**. Tie ir vērsti uz socializācijas iespēju veicināšanu, īpaši cilvēkiem ar demenci. Lai arī salīdzinoši vienkārša tehnoloģija, tā ir pieejama, jo netiek izmantota (latviešu) valoda. Tajā pašā laikā ļoti jūtams tādu tehnoloģiju trūkums, kas atvieglotu aprūpētāja darba uzdevumus, kas prasa fizisku piepūli.

Šobrīd mēs varam atslogot procesu, mēs varam atslogot novērošanu, mēs varam atslogot kaut kādu monitoringu, mēs varam veikt kaut kādas blakus darbības. Bet tīri fiziski to pašu, nu, viens pret vienu aprūpi – zobu mazgāšanu un nagu griešanu vai pamperu mainīšanu – vēl nav tehnoloģijas, kas mums palīdzētu ar šo tikt galā. Paskatoties un parunājot ar pakalpojumu saņēmējiem, ar klientiem, nav arī tik viennozīmīgi, ka viņi to grib. [T10]

Ietekme uz aprūpes sniedzējiem

Saistībā ar aprūpes sniegšanu jāņem vērā arī tas, kādu iespaidu palīgtehnoloģiju lietošana atstāj uz specialistu emocionālo un kognitīvo slodzi. Piemēram, sociālās aprūpes nodrošinātājam ir izstrādāts videovizītes pakalpojums. Tas ir noderīgs kā socializēšanās un monitoringa rīks klienta un sociālā pakalpojuma sniedzēja sadarbībā. Lai arī sākotnējā ideja ir taupīt personāla resursus, tomēr negatīvā iezīmē ir tā, ka pakalpojuma sniegšana var pasliktināt darbinieku dzīves kvalitāti, ņemot vērā to, ka aprūpētājs ir sasniedzams jebkurā diennakts laikā. Daļa no aprūpētājiem izjūt atbildību reaģēt uz jebkuru klienta lūgumu pēc kontakta arī ārpus aprūpētāja darba laika. Zūdot robežai starp darba laiku un personīgo laiku aprūpētāji nespēj pilnvērtīgi atkopties pēc darba.

Viņš atrisināja dažiem no klientiem, kam bija radinieki ārzemēs, tas palīdzēja atrast ne tikai šo socializācijas kontaktu ar mums, ar pakalpojumu sniedzēju, bet arī ar saviem radiniekiem. Un tas tanī ziņā bija okei. Tāpēc mums daudzi arī ar šīm planšetēm dzīvo un turpina. Bet nu viņš 2:00 naktī pieceļas, viņam sagribās socializēties, un tad viņš zvana aprūpētājam, un aprūpētājs negrib ar viņu 2:00 naktī runāt. Un tu viņam neiestāstīsi, ka to nevajag darīt. Un daži aprūpētāji arī pieņēma to zvanus. Beigās no tā, ka viņam bija saprātīgs darba laiks, tas darba laiks vienkārši izplūda neierobežoti, un mēs vienkārši atteicāmies no šī. [T10]

Viens no veidiem, kā sociālo pakalpojumu sniedzējs var atvieglot dažādu tehnoloģiju ieviešanu aprūpe, ir izvēlēties un strādāt ar zināmām tehnoloģijām no pašiem zināma ražotāja. Viena ražotāja produktiem mēdz būt līdzīgi lietošanas

principu, iespējams, ja arī vairākas ierīces ir salāgotas tā, lai tās varētu lietot kopā. Šādas zināšanas gan ir iespējams pakalpojumu sniedzējiem, kuriem jau ir pieredze nozarē.

Un gan jau tie ražotāji ir vairāki. Nu, mēs strādājam šobrīd ar vienu, jo katrs no viņiem ir zināmā mērā ar savām kaut kādām signāliem un īpatnībām, programmēšanas īpatnībām ir specifisks... Tāpēc mēs tā kā cenšamies tik ļoti nedažādot savu praksi, jo mums vienkāršāk ir strādāt tur, kur mēs protam un mākam. Jo katra no tām iekārtām, kas ir pie klienta mājās vai pensionātā, viņa ir programmējama [T10]

Finansējums

Sociālo pakalpojumu sniedzējiem, kuri savā darbā izmanto dažādas palīgtehnoloģijas un IKT tehnoloģijas, būtiska ir arī ilgstošāka, regulārāka pakalpojuma samaksa. Latvijas sistēmā, pirmkārt, izmaksas sedz klients, savukārt, ja tas nav iespējams, tiek iesaistīts pašvaldības atbalsts.

Saistībā ar palīgtehnoloģijām sociālajā aprūpē jāņem vērā tas, ka ir liela iespējamība, ka palīgtehnoloģijas netiks lietotas ilgi, jo klients nomirs. Tad ir jāparedz iespēja, ka sociālā pakalpojuma sniedzējs atpērk iekārtu, veic tās apkopi un tad pārdod nākamajam klientam.

Tomēr intervēto ekspertu vidū viedoklis par novērtējumu saistībā ar to, vai klientam ir nepieciešams finansiāls atbalsts, atšķiras. Šī brīža kritēriji maksimālajam ienākumu līmenim, lai saņemtu valsts vai pašvaldības apmaksātu sociālo pakalpojumu, liedz pamanīt tos, kuriem pakalpojums būtu ļoti vajadzīgs, lai gan deklarētie ienākumi uz mājāsaimniecību pārsniedz ienākumu sliekšni. Intervijās izskanēja ieteikums izvērtējumā skatīties medicīniskās indikācijas kopā ar sociālajām.

Bet ir ļoti liela daļa cilvēku, kuri neietilpst šo te pavisam maznodrošināto sarakstā, bet kuriem veseli.. Nu, vai nu viņiem tur par daudz cilvēki ir deklarēti dzīvesvietā, vai viņš dzīvo ar vēl kādiem cilvēkiem kopā, un viņiem pārsniedz tos 780, 740 eiro, ja. Bet viņam tai pat laikā nav īsti rocības iegādāties šādu

ierīci. Un tad mēs ļoti gribētu sagaidīt šo te valsts atbalstu. Tieši, lai tas būtu tādā valstiskā līmenī, nevis mēs ejam, katrā pašvaldībā... [T2]

Tā kā sociālo pakalpojumu saņēmēji nereti ir mazturīgi, tad, lai sociālo pakalpojumu sniedzēji kā uzņēmumi būtu rentabli, ir jāveido sistēma, kurā šie uzņēmumi spētu izdzīvot. Finanšu resursu meklēšana un lūgšana no pašvaldības prasa daudz ieguldījumu, kas ne vienmēr atmaksājas.

Atļaut kļūt investoriem saistošākiem. Lai nav tā, ka mums ir jāstaigā visu laiku pie visiem, jāprasa naudiņas. Iedodiet mums naudiņu tam, iedodiet mums naudiņu tam, jo mēs nevaram to un to izdarīt. Tā mūsu auditorija, lielā mērā cilvēki, kam ir nepieciešamas šīs te asistīvās ierīces, nu, viņi nav baigi pelnošie. Un viņi liela daļa dzīvo uz pabalstiem, un viņi nav baigi maksātspējīgie. Tāpēc mums ir jāizdomā dažādi veidi, kā kļūt pelnošiem, kā kļūt neatkarīgiem no valsts šīs te, no valsts pupa. (Smejas.) [T2]

Ētika un datu drošība

Gadījumos, kuros TPL, piemēram, SOS poga, ir saistīts ar sociālās aprūpes pakalpojumu, jo īpaši aprūpē mājās, tiek apkopots daudz specifiskas informācijas par klienta vajadzībām, iespējām, dzīvesveidu, dzīvesvietu, tādā veidā pakalpojumu padarot personalizētu.

Neizprotot palīgīdzekļa darbības principu, cilvēks, kurš ir sociālajā aprūpē izjūt neuzticību un bailes saistībā ar potenciālu, neatļautu novērošanu. Pieaugot digitālu palīgtehnoloģiju apjomam, nepieciešams izstrādāt caurskatāmu datu drošības politiku.

Tur uz tās iekārtas ir tāda sarkana lampiņa, kas rāda, ka viņa ir ieslēgta. Viņam liekas, ka tā lampiņa tagad ir kaut kāds novērošanas kamera un kaut kas tāds, ka viņus tur visu laiku kāds vēro. Mēs viņu ar laiku nomierinām, pasakām, ka tur viss ir labi un ka kamera viņus nevēro un ka kameras tur vispār nav. Jo tās novērošanas elementi, nu, dara bažīgus cilvēkus. Teiksim, nu, viņi tā kā pierod tā, ka viņi var pasaukt palīgā un tā, bet, ja viņiem tur tā

kā stāvētu kamera, kas viņu visu laiku vēro, tas, nu, kaut kādā vannas istabā, guļamistabā varētu būt neforši. [T10]

Tikai tāpēc, ka tehniski ir iespējams apkopot daudz un dažādu datu, nenozīmē, ka tas ir jādara. Izvēle tiek veikta par labu tehniski vienkāršākam tehniskajam palīgīdzeklim, ņemot vērā to, ka tad ir mazāk jāuztraucas par to, kādi dati tiek vākti, kur tie tiek glabāti, kā klienti par to jūtas, cik tas izmaksā. Tāpat arī veselības aprūpes speciālistu informēšana par pacienta datiem notiek savstarpējā saziņā, nevis daloties ar datiem serverī.

Lai arī ES regulējums par datu un palīgtehnoloģiju drošību pastāv, tomēr ne visi, kas plāno iegādāties palīgtehnoloģijas, ir par šādu regulējumu informēti un tajā orientējas. Tik un tā ir iespējams iegādāties kvalitatīvas palīgtehnoloģijas, kuras nav ražotas ES tirgum. Tas var radīt problēmas elektroniskas palīgtehnoloģijas lietošanā, ja ierīce izmanto sakaru frekvenci, kas ES atvēlēta citām specifiskām ierīcēm, piemēram, tālrunu pultīm.

Cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem

Pieredze ar valsts pakalpojumu

Kopumā intervētie eksperti, kas paši lieto TPL, uzskata, ka šī brīža iespējas ar valsts nodrošinājumus TPL jomā šķiet adekvātas. Viena no pētījuma dalībniecēm stāsta, ka nav izvēlīga un ņem to, ko piedāvā. Cita stāsta, ka sākotnēji pieteikšanās process šķietis nesaprotams, tāpēc tika īrēts manuālais ratiņkrēsls no privāta uzņēmuma. Vēlāk atklājies, ka pieteikšanās no intervētās sievietes neprasīja neko daudz, jo pieteikumu sagatavoja ergoterapeits. Viņa šaubās par to, vai viņai vispār ir svarīgi izprast pieteikšanās procesu. Vēl cits norāda, ka EUR 7 samaksa par palīgīdzekli ir apmierinoši maza. Cits norāda, ka lai arī šobrīd pieejams kuponu metode, kurā cilvēks var izvēlēties sev piemērotāko palīgīdzekli, saņemot naudu, kas būtu nodrošinātāja iepirkto palīgīdzekļu vērtībā, tik un tā tiek norādīts, ka situācija būtu labāka, ja nebūtu starpnieka, kas arī saņem daļu no naudas.

Citu priekšstatu par valsts nodrošināto palīgīdzekļu saņemšanas kārtību saistās ar netaisnības sajūtu. Piemēram, tas, ka vājdzirdīga sieviete nevar saņemt planšeti, kas paredzēta saziņai, jo nevēlas apgūt zīmju valodu.

Vēl tika minēts, ka pieejamo TPL klāsts ir novecojis. Tas, ka nepieciešams paplašināt TPL klāstu, norādīts arī VK ziņojumā.

Tur ir parastie radio veci, kaut kādi telefoni. Nevis veci telefoni, tādi parasti telefoni un visas tādas lietas, kas ir vairāk domātas cilvēkiem, nu, uz pensijas vecumu, kuriem taktilas lietas ir svarīgas, bet tagad jau viņas ir ne tikai taktilas. Tagad pat skandas, kuras, iedomājos, ir diezgan taktilas, nu, es varu visas pogas saspaidīt, saspīest, bet tur ir bluetooth arī klāt. [T11]

Individuālās vajadzības

Izvēli par labu kādam no pieejamajiem TPL ietver dažādus apsvērumus. Viens ir cilvēka funkcionālo traucējumu apmērs, piemēram, tas, vai un kāds balsts ir vajadzīgs cilvēka mugurai un galvai. Vēl viens ir atbilstība cilvēka un atbalsta personu dzīves apstākļiem, piemēram, tam, ka ratiņkrēslam jāietilpst un jābūt pēc iespējas viegli novietojamam ģimenes automašīnas bagāžas nodalījumā, tam jābūt ērti izmantojamam arī iekļūšanai sabiedriskajā transportā.

Nu, viens lielākais, kas bija svarīgs man un visai manai ģimenei, maniem aprūpētājiem, ir ka viņš [elektriskais ratiņkrēsls] ir viegls. Man ir speciāli vieglais elektriskais ratiņkrēsls, kurš sver 21 kg. Un mums to vajadzēja tāpēc, ka mums nav.. nu, mums ir parastā mašīna. Un, kad es sēžos mašīnā, mani pārsēdina pašu mašīnā, parasti sēdeklī. Un ratiņkrēslu, tāpēc mums vajadzēja to vieglo, ka viņu saloka un ieliek bagāžniekā. [...] Un tad pēc tam jau tas vairāk bija tāds, kurš ir ērtāks sēžot, kuru ir varbūt vieglāk vadīt. [...] Un tad jau tas bija, nu, tāds jautājums vairāk par, kurš vienkārši labāk patīk. [T3]

Lai arī jau minēti piemēri, kā TPL un ar to saistītie pakalpojumi var tikt individuāli pielāgoti, tomēr ekspertu intervijās atkārtoti izskanēja novērojumi, ka TPL nodrošināšanas kontekstā trūkst izpratnes par katra konkrēta cilvēka funkcionālajiem traucējumiem, to izcelsmi, ikdienas finansiālajām, sociālajām un

fiziskajām iespējām un vajadzībām. Nediferencēti pakalpojumi universalizē visu cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem vajadzības.

Paši protezētāji saka, viņiem 80% protēzes karājas skapī, netiek izmantotas. Mums šobrīd neviens nenovērtē līdz galam. Cilvēkam nav kāja un viņam nozīmē protēzi. Kāpēc viņam tā kāja nav? Viens ir trauma, un protēze būs reāli tas, kas cilvēku, kā saka, noliks uz kājām un viņš būs bez kā invaliditātes ar to protēzi. Otrs ir tie cilvēki, kam ir asinsvadu slimības kaut kādas vai diabēts, kur ir kapilārie traucējumi, asinsvadu traucējumi, tas nozīmē, ka viņš to protēzi nevarēs pilnvērtīgi valkāt, tas ir objektīvi, viņam tā slimība neļauj to darīt, ja viņam ir nogriezta kāja dēļ tā, ka bija asinsvadu traucējumi. Un mēs vienalga viņam iedodam dārgu protēzi. Viņš viņu uzvelk varbūtās trīsreiz gadā labākajā gadījumā. Tas ir grūti, sāpīgi, beidzas ar dažādām čūlām, un tā tālāk. Tātad mēs īsti nenovērtējam cilvēku kā cilvēku kopsummā, bet vienkārši – ja tev kāja nav, tad ņem protēzi. Ja tu paiet nevari, tad ņem kaut kādus ratus. [T6]

TPL un ar to saistītajiem pakalpojumiem jāņem vērā cilvēka piederība specifiskām kopienām, piemēram, nedzirdīgo kopienai ar savu valodu un kultūru. Tajā pašā laikā jāapzinās tas, ka arī šīs kopienas nav viendabīgas, ka viedokļi un vajadzības atšķiras. Vēl jo vairāk, piemēram, ne visi, kas ir vārdzirdīgi un nedzirdīgi, ir daļa no nedzirdīgo kultūras kopienas.

Iespējams, ka piederība kādai etniskai minoritātei vai LGBTQ+ kopienai ietekmē to, kas tiek uzskatīts par atbilstošu pakalpojumu, TPL, saskarsmi u.c. Par to nepieciešams veikt papildus izpēti

Trūkst viegli pieejamu palīgtehnoloģiju, kas derētu cilvēkiem ar kompleksām vai smagām invaliditātēm. Apgrūtināši jau ir tas, ka ir nepieciešams pieteikties TPL saņemšanai vairākās iestādēs un organizācijās, jo ietekmes sfēras valsts nodrošinājumā ir nodalītas. Papildus tam ir arī tādu tehnoloģiju trūkums, kas var kompensēt, uzturēt vai uzlabot dažādas cilvēka ierobežotās spējas vienlaikus. Kā viens piemērs tika nosauktas virtuālās realitātes iespēju izmantošana kompleksām vajadzībām piemērotu palīgtehnoloģiju izstrādē.

Ņemot vērā dažādās individuālās vajadzības, ekspertu intervijās reizēm bija jūtama neizpratne par to, ko tad plānots standartizēt projekta TechSocialcare ietvaros.

Nē, es domāju par to projektu, par to, ka ir mērķis standartizēt to visu. Man [...] ir tā diezgan grūti iedomāties, ko mēs tur varētu baigi standartizēt. [...] Nu, jā, man drīzāk gribētos teikt, ka mums būtu jāievieš kaut kādi konkrēti mērījumi palīgīdzekļu ieviešanai, nu, noteikšanai vajadzības, kas ir visā valstī vienādi, ka, nu, nevis tas ļauj tikai uz konkrētā speciālista kaut kādām kompetencēm. [T1]

Izskanēja šaubas arī par to, vai politikas veidošana saistībā ar sociālo pakalpojumu jomu uzlabos pakalpojumu pieejamību un pakalpojumu piešķiršanas procesu.

Izmēģināšana, piemērotība

Ne visiem ir piemēroti NRC "Vaivari", LNB un LNS nodrošinātie tehniskie palīgīdzekļi. Specifiski aksesuāri nemaz nav pieejami. Nereti atliek tos meklēt un iegādāties internetā. Lai arī ir pieejams plašs klāsts ar palīgīdzekļiem, tomēr tos nav iespējams izmēģināt pirms iegādes. Kā norāda viena no ekspertēm, iegāde internetā neļauj izmēģināt, ķermeniski izjust attiecīgo ierīci praksē. Specifiskas produkta dizaina nianšes var padarīt produktu nelietojamu.

Pērkot internetā pat ļoti vienkāršu lietu tu nezini, ko tu nopērc, vai tu varēsi viņu izmantot – nav teikts, jo tu nezini, cik liels spēks ir jāpielieto, vai tev būs tāds spēks, vai tev roka pacelsies tā, lai to varētu. Ir tie speciālie, kas palīdz rokai kustēties, lai paēstu cilvēks, speciāls tāds, pie ratiem liekās, bet tu pats viņu nevari, viņš ir jānomēra, cik viņam tev jābūt smagam, cik jābūt tam atsvaram, cik lielai jābūt atsperei, vai tev pašam vajag pielikt spēku, vai viņš tev pilnīgi kustin. [T6]

Tāpēc ļoti noderīga būtu iespēja dažādus TPL izmēģināt izstāžu zāle

(*showroom*) pirms to iegādes. Tas, protams, būtu ļoti noderīgi arī saistībā ar valsts nodrošināto TPL izmēģināšanu, kā arī jaunu prasmju apgūšanu saistībā ar dažādu ierīču lietošanu.

Šobrīd mēs neiedodam cilvēkam elektronisko ratiņkrēslu pamatojoties uz to, ka viņš nemāk braukt. Bet viņš nemāk braukt, jo viņam nav, kur braukt un ar ko, viņš nevar iemācīties, kad viņš to nekad nav mēģinājis. [T6]

Situācijās, kad NRC "Vaivari" novērtējumā konstatēts spēju trūkums lietot TPL, tiek veikta apmācība. Par spīti tam iztrūkst pakalpojumu pēctecība starp NRC "Vaivari" un ārstniecības iestādēm. Turpmākais darbs palīglīdzekļa lietošanā ir jāorganizē pašam pacientam, meklējot speciālistu, kurš spēj veikt apmācību. Jāpiemin arī tas, ka šis speciālista pakalpojums varētu nebūt valsts apmaksāts.

Vairāki pētījuma dalībnieki norādīja, ka nepieciešama mierīgāka, ilgāka vai atkārtota konsultācija saistībā ar jauniegūto TPL. Konsultācijas laikā ir grūti ilgstoši koncentrēties, cenšoties iegaumēt jaunu tehnisku informāciju. Konsultācija parast izskaidro palīglīdzekļa pamatiespējas, bet noderētu laiks arī specifiskāku funkciju iepazīšanai, kas atvieglotu palīglīdzekļa uzturēšanu vai, piemēram, pārvadāšanu.

Tas uzgalis nokrita ātrāk, un neviens pat nebija paskaidrojis, ko man darīt un kur doties, kad nokrīt šis uzgalis, tas gals spieķim. [...] Vārdu sakot, viņi jau vienkārši iedeva jau saliktu, un tad es ar viņu devos. Nepateica, kā viņu tur var pats noņemt, piemēram, ka tur ir jābūt diezgan uzmanīgam, lai viņš tur, piemēram, neizslīd ārā un tādā veidā... Es pieņemu, ka laikam jā, šajā gadījumā tā varētu būt tieši preces saņemšana. Nezinu, varbūt pat Latvijā tā ir problēma, ka vienkārši iedod, tā kā – nu labi, čau, paldies, tagad tiec galā. [T11]

Intervētais eksperts arī pats lieto TPL. Viņš norāda, ka bijusi iespēja apmeklēt kursus, kas palīdz saprast, kā lietot TPL, bet kursi nebija atbilstoši viņa funkcionalitātes līmenim. Konkrētāk, viņš redzi zaudēja pamazām, nevis uzreiz, bet par kursiem bija sajūta, ka tie veidoti cilvēkiem, kuriem ir mazākas redzes spējas.

Dažās no ekspertu intervijām izdala seniorus ka grupu, kurai mēdz būt problēmas ar TPL lietošanu, pielāgošanu un remontu. Tiek teikts, ka jo vienkāršākas tehnoloģijas un to lietošanas principi, jo labāk. Papildus mācības TPL lietošanā noteikti nepieciešamas senioriem, kuriem funkcionālie traucējumi sākušies vecumdienās.

Nu, piemēram, mana māte. Viņa visu dzīvi dzirdējusi ļoti labi, bet pēc septiņdesmit viņai dzirde sāka pasliktināties. Pēdējos gados ļoti strauji. Šobrīd viņai [...] dzirdes aparāti abās ausīs. [...] Tur, protams, ir arī aplikācijas un visādas tās iespējas, ko ar aplikāciju var izdarīt, bet viņa viņas nespēj izmantot tāpēc, ka viņa nav draugos ar tehnoloģijām [...] Nav jau tā, ka viņš pilnīgi neko nav spējīgs iemācīties. Viņš var, tikai viņam ir jā māca vairāk, ilgāk, vienkāršākā valodā. [T8]

Saistībā ar senioru sociālo aprūpi jāņem vērā arī seniori, kuriem sarūk kognitīvās spējas, piemēram, demences dēļ. Tehnoloģijām jābūt vienkārši lietojamām (piemēram, pieejama tikai viena poga, ko nospiegt), drošām un grūti kompromitējamām.

Atgriezeniskā saite

Šobrīd Latvijas sistēmā ir problēma ar TPL lietošanu saistīto pakalpojumu pēctecību. Lai arī palīglīdzekļus var elektroniski izrakstīt dažādi speciālisti, trūkst atgriezeniskās saites par TPL piemērotību pacienta ikdienas iespējām, vajadzībām, zināšanām un prasmēm lietot TPL. Secinot no ekspertu teiktā, individuālā rehabilitācijas plāna mērķu sasniegšanas un pakalpojumu pēctecības un uzlabošanas dēļ atgriezenisko saiti nepieciešams lūgt aktīvi, uzrunājot konkrētu pacientu vai klientu. Atgriezeniskās saites sniegšanai nevajadzētu balstīties uz pacientu vai klientu entuziasmu, tam jābūt ērtam procesam, bet vienlaikus arī jābūt jēgpilnam.

Drīzāk tādām augstāka līmeņa [palīg]tehnoloģijām, ka tiem pacientiem [...] pēc pusgada, kad viņam uzzvana un pajautā, vai jūs lietojat, vai ir kaut kādas problēmas un vai jums viss ir saprotams [...] Viņi pēc tam atnāk pie

fizioterapeita pēc pusgada un saka, bet es jau viņu īstenībā nelietoju, jo man tur kaut kas berž. Un viņam ir tas speciālists stāstījis [...] ja ir kaut kādas problēmas, tad jūs mums zvaniet, un mēs tur visu sakārtosim. [...]. Bet ir tāpat pacienti, kuri paši negrib un viņiem liekās, ka viņi visus apgrūtina un traucē [...]. Un no tām pacientu organizācijām visdrīzāk, ka tur tādu objektīvu informāciju, es domāju, ka tieši par to, kā ir tagad, mazāk varētu iegūt. Jo, nu, parasti tie, kas ir pacientu organizācijās, viņi ir ārkārtīgi aktīvi, un viņi parasti arī noziņo par visām lietām, kas strādā, kas nestrādā. Es domāju, ka drīzāk tas varētu būt tāds izlases ietvaros par tiem, kas tiešām tās tehnoloģijas lieto. Ir jau arī tehnoloģijas, kuras ik pa laikam ir jāmaina. Un es pieļauju, ka arī ir datu bāzes, kad, kurš pacients ir kādu tehnoloģiju asistīvo saņēmis. Un iespējams, ka pēc tā var izfiltrēt. Nezinu, ka viņš tur piecus gadus nav mainījis.

[T1]

Atgriezeniskā saites iegūšanai drīzāk būtu jābūt tā speciālista atbildībai, kurš ir izrakstījis TPL, ņemot vērā to, ka speciālists ir tas, kurš izstrādā veselības vai sociālās aprūpes plānu gan konkrētajam pacientam, gan citiem ar līdzīgiem funkcionāliem traucējumiem. Piemēram, NRC "Vaivari" nesēn sākuši veikt pacientu aptaujas, lūdzot atgriezenisko saiti. Svarīgi, ka šī informācija nonāk arī līdz speciālistam, kurš ir noteicis TPL nepieciešamību.

Informēšana par pakalpojumiem

Nepieciešams informēt sabiedrību par Latvijā pieejamajiem sociālās aprūpes pakalpojumiem un palīgtehnoloģiju klāstu. Kā norāda viena no intervētajām ekspertēm: "Lai kaut ko gribētu, jāzina, ka tas eksistē" [T6]. Mazākiem pakalpojumu sniedzējiem ļoti noderētu valsts iestāžu atbalsts informācijas izplatīšanā. Savukārt palīgtehnoloģiju lietotāju pusē ļoti nozīmīgi praktiskas informācijas apmaiņai ir domubiedru grupas sociālajos tīklos, kur dalīties ar informāciju par pieejamajiem palīglīdzekļiem, par to uzturēšanu un apkopi.

Nemaz nerunāsim par kaut kādām smalkākām lietām, kā teiksim, bieži vien tas pat varbūt nav iedodams, bet tas ir pasakāms, ka tu tādu vari, ka tādi ir pasaulē, un tu viņu varētu kaut vai nopirkt pats. Teiksim, grāmatas

pāršķirēji, ja cilvēks pats nevar pāršķirt grāmatu. Vai, teiksim, tur kaut kādi... es nezinu, vai kāds var normāli pielāgot šobrīd ratiņkrēslu uz elpu Latvijā, vai mēles kustināmo džoistiku, vai ar kājas īkšķi kustināmu džoistiku, vai kāds to Latvijā māk pielāgot, vai vispār cilvēks zina, ka tādi ir, ka to var. [T6]

Remonts

NRC "Vaivari" nodrošina remontu tiem TPL, kas ir no valsts iepirkuma, tiem, kas ir izdoti patapinājumā. Savukārt palīglīdzekļi, kurus var iegādāties ar līdzmaksājumu Latvijā vai Eiropas Savienības robežās, netiek remontēti, ņemot vērā palīglīdzekļu plašo klāstu un specifiskumu, kas varētu prasīt tādas zināšanas, prasmes un darbarīkus, kādu nav VTPC darbiniekiem.

Palīglīdzekļu remonta iespējas ir ierobežotas arī saistībā ar vājdzirdīgiem un nedzirdīgiem cilvēkiem pieejamajām palīgtechnoloģijām. Garantijas termiņš elektroniskiem palīglīdzekļiem ir īss. Tā kā ierīces mēdz lietot arī ilgu laiku pēc garantijas termiņa beigām, tad agrāk vai vēlāk ierīcei kaut kas saplīst un ir nepieciešams remonts. Ja ierīce nav iegādāta kādā no TPL nodrošināšanas centriem, tad remonta iespējas ir ļoti ierobežotas. Nemaz neņemot vērā izmaksas, tas ir svarīgi arī tāpēc, ka, pieņemot, ka, piemēram, dzirdes aparāts varētu būt tik personīga ikdienas daļa, kā arī piemeklēta specifiskām vajadzībām, tad ir saprotams, ka cilvēks vēlas labot sev pazīstamu ierīci, nevis iegādāties jaunu.

Savukārt, ja arī remonts Latvijā ir iespējams, tad patstāvīga nokļūšana līdz remontdarbnīcai ir ļoti apgrūtināta, ņemot vērā to, ka trūkst funkcionējoša TPL, kas līdz šim cilvēkam, iespējams, ir atvieglojis pārvietošanos sabiedriskajā telpā.

Viņa aizbrauc, viņa var pati, bet, [...] tā dzirdes aparāta, tad viņa vispār ir pilnīgā bezspēcībā. Tas nozīmē to, ka kādam ir, vai nu man, vai kādam no mazbērniem, ir jābrauc līdz, un visa šī dzirdes aparāta nomaiņa vai remonts ir jāuzrauga vēl papildus, lai viss tur notiktu. Nu, tur jau tie cilvēki, viņi ir pieraduši komunicēt ar vājdzirdīgajiem, un viņi ir ļoti laipni, patiešām. Bet, nu, drošībai. Jā. Un ja cilvēki dzīvo ārpus Rīgas, laukos, tā vispār var būt neiespējamā misija. [T8]

Gadījumā, ja TPL remontu iespējams veikt tikai citā ES dalībvalstī, tad remonts var prasīt ilgāku laiku, kas ikdienas dzīvi ļoti apgrūtina, īpaši, ja nav iespēju TPL aizstāt.

Eksperte norāda, ka nav arī operatīva palīdzības dienesta, kas palīdzētu situācijā, kad palīglīdzeklis ir salūzis. Noderētu transporta pakalpojumi, piemēram, situācijās, kad uz ielas salūzt elektriskais ratiņkrēsls.

Mēs kaut kad runājām ar šo glābšanas dienestu, ir tā, ka ir viena milzīga problēma policijai un glābšanas dienestiem, ratiņkrēsli elektriskie, kas ir salūzuši vai ar beigušām baterijām nakts laikā uz ielām vai vēl kaut kur. Pat ne tikai nakts laikā. Cilvēks ir bezizejā, jo viņš pats tos ratus nevar pastumt, viņš arī nevar nekur tālu aizstumt. Rati stāv, cilvēks sēž, viņš mājās netiek, un principā nav, kam pazvanīt. Ātrā palīdzība neņem, viņi neceļ ratus iekšā, glābšanas dienestam vispār nav fiziski, kur viņus ielikt, policijai tāpatās. Tā ir tāda milzīga problēma. [T6]

Utilizēšana

Lai arī to pieminēja tikai viens no intervētajiem ekspertiem, tomēr komentārs sasaucas ar VK ziņojumā norādīto kritiku par to, ka trūkst kārtības, kādā TPL tiek utilizēti. Tas ir būtiski arī simboliski, ņemot vērā to, cik liela nozīme ikdienas dzīvē ir TPL, kādu informāciju tas apkārtējiem norāda par TPL īpašnieku. Ir sajūta, ka no TPL arī būtu skaidrākā, kārtīgā, varbūt pat cienpilnā veidā jāatbrīvojas.

Tās preces dzīves. Vai viņa tiek izmesta miskastē, vai kas ar viņu pēc tam notiek? Vai viņu var atdot atpakaļ? Neviens man nav arī pateicis, ka, piemēram, spieķis ir konkrēti jāutilizē. Tas ir patiesībā laba ideja, jo, piemēram, spieķi var izmest miskastē, kāds cits viņu var paņemt. Tādā ziņā, izlikties, piemēram, un tad nokļūt... Jo, ja tā padomā, šī ir laba lieta. Vajadzētu teorētiski atdot atpakaļ. Gluži kā pases, vai ne? Tu pasi nevari vienkārši ņemt, izmest pēc tam miskastē vai kaut kur atstāt. [...] Šajā gadījumā, lai gan šis ir tieši tā kā praktiski vienīgais redzes invaliditātes nodošanas fakts apkārtējai

pasaulei, ka tad viņam nevajadzētu būt vienkārši izmetamam ārā. Vai ne? Man tā šķiet patiesībā. [T11]

Masu patēriņa tehnoloģiju piekļūstamība

Kā jau attēlots ievadā norādītajā piemērā par TPL un citu palīgtehnoloģiju lietošanu ikdienā, cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem aktīvi lieto arī masu patēriņa tehnoloģijas, piemēram, viedtālruņus un dažādas lietotnes, kas veic palīgtehnoloģiju funkcijas. Arī mākslīgā intelekta attīstība un pieejamība viedtālruņos varētu atvieglot, piemēram, krūzītes satura noteikšanu. Nepieciešams pievērsties arī šo tehnoloģiju piekļūstamības jautājumiem, īpaši pievērsties tam, ka nepieciešama programmatūra latviešu valodā.

Starp citu, saistībā ar neredzīgo lietām, piemēram, iPhoniem lietuvieši ir priekšā. Viņiem tagad tas voiceover ir lietuviski, kamēr latviešiem vēl nav iPhoniem funkcija, ar kuru telefons tev nolasīs to, kas ir telefonam uz ekrāna. Nav latviski. Tāpēc Latvijā pārsvarā cilvēki izvēlas vēl joprojām lietot Android telefonus. Jo pat ASV, vēl joprojām visi pārsvarā neredzīgie, kad es sāku zaudēt redzi, arī ieteica iegādāties iPhone. Bet viņiem vienkārši tas latviešu jautājums nav. Lai gan es izmantoju tāpat angļu valodā telefonu. [T11]

Ekspertu intervijās tika uzsvērtā arī nepieciešamība iesaistīt potenciālo palīgtehnoloģiju lietotājus, galvenokārt cilvēkus ar ilgtermiņa funkcionāliem traucējumiem, produkta izstrādē, īpaši jau testēšanas posmā pirms produkts ir nonācis tirgū. Diemžēl gan intervētās pētnieces, gan arī TPL lietotāja pieredzē šādas testēšanas Latvijā notiek reti.

Tagad pat, šitais te, programmējot mājaslapas, piemēram, kas tur, [IKT uzņēmums], piemēram. Mums gadījās tā lieta, ka viņi atnāk un paskatās, kā tiešām cilvēks, kurš neredz, lieto ar ekrānu lasītāju, ka tad viņi saka, ā, nē, nu mēs taisījām, kā mums likās. Ka tas tā kā, viņi pat nebija pamēģinājuši, kā tas ir lietot, nezina, tikai ar klaviatūru vai arī tālāk, kā tas realitātē ir. [T11]

TPL nodrošināšanas standartizācijai jābūt saistītai ar vides pieklūstamības standartiem. Pašvaldību nodrošinātie ratiņkrēsli ir pārāk lieli standarta izmēra durvīm. Publiskā iepirkuma procesā nav ņemts vērā ratiņkrēsla izmēra nozīme, pārvietojoties privātajā un publiskajā telpā. Nepieciešams saprast, kādiem nolūkiem tiek iegādāti TPL, kādas būs iespējas tos lietot privātajā un publiskajā vidē, kā organizēt, regulēt to pielietojumu.

Ratiņkrēsliem, ja godīgi, ja mēs runājam vispār par standartiem, par kaut kādiem noteikumiem, mums ir daudz jādomā par to vēl pašiem iekšēji, par šiem izmēriem, jo nevieni vides standarti šobrīd nav pietiekami lielajiem ratiem, kas ir tagad tie milzīgie [...] ir iepirkusi pašvaldība. Ar viņiem netiek ne tualetē iekšā, nekur ar to ratiņkrēslu, tad ir vispār jautājums, daudzās valstīs viņi nav iekštelpām paredzēti, viņi ir paredzēti tikai ārtelpām. Ja tu gribi pastaigāties, tad tu brauc ar tādu, bet ja tu brauc uz veikalu, tu brauc mazos ratos. Vai es varu Latvijā kaut ko tādu pieņemt? Jo, teiksim, šobrīd tie lielle skūterāti, iebraucot sabiedriskā transportā, viņi nobloķē visu transportlīdzekli, visu. Vai tas ir normāli, ka mēs ar mašīnu braucam mašīnā? Nu, tas ir jāpieņem, teiksim, Ķīnā vispār nedrīkst ar elektrisko ratiņkrēslu braukt pa ietvi, tikai pa braucamo daļu, un tev jābūt speciālām tiesībām, lai tu brauktu ar ratiņkrēslu pa braucamo daļu, tu nevari vienkārši braukt. Tad kur ir tā vieta, kur jābrauc ratiņkrēslam, pa gājēju ietvi, tur, kur brauc velosipēdi? [T6]

3. PLĀNI

Ņemot vērā dažādus TPL nodrošinājuma sistēmas izvērtējumus, ministriju plānos iekļautas arī ieceres TPL piešķiršanas uzlabošanai. Piemēram, LM plāno vairākas izmaiņas TPL piešķiršanas sistēmā⁶⁹. Tiks ieviests jauns process tādu rūpnieciski izgatavotiem TPL, kas nav iekļauti valsts finansētajā sarakstā, paredzot daļēju izmaksu kompensāciju. Plānots arī vienkāršot līdzmaksājuma sistēmu, samazinot birokrātiju un ļaujot citām personām segt izmaksas pacienta vietā. Saistībā ar dažiem TPL vairs nebūs nepieciešams ārsta atzinums, savukārt citiem TPL tiks samazināts gaidīšanas laiks atkārtotai palīglīdzekļu saņemšanai. Valsts finansēto līdzekļu klāsts tiks papildināts ar divlīmeņu pozitīvā elpceļu spiediena terapijas ierīci, kas palīdz cilvēkiem ar elpošanas problēmām un būs pieejama nomas veidā. Tāpat paredzēts palielināt kompensāciju pielāgotiem autosēdekļiem līdz 3000 eiro. Izmaiņas iekļautas grozījumos MK noteikumos, kas nodoti publiskai apspriešanai.

Daļa no plānošanas dokumentiem piemin TPL tiešā veidā, savukārt citos plānos vairāk redzamas fiziskās un datu infrastruktūras uzlabojumi, kas nenoliedzami ietekmētu arī TPL saņemšanu. Lai labāk izprastu valsts iestāžu redzējumu par uzlabojumiem politikā, kas attiektos uz TPL, jāiepazīstas ar dažādu nozaru plānošanas dokumentiem. Analīzē iekļauti plānošanas dokumenti par 2021.-2027. gadu, tāpēc daļa no uzdevumiem jau ir iesākti, ja ne pabeigti. Galvenie plānošanas dokumenti, kas attiecas uz TPL nodrošinājuma sistēmu, ir Plāns personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju veicināšanai 2024.-2027. gadam, Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam.

Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027. (NAP2027) liela uzmanība pievērsta vienlīdzīgām iespējām un sociālajai iekļaušanai⁷⁰. NAP2027 uzsver nepieciešamību uzlabot sociālo un veselības pakalpojumu pieejamību, tostarp nodrošināt modernus rehabilitācijas un atbalsta risinājumus. Šajā jomā

⁶⁹ <https://www.lm.gov.lv/lv/jaunums/labklajibas-ministrija-rosina-pilnveidot-tehnisko-paliglidzeklu-pieskirsanu>

⁷⁰ <https://likumi.lv/wwraksti/LIKUMI/NAP/NAP2027.PDF>

paredzētas investīcijas, lai paplašinātu piekļuvi pārvietošanās, pašaprūpes, komunikācijas un funkcionālo spēju atjaunošanas TPL.

Viena no 6 prioritātēm, kas vistiešāk attiecas uz TPL pieejamību un lietošanu ir prioritāte "Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki". Šajā prioritātē ir 4 rīcības virzieni: 1) uz cilvēku centrēta veselības aprūpe, 2) psiholoģiskā un emocionālā labklājība, 3) stipras ģimenes paaudzēs, 4) sociālā iekļaušana.

Kopumā attiecībā uz TPL piešķiršanas kārtību NAP2027 stratēģiskos mērķus, principus, rīcības virzienus var aprakstīt kā vērstus uz:

- cilvēkkapitāla attīstību un vienlīdzīgām iespējām – tiek uzsvērta nepieciešamība nodrošināt vienlīdzīgas iespējas visiem iedzīvotājiem, tostarp personām ar invaliditāti un funkcionāliem traucējumiem;
- sociālo iekļaušanu – uzsvērts, ka sociālās atstumtības mazināšanai ir būtiski nodrošināt pieejamus sociālos pakalpojumus un atbalsta sistēmu personām ar funkcionāliem traucējumiem;
- veselības aprūpes un rehabilitācijas stiprināšanu – paredz stiprināt veselības aprūpes un rehabilitācijas sistēmu, lai nodrošinātu cilvēkiem iespēju saglabāt vai atjaunot funkcionālās spējas;
- iekļaujošu darba tirgu – uzsvērts, ka personu ar invaliditāti integrācija darba tirgū ir svarīgs sociālās un ekonomiskās attīstības aspekts;
- inovāciju un tehnoloģiju attīstību – akcentē arī tehnoloģiju un inovāciju nozīmi sabiedrības attīstībā. Tas attiecas arī uz TPL attīstību un izmantošanu, kas var būt digitāli vai tehnoloģiski risinājumi mobilitātei, komunikācijai vai pašaprūpei;
- ilgtspējīgu sociālās aprūpes sistēmu – uzsvērts, ka efektīva sociālās aprūpes sistēma palīdz nodrošināt cilvēku neatkarību un samazināt ilgtermiņa aprūpes nepieciešamību.

Tā kā šis ir galvenais dokuments, kas nosaka Latvijas politisko virzienu, tad šie principi, rīcības virzieni, mērķi ir iekļauti ar specifisku politikas nozaru plānošanas dokumentos, kas aprakstīti turpmāk.

Plāna personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju veicināšanai 2024.–2027.

gadam⁷¹ mērķis cieši saistīts ar Latvijas ratificēto ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām (turpmāk – ANO Konvencija). Plāns ievēro ANO Konvencijas principus 5 rīcības virzienos: 1. Invaliditātes noteikšanas sistēmas pilnveidošana, 2. Atbalsta pakalpojumu pilnveidošana invaliditātes seku mazināšanai starpnozaru līmenī, 3. Iekļaujošas nodarbinātības veicināšana, 4. Vides, informācijas un pakalpojumu piekļūstamības veicināšana, 5. Sabiedrības izpratnes veicināšana.

Lai arī plānā tehniskie palīg līdzekļi pieminēti pāris reizes, tomēr daudzi no iekļautajiem pasākumiem netieši ir saistīti ar palīg tehnoloģiju pieejamību un nodrošinājumu.

1. Invaliditātes noteikšanas sistēmas pilnveidošana. Uzdevums ir “nodrošināt kompleksu pasākumu kopumu, lai tuvinātu invaliditātes novērtēšanas sistēmu atbilstošu starptautiskās prakses standartiem, nosakot salāgotus principus invaliditātes novērtēšanā bērniem un pilngadīgām personām, harmonizējot pārejas posmu no bērna uz pilngadīgas personas ar invaliditāti statusu”. Virziens iekļauj, piemēram (detalizētu informāciju skatīt 4. pielikumā):

1.5. veicināt iedzīvotāju izpratni par pieejamo atbalstu invaliditātes gadījumā,

1.6. sekmēt personu funkcionēšanas novērtējuma atkalizmantošanu citās valsts iestādēs pakalpojumu saņemšanai (piešķiršanai).

Šie pasākumi tieši sasaucas ar VK ziņojumā un TechSocial Care projekta ietvaros veikto ekspertu interviju atziņās par nepieciešamību veicināt cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem informētību par viņu tiesībām un iespējām saņemt dažādus ar TPL saistītus sociālus pakalpojumus, kā arī funkcionēšanās novērtējumu atkārtotu izmantošanu, piemēram, saņemot TPL.

Citi no pasākumiem nav tik tieši attiecināmi, piemēram:

1.7. veicināt savstarpēju sadarbību un izpratni ar ģimenes (vispārējās prakses) ārstiem, ārstējošiem ārstiem, kā arī pašvaldību sociālo dienestu darbiniekiem invaliditātes noteikšanas jautājumos,

1.9. sekmēt speciālistu piesaisti invaliditātes ekspertīzes veikšanai.

⁷¹ <https://likumi.lv/ta/id/352154-plans-personu-ar-invaliditati-vienlidzigu-iespeju-veicinasanai-20242027-gadam>

Lai arī funkcionāli traucējumi nav tas pats, kas invaliditāte, tomēr līdzīgi kā ar izpratni par invaliditātes noteikšanu un speciālistu piesaisti ekspertīzes veikšanai, arī saistībā ar atzinumu sagatavošanu par TPL nepieciešamību VK ziņojumā un ekspertu intervijās izteikta nepieciešamība pēc vienotu novērtējuma principu izstrādes.

2. Atbalsta pakalpojumu pilnveidošana invaliditātes seku mazināšanai starpnozaru līmenī. Uzdevums ir "pilnveidot un attīstīt atbalsta pakalpojumus, lai mazinātu invaliditātes sekas un sekmētu personu ar invaliditāti iekļaušanos sabiedrībā." Virziens iekļauj, piemēram (šeit un turpmāk – detalizētu informāciju par ziņojumā minētajiem rīcības virzieniem un pasākumiem skatīt 4. pielikumā):

2.7. Nodrošināt mērķētāku TPL piešķiršanu atbilstoši personas individuālajām vajadzībām,

2.12. Veicināt veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību un piekļūstamību personām ar funkcionāliem traucējumiem,

2.17. Nodrošināt pieejamību asistīvajām tehnoloģijām mācību satura apguvei izglītojamajiem.

Šie pasākumi vistiešāk sasaucas ar ekspertu intervijās paustajiem uzskatiem par nepieciešamajiem uzlabojumiem TPL nodrošinājumā. 2.7. apakšpunkts norāda uz atkārtoti pausto vajadzību apzināties un arī attiecīgi nodrošināt cilvēka funkcionālo traucējumu specifikai, kā arī dzīves apstākļiem piemērotu TPL. Savukārt, 2.17. apakšpunktā asistīvās tehnoloģijas minētas arī kā daļa ārpus sociālās un veselības aprūpes jomas, kā tehnoloģijas, kas ir koplietojamas, tehnoloģijas, kas cilvēkus ar funkcionāliem traucējumiem iekļauj mācību un, cerams, arī citos pilsoniskās un kultūras norises. Atsaucoties uz iepriekš minēto gadījumu, kurā vājdzirdīga studentei nebija tiesību saņemt planšeti ar izglītības procesu saistītās komunikācijas vajadzībām tāpēc, ka viņa nevēlējās apgūt zīmju valodu, arī šādas cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem vēlmes ir jāņem vērā saistībā ar TPL nodrošinājumu. Pārāk specifiski TPL lietošanas mērķi var izslēgt no pakalpojuma saņemšanas cilvēkus, kuriem tas tiešām būtu nepieciešams.

2.12. apakšpunktā norādītais pasākums var attiekties gan uz vienotu redzējumu par TPL izrakstīšanas principiem (t.sk. pamatojumu, atzinumā iekļaujamo informāciju), kā arī uz atgriezeniskās saites nozīmīgumu TPL izrakstīšanā.

Citi no pasākumiem nav tik tieši attiecināmi, piemēram:

2.16. Veicināt jauniešu ar invaliditāti iesaisti profesionālās izglītības iegūšanā,

2.6. Nodrošināt mērķētu atbalstu personām ar ļoti smagu invaliditāti atbilstoši personas faktiskās aprūpes nepieciešamībai,

2.10. Ieviest uz bērna ar funkcionāliem traucējumiem individuālajam vajadzībām orientētu pieeju sociālo pakalpojumu nepieciešamības noteikšanā,

Šie pasākumi attiecas arī uz vides piekļūstamību, kas, kā norādīts ekspertes intervijā, arī ir saistīts ar TPL standartiem. Nepieciešams salāgot TPL prasības atbilstoši vides piekļūstamības principiem un regulējumam Latvijā (vairāk par to 4. rīcības virzienā "Vides, informācijas un pakalpojumu piekļūstamības veicināšana").

3. Iekļaujošas nodarbinātības veicināšana. Uzdevumi ir: "pilnveidot individualizētu atbalstu darba meklējumos personām ar invaliditāti, motivēt darba devējus personu ar invaliditāti nodarbināšanai, izglītot sabiedrību un mazināt stereotipus par personām ar invaliditāti darba tirgū."

Tas, kas neparādījās VK ziņojumā, kā arī ekspertu intervijās, ir palīgtechnoloģiju pieejamība darbavietās. Lai arī šis aspekts nav galvenais projekta TechSocialcare mērķis, tomēr būtiski norādīt, ka nodarbinātība un atbalsts no darbadevēja ir nozīmīgs aspekts cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem sociālajā integrācijā. 2025. gada 6. martā stājušies spēkā likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" grozījumi, kas nosaka, ka ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliek (atbrīvo arī no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām) darba devēja palīdzību naudā medicīnisko tehnoloģiju iegādei⁷². Tas attiecas gan uz medicīniskajām tehnoloģijām, kas nepieciešamas darbiniekam pašam, gan arī darbinieka ģimenes locekļiem.

4. Vides, informācijas un pakalpojumu piekļūstamības veicināšana. Uzdevumi ir: "sekmēt vides, informācijas un pakalpojumu piekļūstamību, tostarp stiprinot sabiedrības izpratni par vides un pakalpojumu piekļūstamības nozīmi iekļaujošas sabiedrības veidošanai". Virziens iekļauj, piemēram:

4.12. Izplatīt labās prakses piemērus par organizācijas ieguvumiem nodrošinot tīmekļvietņu un mobilo lietotņu piekļūstamību,

⁷² <https://www.vid.gov.lv/lv/media/29438/download?attachment>

4.13. Piesaistīt NVO pārstāvjus tīmekļa vietņu testēšanā gan to izstrādes stadijā, gan darba vidē.

4.15. Uzraudzīt elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu un pakalpojumu satura piekļūstamību

Starp šī rīcības virziena pasākumiem ietilpst pasākumi, kas pievēršas preču un pakalpojumu piekļūstamībai, t.sk. elektronisku ierīču un digitālo platformu piekļūstamībai. Lai arī runa ir par plašpatēriņa precēm un pakalpojumiem, tie arī veic palīgtehnoloģiju funkcijas, piemēram, subtitru pievienošana jebkāda veida pārraidēm arī televizoru, viedtālruni, datoru padara par palīgtehnoloģiju un veicina informācijas piekļūstamību. Lai arī tā nav daļa no šī rīcības virziena pasākumiem, tomēr nepieciešams norādīt, ka latviešu valodas subtitru pievienošana videozvanu laikā tādā platformā kā MS Teams arī pakalpojumu saņemšanu un profesionālo vidi padara piekļūstamāku, veicinot cilvēku ar vājdzirdību vai nedzirdību patstāvību, pašnoteikšanos.

4.13. apakšpunkts ir par NVO iesaistīšanu tīmekļa vietņu testēšanā. Šo pasākumu nepieciešams paplašināt, iekļaujot NVO arī lietotņu, programmatūras un ierīču testēšanā, kas attiecas uz cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Kā norādīja eksperte, lietotāju iesaistīšana testēšanā ir nozīmīga arī, piemēram, ieviešot jaunas tehnoloģijas rehabilitācijas nodaļā, lai veicinātu to, ka tiek labāk izprastas attiecīgās tehnoloģijas iespējas, kā arī to, vai un kā ierīci ir iespējams pielāgot pacientu un speciālistu vajadzībām. Tāpat lietotāju testi ir jāklūst kā daļai no iepirkuma prasībām attiecībā uz TPL ražotājiem un izplatītājiem.

Saistībā ar šo rīcības virzienu būtu vēlams ņemt vērā arī TPL, kam vajadzētu būt pieejamiem publiskajā telpā un ir komunāli lietojamiem, piemēram, dzirdes cilpa, kas var padarīt dažāda veida pakalpojumus, kultūras dzīvi, profesionālo vidi piekļūstamāku cilvēkiem, kam nepieciešami dzirdes aparāti.

Citi no pasākumiem nav tik tieši attiecināmi, piemēram:

4.2. Sekmēt piekļūstamības prasību nostiprināšanu būvniecības procesā

4. 4. Veicināt preču un pakalpojumu piekļūstamību (attiecināma uz Piekļūstamības direktīvas tvērumu),

4.6. Sekmēt mājokļu piekļūstamību pēc vienotiem nosacījumiem un kritērijiem visās pašvaldībās,

4.7. Palielināt sabiedrībai paredzēto labklājības nozares publisko pakalpojumu un publisko ēku piekļūstamību,

4.16. Sekmēt elektronisko plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu kvalitatīvu pieejamību personām ar invaliditāti,

4.17. Palielināt sabiedrībai paredzēto labklājības nozares publisko pakalpojumu un publisko ēku piekļūstamību.

Daļa (4.2., 4.6., 4.7., 4.17.) no minētajiem pasākumiem TPL nodrošinājumu un standartizāciju ietekmē tādā mērā, ka tie sasaucas ar ekspertu intervijās minēto nepieciešamību saskaņot TPL iepirkumu prasības ar piekļūstamības prasībām attiecībā uz publiskajām ēkām un citām sabiedriskām vietām. Lai arī šis rīcības virziens nav konkrēti saistīts ar TPL, tomēr tas ietekmē to, kādos fiziskos apstākļos būs iespējams lietot TPL.

Šie pasākumi norāda uz to, ka valsts un pašvaldības iestādēm pašām sava fiziskā un digitālā telpa jāveido piekļūstama, gan arī jāpārlicinās, ka viņu pārziņā esošie TPL iepirkumi ievēro vides apstākļus, kuros dzīvo un pārvietojas cilvēki, kuriem TPL ir paredzēti (piemēram, iepirkumos ņem vērā, ka ratiņkrēsla izmēram, lai pārvietotos cilvēka dzīvesvietā, jābūt tādām, lai var izbraukt cauri durvju ailai).

Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam⁷³ nosaka Latvijas digitālās attīstības politiku līdz 2027. gadam. Tā mērķis ir veidot sabiedrību, kur ekonomika, valsts pārvalde un pakalpojumi balstās uz digitālajām tehnoloģijām un datu izmantošanu. Digitalizācija tiek uzskatīta par caurviju attīstības virzienu, kas ietekmē visas nozares – izglītību, uzņēmējdarbību, transportu, veselības un sociālos pakalpojumus u.c. Kā norāda pamatnostādņu autori: “Digitalizācijas integrēšana nozaru politikās būs gan izaicinājums visās iepriekš minētajās jomās, gan būtisks to attīstību veicinošs elements”.

Pamatnostādnēs norādītas 5 attīstības jomas: 1. Digitālās prasmes un izglītība, 2. Digitālā drošība un uzticamība, 3. Telekomunikāciju pakalpojumu pieejamība, 4. Tautsaimniecības (t.sk. valsts pārvaldes) digitālā transformācija, 5. IKT inovāciju attīstība un komercializācija, industrija un zinātne.

Attīstības jomā 1. “Digitālās prasmes un izglītība” ietverti rīcības virzieni, kas

⁷³ <https://likumi.lv/ta/id/324715-par-digitalas-transformācijas-pamatnostādnes-20212027-gadam>

paredz attīstīt augsta līmeņa digitālās prasmes, kas nepieciešamas inovāciju radīšanai, komercializēšanai, kā arī attīstīt digitālos pakalpojumus un sistēmas, stiprinot sadarbību starp valsts pārvaldi, privāto sektoru un sabiedrību. Liela uzmanība pievērsta valsts pārvaldes digitalizācijai un kvalitatīvu e-pakalpojumu nodrošināšanai. Vienlaikus plānots veicināt sabiedrības iesaisti jaunu digitālu risinājumu radīšanā.

Rīcības virziens “Digitālās prasmes veselības sektorā” paredz attīstīt tieši veselības aprūpes speciālistu digitālās prasmes, lai uzlabotu pakalpojumu kvalitāti un pieejamību. Plānots veidot izglītības programmas un studiju kursus, kas palīdz apgūt digitālos risinājumus ārstniecībā, profilaksē un pacientu aprūpē. Liela nozīme ir digitālo tehnoloģiju integrēšanai klīniskajā praksē un studiju procesā. Tāpat plānots veicināt ārstniecības personu iesaisti digitālo risinājumu izstrādē un pilnveidē.

Attīstības joma 2. “Digitālā drošība un uzticamība” ir vērsta uz tādas digitālās vides izveidi, kas veicina valsts funkciju izpildes nepārtrauktību, kā arī sadarbību starp publisko pārvaldi un privāto sektoru digitālās drošības jomā. Tā ietver valsts informācijas sistēmu drošību, e-identitātes risinājumus, patērētāju aizsardzību un sabiedrības izglītošanu par drošību digitālajā vidē. No TPL perspektīvas īpaši nozīmīga ir drošu e-identifikācijas un autentifikācijas rīku attīstība, kas ļauj lietotājiem droši piekļūt e-pakalpojumiem. Tāpat tiek veicināta drošu digitālo tehnoloģiju izmantošana (piemēram, datu šifrēšana, biometriskie risinājumi), kas uzlabo asistīvo tehnoloģiju lietošanu un uzticamību.

Rīcības virziens “Digitālās drošības politika” ir par kiberdrošības izaicinājumiem katrā nozarē, par kiberdrošības pasākumu iekļaušanu nozaru plānošanas dokumentos. Tajā ir arī norāde uz kiberdrošības pasākumu iekļaušanu iespējamām normatīvajos aktos, kā arī plānotajā Digitālo tehnoloģiju pārvaldības likumā. Uz TPL tas attiecas gan saistībā ar palīgtehnoloģiju izstrādes, gan pakalpojumu nodrošināšanas infrastruktūrām. Ņemot vērā to, ka aizvien vairāk TPL būs iespēja reģistrēt un pārraidīt datus, tad noteikti jāņem vērā gan esošās, gan arī potenciālās kiberdrošības prasības.

Attīstības joma 3. “Telekomunikāciju pakalpojumu pieejamība” paredz nodrošināt ātru, kvalitatīvu un vienlīdz pieejamu interneta pieslēgumu visā Latvijā, attīstot gan vidējās, gan pēdējās jūdzes infrastruktūru, kā arī 5G pārklājumu. Tas

uzlabo, piemēram, digitālo ierīču, attālinātās veselības aprūpes risinājumu un viedierīču darbību, jo nodrošina stabilu un ātru datu pārraidi. Platjoslas pieejamības paplašināšana skolās, ārstniecības iestādēs un mājsaimniecībās veicina šo tehnoloģiju efektīvu izmantošanu ikdienā. Šie komunikācijas tīklu uzlabojumi varētu vairot iespējas Latvijā izmēģināt un ieviest TPL, kam nepieciešama stabilāka datu pārraide.

Attīstības joma 4. "Tautsaimniecības digitālā transformācija" paredz plašu digitālo tehnoloģiju ieviešanu gan valsts pārvaldē, gan privātajā sektorā, stiprinot to savstarpējo integrāciju. Īpašs uzsvars tiek likts uz pieeju, kur valsts digitālās platformas kļūst par pamatu jaunu pakalpojumu attīstībai. Šīs platformas tiek atvērtas komersantiem, ļaujot izmantot valsts datus un funkcionalitāti jaunu produktu radīšanai.

Būtiska loma transformācijā ir mākslīgajam intelektam un IKT koplietošanas pakalpojumiem, kas ļauj automatizēt procesus, radīt personalizētus pakalpojumus un analizēt sarežģītas datu likumsakarības. Vienlaikus tiek uzsvērtā iedzīvotāju kontrole pār saviem datiem un iespēja tos droši izmantot dažādos pakalpojumos. Digitālā transformācija paredz pāreju no dokumentu aprites uz datu apriti.

Svarīgs princips ir "vienreizes" pieeja, kas nozīmē, ka dati tiek iesniegti tikai vienu reizi un pēc tam atkārtoti izmantoti. Tāpat tiek nodrošināta pakalpojumu pieejamība digitālā vidē un daudzkanālu piekļuve, tostarp caur vienas pieturas aģentūrām. Tiek veicināta arī datu atkalizmantošana un sadarbība starp sistēmām.

Rīcības virziens "Pakalpojumu platformas" ietver pasākumus, kas paredz veidot atvērtas, koplietojamas un sadarbīgas valsts digitālās platformas, kuras var izmantot gan publiskais, gan privātais sektors. Tās nodrošina datu drošu apriti, vienotu piekļuvi pakalpojumiem un veicina jaunu digitālo risinājumu un komercpakalpojumu attīstību. Būtiska nozīme ir standartizētām saskarnēm (API), datu pārvaldības principiem un uzraudzības mehānismiem, kas garantē drošību un uzticamību. Rīcības virzienā ir 2 pasākumi:

4.4.1.-1 Izveidot politiku, normatīvo regulējumu un uzraudzības mehānismu valsts pakalpojumu platformu atvēršanai komersantiem

4.4.1.-2 Nodrošināt valsts prioritāro pakalpojumu platformu atvēršanu komersantiem, paredzēt atbalsta mehānismus iestādēm un komersantiem valsts

prioritāro pakalpojumu platformu izmantošanai

Saistībā ar TPL nodrošinājumu tas veicina ērtāku piekļuvi publiskā un privātā sektora pakalpojumiem, samazinot tās informācijas apjomu, kas atkārtoti jāiesniedz dažādu pakalpojumu sniedzēju vajadzībām.

Rīcības virziens “Datu pārvaldība, atvēršana un analīze” paredz, ka dati Latvijā tiek uztverti kā stratēģiski vērtīgs resurss, ko izmanto lēmumu pieņemšanā, automatizācijā un inovācijās. Tiek veidots vienots datu pārvaldības ietvars ar skaidriem principiem, normatīvo regulējumu un atbildīgajām institūcijām, nodrošinot datu kvalitāti, savietojamību un plašu izmantošanu. Plānots attīstīt nacionālo datu pārvaldības platformu, kas nodrošinās vienotu datu telpu un efektīvu datu apmaiņu starp valsts iestādēm, privāto sektoru un starptautiskā līmenī.

Saistībā ar TPL tas veicina informācijas pieejamību potenciālajiem ar TPL nodrošinājumu saistītajiem sociālo un veselības pakalpojumu izstrādātājiem. Kā norāda TechSocial Care projekta ietvaros intervētā eksperte, viņas pārstāvētajai NVO trūkst informācijas par personu ar funkcionāliem traucējumiem skaitu un specifiku Latvijā. Ja būtu piekļuve precīzākiem datiem, tad NVO varētu precīzāk izzināt to cilvēku vajadzības, kas ietilpst NVO mērķgrupā, bet nav redzeslokā.

Rīcības virziens “Sabiedrības veselība un sociālā labklājība” paredz veidot digitāli integrētu veselības un sociālās labklājības sistēmu, kur dati tiek izmantoti proaktīvai un kvalitatīvai pakalpojumu sniegšanai. Veselības un sociālās aprūpes dati tiek digitalizēti, savietoti un padarīti pieejami pakalpojumu sniedzējiem, vienlaikus nodrošinot personas datu aizsardzību. Tiek attīstīts pacienta elektroniskais veselības kartes (EVK) modelis kā centrālais datu uzkrāšanas un pārvaldības risinājums. Datu analīze un biznesa intelīģences rīki ļauj savlaicīgi identificēt riskus un uzlabot pakalpojumu plānošanu. Tiek veidota vienota datu apmaiņa starp valsts, pašvaldību un privātā sektora sistēmām, nodrošinot efektīvu sadarbību. Plānots izveidot e-aprūpes platformu sociālo pakalpojumu organizēšanai un kvalitātes uzlabošanai. Veselības aprūpē tiek ieviesti moderni digitālie risinājumi, tostarp telemedicīna un mākslīgais intelekts. Tiek veicināta veselības un sociālo datu integrācija, lai nodrošinātu “vienreizes principu” un efektīvāku pakalpojumu sniegšanu. Liela uzmanība pievērsta darbinieku digitālo prasmju attīstībai un sabiedrības izglītošanai.

4.4.6.-1 Pilnveidot tiesisko regulējumu veselības datu koplietošanai un sekundārai izmantošanai, noteikt sadarbībspējīgus standartus veselības jomas informācijas uzkrāšanai un aprītei.

4.4.6.-2 Nodrošināt veselības un labklājības nozares datu pieejamību koplietošanai, t.sk. nodrošinot vienotā platformā iedzīvotāju sociālo pakalpojumu un veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanai savstarpēji nepieciešamās informācijas elektronisku aprīti.

4.4.6.-3 Nodrošināt pilnvērtīgu pacientu EVK darbību un pacientu slimību reģistru atbilstošu kvalitāti pilnvērtīgai ārstniecības procesa nodrošināšanai un veselības politikas īstenošanai.

4.4.6.-4 Veicināt mūsdienīgu, uz pacientu orientētu digitālo risinājumu, t.sk. telemedicīnas risinājumu, ieviešanu, veselības aprūpē.

4.4.6.-5 Nodrošināt Latvijas iekļaušanos Eiropas veselības datu telpā.

4.4.6.-6 Nodrošināt e-aprūpes platformā vienotu sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības datu uzkrāšanu un analītiku par personai sniegto sociālo atbalstu.

Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņu 2021.–2027. gadam⁷⁴ mērķis ir mazināt ienākumu nevienlīdzību, attīstīt individuālajām vajadzībām piemērotu sociālo pakalpojumu sistēmu, kā arī veicināt augstu nodarbinātības līmeni kvalitatīvā darba vidē. Plāns veidots 5 rīcības virzienos: 1. Ilgtspējīgs, stabils un adekvāts materiālais atbalsts, kas nodrošina pietiekamu ekonomisko neatkarību, 2. Moderna un pieejama sociālo pakalpojumu sistēma, kas cita starpā uzlabo iedzīvotāju iespējas dzīvot neatkarīgi un dzīvot sabiedrībā, iekļauties izglītībā un darba tirgū, 3. Iekļaujošs darba tirgus ikvienam un kvalitatīvas darba vietas, atbalstot ilgtermiņa līdzdalību darba tirgū, 4. Attīstīta valsts nodrošinātā juridiskā atbalsta sistēma, paplašinot mazāk aizsargāto personu piekļuvi tiesu sistēmai, 5. Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pārvaldības stiprināšana.

Līdz 2027. gadam plānots uzlabot TPL sistēmu, palielinot pieejamību un samazinot gaidīšanas rindas. Tiek paredzēts attīstīt elastīgāku piešķiršanas

⁷⁴ <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

modeli, kurā personai būs lielākas izvēles iespējas attiecībā uz sev piemērotāko TPL. Tāpat plānota administratīvo procesu digitalizācija un datu sistēmu pilnveidošana, t.sk. datu apmaiņa starp iestādēm, lai padarītu pakalpojumu efektīvāku. Plānots uzlabot medicīnisko izvērtēšanu, izstrādāt vadlīnijas ārstiem par TPL nepieciešamības novērtēšanu, izmantot funkcionēšanas novērtējuma datus vairākos pakalpojumos. TPL tiek skatīti arī darba tirgus kontekstā kā instruments darba spējas saglabāšanai un sociālajai iekļaušanai.

Viens no mērķiem ir TPL gaidīšanas rindu samazināšana un TPL piešķirtā apjoma palielināšana. Ar TPL nodrošinājumu uzstādītais rezultatīvai rādītājs nosaka, ka līdz 2027. gadam plānots TPL saņēmušo skaits pret pieprasījušo skaitu palielināt līdz 75%.

Uz TPL nodrošinājumu vistiešāk attiecināmie pasākumi ir šādi:

2. Rīcības virziens Moderna un pieejama sociālo pakalpojumu sistēma, kas cita starpā uzlabo iedzīvotāju iespējas dzīvot neatkarīgi un dzīvot sabiedrībā, iekļauties izglītībā un darba tirgū

2.4. Uzlabot sociālo pakalpojumu kvalitāti un pieejamību iedzīvotājiem

2.4.6. uzlabojot iedzīvotājiem nepieciešamo tehnisko palīglīdzekļu klāstu un pilnveidot to piešķiršanas kārtību (atbildīgā – LM, līdzatbildīgās – VM, VSIA NRC Vaivari, LNS, LNB),

2.4.10. sekmējot inovatīvu tehnoloģisko un mākslīgā intelekta risinājumu izstrādi sociālo pakalpojumu sniegšanai (atbildīgā – VARAM, līdzatbildīgās – LM, pašvaldības, sociālo pakalpojumu sniedzēji)

3. Rīcības virziens Iekļaujošs darba tirgus ikvienam un kvalitatīvas darba vietas, atbalstot ilgtermiņa līdzdalību darba tirgū

3.1.8. uzlabojot personu ar invaliditāti nodarbinātības situāciju, sniedzot kompleksu un mērķtiecīgu atbalstu (darba vietu pielāgojumi, konsultācijas u.c.) un veicinot ilgtspējīgu iekļaušanos darba tirgū (atbildīgā – LM, līdzatbildīgās – NVA, LBAS, LDDK)

Lai arī šajās pamatnostādņēs ir maz atsauču uz TPL, tomēr uzlabojot sociālo pakalpojumu nodrošinājuma sistēmu, tas atstās iespaidu arī uz TPL pieteikšanu, nepieciešamības izvērtēšanu, saņemšanu u.c. posmus no TPL aprites.

Šajās pamatnostādņēs ir paskaidroti NRC "Vaivari" "kuponu" sistēmas

izstrādes principi. Tās mērķis ir nodrošināt cilvēka vajadzībām, lietošanas mērķim un aktivitāšu līmenim atbilstošāku TPL. Tiek pieņemts, ka cilvēka iespēja izvēlēties veicinātu TPL ražotāju konkurenci, līdz ar to arī pieejamību un kvalitāti. Norādīts, ka nepieciešams izveidot metodiku kompensējamo summu noteikšanai. 2018. un 2019. gadā veikti pētījumi par tehnisko prasību izstrādi un kompensācijas noteikšanas metodiku.

Kultūrpolitikas pamatnostādņu 2022.–2027. gadam “Kultūrvalsts”⁷⁵ nosaka Latvijas kultūrpolitikas attīstības virzienus līdz 2027. gadam, uzsverot kultūras pieejamību visai sabiedrībai, tostarp cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Viena no prioritātēm ir fiziskās, digitālās un informācijas pieklūstamības uzlabošana, kas ietver arī TPL izmantošanu un attīstīšanu kultūras pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai. Plānā pasākumi iedalīti 5 rīcības virzienos: 1. Sabiedrībai pieejams kultūras piedāvājums, 2. Aktīva sabiedrības līdzdalība kultūras procesos, 3. Kultūras mantojuma saglabāšana un radoša izmantošana, 4. Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīga attīstība, 5. Talantu ataudze un kultūras darbinieku profesionālā izaugsme.

Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2021.–2027. gadam⁷⁶ galvenais mērķis ir uzlabot Latvijas iedzīvotāju veselību, pagarināt veselīgi nodzīvoto mūžu un mazināt nevienlīdzību veselības jomā. Tas tiek īstenots ar vairākām politikas rīcības jomām, tostarp veselības veicināšanu, slimību profilaksi un uz cilvēku centrētu veselības aprūpi. Plānā pasākumi iedalīti 5 rīcības virzienos: 1. Veselīgs un aktīvs dzīvesveids, 2. Infekciju izplatības mazināšana, 3. Uz cilvēku centrēta un integrēta veselības aprūpe, 4. Cilvēkresursu nodrošinājums un prasmju pilnveide, 5. Veselības aprūpes ilgtspēja, pārvaldības stiprināšana, efektīva veselības aprūpes resursu izlietošana.

TPL šajā dokumentā tiek skatīti kā daļa no rehabilitācijas, pacientu atbalsta un pieejamas veselības aprūpes sistēmas, kas palīdz cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem saglabāt vai atjaunot darbības un dzīves kvalitāti.

Galvenais pasākums ir 3.2.4.5. “Paplašināt TPL klāstu un saīsināt gaidīšanas

⁷⁵ <https://likumi.lv/ta/id/330444-kulturpolitikas-pamatnostadnes-2021-2027-gadam-kulturvalsts>

⁷⁶ <https://likumi.lv/ta/id/332751-sabiedribas-veselibas-pamatnostadnes-2021-2027-gadam>

laiku to saņemšanai, vienlaicīgi pārskatot kompetenču un atbildības sadalījumu starp LM un VM atsevišķiem tehnisko palīglīdzekļu un medicīnisko ierīču veidiem, lai pacientiem pēc stacionāra etapa tas būtu pieejams uzreiz”.

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam⁷⁷ nosaka Latvijas izglītības sistēmas attīstības virzienus līdz 2027. gadam ar mērķi nodrošināt kvalitatīvu, iekļaujošu un pieejamu izglītību ikvienam. TPL šajā politikā tiek uztverti kā mācību procesa atbalsta līdzekļi, kas palīdz nodrošināt vienlīdzīgas iespējas izglītībā. Plānā pasākumi iedalīti 4 rīcības virzienos: 1. Augsti kvalificēti, kompetenti un uz izcilību orientēti pedagogi un akadēmiskais personāls, 2. Mūsdienīgs, kvalitatīvs un uz darba tirgū augsti novērtētu prasmju attīstīšanu orientēts izglītības piedāvājums, 3. Atbalsts ikviena izaugsmei, 4. Ilgtspējīga un efektīva izglītības sistēmas un resursu pārvaldība.

Lai arī Izglītības attīstības pamatnostādnes tieši nepiemin TPL un citu palīgtehnoloģiju lietošanu, tomēr plānoti infrastruktūras uzlabojumi, kvalitatīvam un iekļaujošam mācību procesam atbilstoši materiāli, t.sk. arī uz digitālo tehnoloģiju lietošana mācību iestādēs.

Sporta politikas pamatnostādņu 2021.–2027. gadam⁷⁸ nosaka Latvijas sporta attīstības stratēģiju līdz 2027. gadam. Tā mērķis ir veicināt fiziskās aktivitātes sabiedrībā, attīstīt bērnu un jauniešu sportu un uzlabot augstu sasniegumu sporta sistēmu. Tajā uzsvērta arī inovāciju un tehnoloģiju izmantošana sportā. Plānā pasākumi iedalīti 4 rīcības virzienos: 1. sporta nozares finansēšanas pārvaldības un administratīvās pārvaldības modeļa pilnveide, 2. sporta infrastruktūras attīstība, 3. sports aktīvai un veselai sabiedrībai, 4. sports izcilībai – jaunatnes sporta, talantu un augstu sasniegumu sporta attīstība.

Lai arī pamatnostādnēs nav tiešas atsauces uz TPL vai citām palīgtehnoloģijām, TPL šajā politikā var tikt saistīti ar sporta tehnoloģijām, rehabilitāciju un sporta pieejamību cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. 3 pasākumi ir tiešāk saistāmi ar palīgtehnoloģijām:

3.5. [PRIORITĀTE] Finansējuma piešķiršanas kritēriju izveide, tai skaitā pēc

⁷⁷ <https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

⁷⁸ <https://likumi.lv/ta/id/332897-par-sporta-politikas-pamatnostadnem-20222027-gadam>

dalībnieku skaita, un sistemātisks finansiāls atbalsts sporta un aktīva dzīvesveida pasākumu organizēšanai bērniem, jauniešiem, studentiem, pieaugušajiem, senioriem un cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, veicinot iekļaujošas un sociāli atbildīgas sporta nozares attīstību.

3.8. Nodrošināt Latvijas sporta vēsturisko vērtību pieejamību sabiedrībai, kā arī veicināt inovatīvu tehnoloģiju un risinājumu izstrādi sporta un fiziskām aktivitātēm bērnu, jauniešu, studentu, pieaugušo, senioru un cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem mērķauditorijām un sniegt finansiālu atbalstu izvēlēto ideju realizēšanai.

4.2. [PRIORITĀTE] Finansiāli atbalstīt talantīgo jauniešu un pieaugušo sportistu ar invaliditāti un valsts izlašu (tai skaitā komandu sporta spēles) sagatavošanos un dalību paralimpiskajās spēlēs, Eiropas un pasaules čempionātos (arī atlases turnīros), kā arī citos pielīdzināmos sporta pasākumos.

4. IESPĒJAS

Latvijas labās prakses

Latvijas galvenā priekšrocība ir pakalpojumu digitalizācija, t.sk. aprūpē. Arī politikas plānošanas dokumentos skaidri norādīts, ka pakalpojumu digitalizācija, sistēmu nostiprināšana, atjaunošana, uzlabošana ir viena no prioritātēm. Tas būs īpaši nozīmīgi arī saistībā ar palīgtehnoloģiju iegādi, izstrādi, uzturēšanu un lietošanu, atvieglojot cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem un speciālistu sadarbību veselības un sociālās aprūpes sektoros.

Lai arī VK ziņojums izteica daudz kritikas NRC "Vaivari" saistībā ar TPL nodrošinājumu, tomēr ir redzams, ka NRC "Vaivari" ir ņēmuši vērā šo kritiku un izveidojuši un turpina veidot jaunus pakalpojumus, atjauno un vienkāršo TPL saņemšanas kārtību u.c. darbības. Piemēram, vienkāršāki TPL tiek nosūtīti pa pastu vai izmantojot pakomātus. Ir ieviesta arī "kuponu" metode, kas piedāvā papildus iespējas TPL izvēlē un iegādē.

Kopš 2021. gada NRC "Vaivari" ir arī funkcionēšanas novērtēšanas laboratorija, kurā izvērtē arī sarežģītu TPL nepieciešamību. Nesen izveidota arī palīglīdzekļu izstāžu zāle Rīgas nodaļā, kurā ir iespējams iepazīties ar šo pakalpojumu klāstu un praktiski izmēģināt pieejamo. Tā kā citās intervijās tika norādīta nepieciešamība pēc šādas izstāžu zāles Latvijā, secināms, ka par to, ka tāda jau eksistē, nepieciešams izvērstāk informēt ieinteresētās puses, sākot ar NVO, kas pārstāv pacientu tiesības. Latvijā šobrīd izstrādā un uzlabo palīgtehnoloģijas. Piemēram, eksperte norāda, ka Tilde ģenerētie subtitri ir kvalitatīvi un krietni atvieglo saziņu.

Viņš var būt arī kā atsevišķa aplikācija, kur es nolieku telefonu, otrs cilvēks runā, mikrofons dzird un telefonā esošā aplikācija ekrānā parāda to subtitru. [...] sāk vēl vairāk saprast gramatiku, vairāk sāk saprast runu no konteksta. Viņš labāk uztver neskaidru runu varbūt. Es ievēroju, ka pagājušajā gadā arī Tilde rīkoja kampaņu, kur lūdza cilvēkus iesūtīt dažādus runas ierakstus, vēlams, arī ar dialektu, akcentiem, piemēram, latgaliešu akcentu, ar kaut kāda veida runas defektiem, piemērām, kur cilvēkam grūti izrunāt r skaņu vai

tamlīdzīgi, lai varētu šo mākslīgo intelektu maksimāli piebarot ar informāciju, lai varam gūt pēc iespējas lielāku datu bāzi runas atpazīšanai [T8]

Šie un citi piemēri norāda, ka Latvijā ir cilvēki, kuriem rūp un kuri aktīvi iesaistās palīgtehnoloģiju attīstīšanā.

Ārzemju labās prakses

Intervētie eksperti dalījās ar TPL nodrošinājuma kārtību, kādu ir novērojuši ārzemēs. Dānijas un Norvēģijas piemēros TPL nodrošinājumu dalīja 2 kategorijās – īslaicīgai lietošanai paredzētie TPL un ilgtermiņa lietošanai paredzētie. Ekspertiem tas šķiet efektīvs veids, kā TPL var ātri saņemt tie cilvēki, kuriem ir akūta vajadzība pēc TPL, piemēram, cilvēks ar traumētu kāju, kuram nepieciešams ratiņkrēsls. Citos piemēros minēti finansēšanas, lietotu TPL iegādes risinājumi, kā arī piemērs veselības aprūpes, pašvaldības un sociālās aprūpes uzņēmuma sadarbības variants.

Dānijas piemērs

Dānijai bieži vien tās asistīvās tehnoloģijas, nu, vairāk arī tas bija pārvietošanās tehnoloģijas, tam pacientam pēc insulta, piemēram. Viņam jau to tehnoloģiju iedeva, pielāgoja slimnīcā, un viņš devās mājās jau ar šo valsts apmaksāto palīgierīci un dzīvoja tālāk. Nu, tātad, tā bija tāda reģionālā slimnīca, kur bija tāda pieredze, [..]. Bet, jā, nu, tas būtu tāds vispār izcils pieejamības ceļš. Bet tas nozīmē, ka tām iestādēm ir jābūt uz vietas tām iekārtām un jābūt atstrādātam tam ceļam, lai nav gluži tā, ka katram otram tās iekārtas dod. [T1]

Dānijā pacienti ar kustību traucējumiem pēc izrakstīšanās no stacionāra var saņemt TPL, balstoties uz Sociālo pakalpojumu likumu (*Serviceoven*) un Veselības aprūpes likumu (*Sundhedsloven*). Slimnīca nodrošina TPL ārstēšanās laikā,

savukārt pašvaldība nodrošina ilgtermiņa TPL ikdienas dzīvei^{79, 80}. Pirms izrakstīšanas slimnīca izvērtē pacienta funkcionālo stāvokli un nepieciešamību pēc palīgīdzekļiem, kā arī nodrošina informācijas nodošanu pašvaldībai. Rehabilitācijas process tiek organizēts, nodrošinot pāreju no stacionārās aprūpes uz dzīvi sabiedrībā.

Īrijas piemērs

Vispār man patīk šausmīgi tajā Īrijā, bet tikai tāpēc, ka es redzēju, ka puisis ar nokomplektētiem visiem palīgīdzekļiem ieradās Latvijā un tas likās – wow. Ja mums te jāstāv rindā pie slimnīcas pēc ratiem, tad viņš atbrauc ar elektriskiem, parastiem un pacēlāju, viņš bija nokomplektēts pilnībā, un tas man liekas normāli. [T6]

Īrijā pacienti ar kustību traucējumiem pēc izrakstīšanās no stacionāra var saņemt TPL, kurus galvenokārt nodrošina Valsts veselības dienests, balstoties Invaliditātes likumā (*Disability Act 2005*). Pirms izrakstīšanas slimnīcā tiek izvērtētas pacienta funkcionālās spējas un nepieciešamība pēc palīgīdzekļiem. Pēc tam pacients tiek nodots Valsts veselības dienesta kopienas aprūpes organizācijām, nodrošinot aprūpes nepārtrauktību. Palīgīdzekļu piešķiršana balstās uz individuālu klīnisko izvērtējumu, ko veic speciālisti, piemēram, fizioterapeiti vai ergoterapeiti⁸¹.

Norvēģijas piemērs

Norvēģijā arī sadalās tie divi veidi, kā viņi nodrošina, ka, pieņemsim, no apdrošināšanas tiek nosegti tie palīgīdzekļi, kas ir vajadzīgi īslaicīgi un akūti,

⁷⁹ https://hmi-basen.dk/en/news.asp?newsid=10685&x_newstype=30&utm_source=chatgpt.com

⁸⁰ https://www.norden.org/en/info-norden/support-assistive-devices-denmark?utm_source=chatgpt.com

⁸¹ https://www.homeandsupportshub.ie/managing-your-home/assistive-technology/government-help-with-assistive-technology/?utm_source=chatgpt.com

no sociālās jomas tas, kas ir hroniski. [T7]

Norvēģijā TPL finansēšana balstās uz divu līmeņu sistēmu. Ilgtermiņa palīgīdzekļi (vairāk nekā 2 gadi) tiek nodrošināti kā sociālās apdrošināšanas pakalpojums caur Nacionālās apdrošināšanas shēmas, ko administrē Norvēģijas Darba un labklājības pārvalde, un tie parasti tiek izsniegti bezmaksas aizdevuma veidā⁸². Savukārt īslaicīgai lietošanai paredzētie palīgīdzekļi netiek finansēti no sociālās apdrošināšanas, bet gan tiek nodrošināti pašvaldību līmenī vai arī tos sedz pats patients.

Polijas piemērs

Tā viens no tiem ir Polijā tāds labās prakses piemērs ir SiDLY Care. [...] Viņi ir visā valsts līmenī, nevis pašvaldību līmenī, kā pie mums šobrīd, kad katrā pašvaldībā ir cita, pilnīgi cita virtuve un cita, citas šīs te prioritātes. [...] Neder cilvēkiem ar demenci, jo tu nevari visu laiku trekot, kur cilvēks atrodas, tikai krīzes situācijā. [...] Un šis Sidley Care izcili sadarbojās ar kardioloģijas centriem [...] Rehabilitologiem tieši, kas strādā ar pacientiem pēc insulta. Jo tas ir ļoti augsts atkārtotā insulta risks. Un viņi palīdz izteikti monitorēt šos te cilvēkus un arī ātrāk izrakstīt no slimnīcas. Jo viņš paliek nosacīti šo te ārstu uzraudzībā [T2]

Polijas uzņēmums SiDLY nodrošina attālinātu pacientu uzraudzību, izmantojot medicīnisku aproci⁸³. SiDLY īpaši fokusējas uz cilvēkiem pēc insulta un ar sirds-asinsvadu slimībām. Uzņēmums sadarbojas ar kardioloģijas nodaļām, valsts līmenī nodrošinot nepārtrauktu pacientu monitoringu pēc izrakstīšanas no slimnīcas. Aptuveni 1000 pašvaldību organizē un finansē šos teleaprūpes pakalpojumus vietējām iedzīvotāju grupām⁸⁴. Praktiski tas nozīmē medicīnisko

⁸² https://www.norden.org/en/info-norden/loan-assistive-devices-norway?utm_source=chatgpt.com

⁸³ <https://wediditinpoland.eu/en/innowacja/sidly-vital-care/>

⁸⁴ https://startuprise.co.uk/success-of-polish-telecare-technology/?utm_source=chatgpt.com

aproču izmantošanu, 24/7 uzraudzību un ciešu sadarbību starp veselības aprūpes iestādēm un sociālajiem dienestiem.

Lielbritānijas piemērs

Anglijā vispār nedod pacēlāju, ja tev nav sertifikāts, ka tu māki ar viņu rīkoties. Tā skaitās bīstamības ierīce, tev ir jābūt apdrošinātam un tev ir jābūt sertifikātam, ka tu ar viņu māki rīkoties. Latvijā viņu vienkārši iedod kaut kādu, tev iedod un tu lieto, nekādas drošības kontroles viņam nav un nekādus mēs neizejam, nu, viņu tehnisko stāvokļu pārbauda nekāda nenotiek. [T6]

Lielbritānijas Veselības un drošības pārvalde ar pacēlāju ekipējuma un darbināšanas regulējumu (*Lifting Operations and Lifting Equipment Regulations 1998*) norāda, ka visas pacelšanas operācijas ir jāplāno kompetentai personai, jāuzrauga un jāveic droši⁸⁵. Sertifikāts nav likumā nosaukts kā obligāts dokuments, bet praksē tas ir standarts darba vidē. Gan tiem, kas pacēlāju lieto mājās, gan aprūpes sniedzējiem savās darbavietās jābūt apmācītiem lietot pacēlāju.

Lai arī balstoties pieejamajā informācijā, pacēlāja lietošanai nav vajadzīgs oficiāls dokuments, kas apliecina zināšanas un prasmes, tomēr eksperta minētais piemērs norāda uz nepieciešamību pēc uzmanīgas specializētu un sarežģītu TPL lietošanas apmācības.

Beļģijas piemērs

Beļģijā [...] [ir] tehniskais aprūpes centrs, tas ir kā mašīnu garāža, ja. Idejiski tur ratiņkrēsls iziet katru gadu šo tehnisko apskati, viņš tiek ieeļļots, pieskrūvēts un tā tālāk. Cilvēks jau zina laicīgi, kuros datumos viņam jānodod savs ratiņkrēsls būs uz šo tehnisko aprūpi. [...] Tad tieši tāpat ir pacēlājs, kas reizi gadā nāk tehniķis uz mājām, pasakot, kad viņš būs, un tad viņš pārbauda visas skrūvītes, ieeļļo, pārbauda bateriju, ja vajag, nomaina

⁸⁵ https://www.hse.gov.uk/work-equipment-machinery/loler-overview.htm?utm_source=chatgpt.com

bateriju un tā tālāk. [...] vietējiem, tas ir, es nezinu, vai pilnīgi par velti vai par nelielu līdzmaksājumu. [...] Un ratiņkrēsli bez šiem papīriem pat, īsti jau nepārbauda neviens, bet viņi ir nepieciešami, lai saņemtu šo tehnisko atbalstu [...]. Piemēram, šajās garāžās ir šīs pieklūstamās mašīnas, ar kurām viņi ved šos ratiņkrēslus turp un atpakaļ, cilvēkam pašam viņi nav jāved uz to tehnisko apskati. [T6]

Beļģijā TPL, īpaši pacēlājiem, parasti tiek veikta regulāra (bieži ikgadēja) tehniskā apskate⁸⁶. Katram aprīkojumam tiek noteikts konkrēts apskates grafiks, kas lietotājam vai pakalpojuma sniedzējam jāievēro. Ja iekārta ir kompensēta caur valsts veselības apdrošināšanas sistēmu, apskate bieži ir bez maksas lietotājam. Pēc pārbaudes tehniķis izsniedz rakstisku apliecinājumu un nereti arī marķē iekārtu ar nākamās apskates datumu. Parasti apskate notiek uz vietas pie lietotāja, jo servisa sniedzēji paši dodas pie klienta ar nepieciešamo aprīkojumu. Tieši par mājas aprūpes TPL (piem., pacientu pacēlājiem) publiski pieejamo detalizēto normatīvo skaidrojumu ir mazāk, bet praksē tie tiek regulēti caur: 1) darba drošības regulējumu (ja iesaistīts personāls) un 2) medicīnisko ierīču piegādes un uzturēšanas sistēmu (Federālā medicīnas un veselības produktu aģentūra (*Federal Agency for Medicines and Health Products*)⁸⁷ Nacionālais veselības un invaliditātes apdrošināšanas institūts (*Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering*)⁸⁸).

Šis eksperta minētais piemērs norāda uz nepieciešamību apsvērt obligātas tehniskās apskates ieviešanu attiecībā uz ilgstoši lietojamiem TPL, īpaši pievēršoties lielizmēra sarežģītām ierīcēm.

Lietuvas piemērs

Lietuvā, kur arī ir šie individuālie budžeti, bet viņi ļauj arī pirkt lietotas lietas, tur nav obligāti jāpērk jauns, kas samazina šīs izmaksas. Teiksim, ja

⁸⁶ <https://werk.belgie.be/nl/themas/welzijn-op-het-werk/algemene-beginselen/codex-over-het-welzijn-op-het-werk>

⁸⁷ <https://www.famhp.be/en>

⁸⁸ <https://www.riziv.fgov.be/nl>

tev... es domāju, cilvēkiem, kas nav ļoti smagi, kam nevajag specifisku kaut ko, viņiem varētu atļaut arī šīs lietotās individuāli, teiksim, ratiņkrēslus elektriskos vecam cilvēkam. Ik pa brīžam kāds pērk, bet viņam nevajag tai brīdī, viņam vienkārši vajag, lai pārvietotos, un tad lietotie, šis tirgus Lietuvā ir samērā liels, un viņi apstiprina, ka tie ratiņkrēsli ir derīgi, viņus sertificē un var pārdot vēlreiz. Kas arī, man liekas, nemaz nav slikti, jo salīdzinoši viņam cena beigās veidojas ļoti lēta tādā gadījumā. Ja mēs piešķiram tev to tūkstoti, bet tu nopērc un tad dabū atpakaļ. [T6]

Lietuvā iedzīvotāji var iegādāties lietotus TPL, ja tie atbilst ES un nacionālajiem medicīnisko ierīču drošības standartiem un ir sertificēti atbilstoši normatīvajam regulējumam⁸⁹. Nav valsts izveidotas platformas vai centra, kas organizētu valsts līmeņa pārdošanu vai līdzmaksājuma shēmas tieši ar norādi, kas aicina iegādāties lietotus TPL. Lietoti palīg līdzekļi parasti tiek tirgoti caur privātiem tirgotājiem vai specializētiem uzņēmumiem, nevis valsts iestādēm. Pirms pirkuma ieteicams sazināties ar akreditētu speciālistu, lai pārliecinātos par ierīces drošību un atbilstību⁹⁰.

Lai arī pēc pieejamās informācijas nav īsti skaidrs, kādas ir iespējas ar valsts finansiālu atbalstu iegādāties lietotu TPL iegādi, tomēr ir nepieciešams apsvērt iespējas lietotu, bet standartiem atbilstošu TPL atkārtotu pārdošanu vai nodošanu patapinājumā. Šāda kārtība, iespējams ietaupītu gan valsts, gan TPL lietotāju personīgā budžeta līdzekļus, kā arī iekļautos ilgtspējīgas pārvaldes principos.

⁸⁹ https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/natlex2/files/download/45704/LTU-45704.pdf?utm_source=chatgpt.com

⁹⁰ https://vaspvt.lrv.lt/en/news2/be-vigilant-when-purchasing-medical-supplies/?utm_source=chatgpt.com

5.SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

Principi

Lēmumu pieņemšanā par politikas virzienu palīgtehnoloģiju standartizāciju noteikti jāiesaista cilvēki, kas lieto šī palīgtehnoloģijas, iekļaujot gan cilvēkus ar funkcionāliem traucējumiem, gan arī tuviniekus, kas veic aprūpi cilvēkiem, kuri kognitīvu ierobežojumu dēļ nebūtu spējīgi pilnvērtīgi iesaistīties diskusijā, kā arī speciālistus, kuri ikdienā izmanto dažādas palīgtehnoloģijas ārstniecībā, rehabilitācijā, klientu mācībās.

Es domāju, ka regulējuma veidošanā pilnīgi noteikti ir jāņem visi šie cilvēki, kas lieto, [TPL un citas saistītas tehnoloģijas] bet tas, nu, jā, tas vienkārši pacels jautājumus, kurus nevar atrisināt ātri. Jo viņi jau, tas, ko viņi izjūt, ir visas šīs lielās sistēmas sekas. Nu, tur viena ministrija ar otru, tur sociālie, nesociālie, viņi jau izjūt to kopsummu. Un, lai to risinātu, tad tur ir visa sistēma jāpārbūvē. Bet, nu, viņus uzklaut tāpatām var. Vajag droši vien saprast, [..] kas ir tie risinājumi, kas dotu lielu efektu ar minimālu piepūli. [T4]

Un aprūpes kontekstā mums lielākoties ir klients, kas nebūtu ļoti aktīvs šajā sadarbībā. Es varētu runāt par radniekiem, kas ir tuvinieki šim aprūpes klientam, kas arī zināmā mērā tā kā piedalās. [T10]

Kā secināms no ekspertu komentāriem, risinot vienu jautājumu, piemēram, TPL un citu saistīto tehnoloģiju standartizāciju visticamāk, ka diskusijā tiks iekļautas arī citi, iespējams, šķietami nesaistīti jautājumi, tomēr tam laicīgi gatavojoties un iepazīstoties ar plašāku cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem vajadzību, iespēju un vēlmju kontekstu, būs iespējams standartizācijas procesu veidot ilgtspējīgāku un vieglāk salāgojamu ar potenciālajām izmaiņām likumdošanā saistībā sociālajiem pakalpojumiem.

Labs atbalsts: tā būtu rehabilitācija īpaši vājdzirdīgajiem, kurā ir iespējams izmantot vairākas un dažādas palīgierīces, noteikt piemērotāko, noregulēt. [T9]

Domājot par palīgtehnoloģiju iespējām, vajadzētu pievērsties ne tikai tām, kas vērstas uz veselības uzturēšanu vai uzlabošanu, bet arī uz tām, kas palīdz pārvietoties vidē, kas mēdz nebūt īpaši piemērota cilvēkam ar funkcionāliem traucējumiem. Tas gan neizslēdz to, ka pilsētplānošanā būtu krietni vairāk jābalstās uz universālā dizaina principiem. Pieklūstamības jautājumus nedrīkst risināt tikai ar individuālu cilvēku individuāli lietojamajām palīgtehnoloģijām.

Izpētes ierobežojumi

Šis ziņojums iekļauj daudz informācija, bet neaptver visu, kas ir saistīts ar palīgtehnoloģiju regulējumu Latvijā. Nepieciešams veikt papildus izpēti, ņemot vērā šādu iesaistīto pušu pieredzes un viedokļus: 1) cilvēki, kuriem ir komunikācijas vai kognitīvi traucējumi, 2) iesaistīto valsts iestāžu pārstāvjus, viņu vērtējumu un vīziju par palīgtehnoloģiju pielietojumu Latvijas kontekstā, 3) bērni ar funkcionāliem traucējumiem, 4) pētniekus, 5) palīgtehnoloģiju izstrādātājus, 6) palīgtehnoloģiju izplatītājus. Nepieciešams veikt padziļinātu normatīvo aktu izpēti, kartējot to saistību savā starpā, kā arī saistību ar starptautiskajiem līgumiem. Nepieciešams apzināt gan lielo un ietekmīgo NVO, gan mazo NVO nostāju, aptverot plašu spektru ar organizācijām, kas pārstāv dažādu cilvēku vajadzības.

Šī ziņojuma sagatavošanā izmantota dokumentu analīze un padziļinātu kvalitatīvu interviju veikšana. Ieteicams veidot arī fokusa grupu diskusijas vai darbnīcas, lai veicinātu iesaistīto pušu dialogu.

Idejas politikas plānošanai

- Veidot standartus, organizējot dažādas darbnīcas ar moderatoriem dažādām iesaistītajām pusēm. Analizējot darbnīcu rezultātus, jānosaka problēmas un risinājumi, kas atkārtojas visbiežāk.

- Popularizēt NRC “Vaivari” izstāžu zāli un veidot sadarbības ar kaimiņvalstu TPL izstāžu zālēm
- Noteikt to, ka palīgtehnoloģijas ražotājs izstrādē (kas noticis laikā, kad šādi noteikumi ir stājušies spēkā) iesaista tehnoloģijas potenciālos lietotājus, veic lietotāju pieredzes testu, kā arī nodrošina apliecinājumu šai iesaistei
- Apsvērt nosacījumu, ka pirms palīgtehnoloģijas ieviešanas klīniskajā praksē tiek veikta tehnoloģijas pilotēšana konkrētajā iestādē
- Apsvērt iespēju iepirkumā, nevis noteikt konkrētu TPL, bet gan precizēt mērķa grupu palīglīdzekļa nodrošināšanai, kuras ietvaros specifiskās ierīces var variēt atkarībā no cilvēka spēju pakāpes.
- Nepietiek tikai ar personai piederošām ierīcēm, nepieciešams nodrošināt vairāk komunāli lietojamu palīgtehnoloģiju publiskajā telpā (piemēram, dzirdes cilpa, kas jau pieejama Rīgas cirkā)

Idejas izglītošanai

- Izglītot speciālistus, pacientus, klientus un sabiedrību kopumā par pieejamajām palīgtehnoloģijām, to potenciālo pielietojumu. Uzmanība jāpievērš pacientu izglītošanai, jo par savām iespējām zinoši pacienti arī drīzāk panāks, ka saņemt to, kas viņiem ir vajadzīgs. Svarīgi izglītot esošos un topošos sociālās un veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējus par jau pieejamajām palīgtehnoloģijām un ar tām saistītajiem pakalpojumiem, nacionālo un ES regulējumu.
- Veicināt starpnozaru sadarbību, t.sk. apmācot speciālistus, kas varētu strādāt kā “starpnieki” starp IT un veselības un sociālās aprūpes nozarēm. Praktiski tas nozīmētu tīkot mācības klīnicistiem, kuri grib labāk izprast pieejamās palīgtehnoloģijas, kā arī IT nozarēs pārstāvjiem, kuri vēlas labāk izprast veselības un sociālās aprūpes nozares.
- Nodrošināt mācības personālam, kas strādās ar tehnoloģijām – ar uzsvāru uz metodēm, kā tehnoloģijas lietota darbā ar pacientiem. Tas var iekļaut arī pieredzes apmaiņas braucienus, lai iepazītos ar tehnoloģiju klāstu, kā arī to pielietojumu praksē slimnīcā.
- Apsvērt iespējas mācībām arī par palīgtehnoloģiju lietošanu, kuras pacients iegādājies ar saviem finanšu līdzekļiem.

Idejas izmaksu segšanai

- Izvērtēt iespējas segt izdevumus par programmatūru, t.sk. lietotnēm, kas veic palīgtehnoloģijas funkcijas. Valsts apmaksāto programmatūru sarakstu varētu veidot medicīnas un funkcionālo speciālistu asociācijas, sarakstā pievienojot arī programmatūras lietošanas riskus un risku iespējamības pakāpi.
- Izzināt citu valstu piemēru saistībā ar kopšanas apdrošināšanu, kas iekļauj arī sociālo pakalpojumu izmaksu segšanu atbilstoši aprūpes līmenim.
- Kompensēt transporta izdevumus brauciena uz TPL pielāgošanas un saņemšanas vietu cilvēkiem ar maznodrošinātā statusu.
- Apzināt iespējas, kā veicināt to, ka cilvēki ar līdzmaksājuma mehānismu iegādājas savām vajadzībām un dzīves apstākļiem piemērotos TPL. Ņemot vērā to, ka cilvēki, kuri iepriekš nav lietojuši TPL, mēdz iegādāties tādus, kas viņu vajadzībām nav piemēroti, viens no piedāvātajiem variantiem ir līdzmaksājuma iespēju piešķirt klientiem, kuri izmanto palīglīdzekļus jau vismaz 2 vai 3 gadus.
- Noteikt jaunu palīgtehnoloģiju vietu kompensējamo preču un pakalpojumu vidū. Viens no ekspertu ieteikumiem ir noteikt, ka terapijas, kurās izmanto jaunākās palīgtehnoloģijas, piemēram, VR brilles, var tikt segtas ar apdrošināšanu
- Izvērtēt iespējas, kā kompensēt viedtālrunu nolietojumu, ņemot vērā lietotņu plašās iespējas, piemēram, vājredzīgu, neredzīgu personu ikdienā

Idejas tehniskiem risinājumiem

- Veicināt runas- teksta tulku pakalpojuma ieviešanu Latvijā un reāllaika transkripcijas kvalitātes uzlabošanu
- Veidot skaidrāku nodalījumu starp to, kas ir palīgtehnoloģijas un kas ir medicīnas ierīces, terapeitiskas ierīces
- Nodrošināt iespēja speciālistam e-veselībā mainīt adresi, uz kuru sūtīt TPL (cilvēki mēdz nedzīvot savā deklarētajā adresē)

Idejas pakalpojumiem

- Nodrošināt atbilstošus pakalpojumus tiem cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem, kuri vēlas sazināties balsī, piemēram, Apsvērt digitālās vizuālās saziņas ierīces (planšetes) piešķiršanu arī vājdzirdīgiem un nedzirdīgiem cilvēkiem, kuri nevēlas lietot zīmju valodu, jo ierīce ir noderīga subtitru, teksta pieraksta lasīšanai
- Veicināt pakalpojumu pēctecību sasaistot veselības aprūpes pakalpojumus ar sociālās aprūpes pakalpojumiem. Tas varētu iekļaut to, ka līdzīgi kā ārzemju labās prakses piemēros rehabilitācijas laikā veselības aprūpes sektors nodrošina īstermiņa lietošanai paredzētus TPL, bet gadījumos, kad TPL ir nepieciešami ilgstoši, cilvēku novirzīt pie pašvaldības sociālajiem dienestiem.
- Veidot pakalpojumu, kurā ietilpst plānoti medicīnas vai funkcionālo speciālistu izbraucieni uz reģioniem, kuru laikā veikt funkcionālo spēju pārbaudes personām, kas izjūt vajadzību pēc tādām.
- Pētījumos un projektos, kas ietver palīgtehnoloģiju izstrādi, atvēlēt finanšu līdzekļus produkta testēšanai.
- Vērsties pēc atgriezeniskās saites pie tehnoloģiju lietotāja, tādā veidā arī stiprinot personu spējas aizstāvēt savas vajadzības
- Izvērtēt NRC "Vaivari" izstrādāto protokolu konkrētāku kritēriju uzskaitījumam, kuru dēļ palīgtehnoloģija tiek izrakstīta. Veidot vienotu kārtību, kā un kāpēc TPL tiek izrakstīti.

Latvijas Neredzīgo biedrības nodrošinātie valsts apmaksātie tehniskie palīglīdzekļi

ISO kods	TPL grupa un apakšgrupa	Laiks, pēc kura beigām persona var tikt uzņemta rindā jauna TPL saņemšanai (gadi)	Piezīmes
4	Personīgās medicīniskās aprūpes palīglīdzekļi		
04 24 09	Asinsspiediena mērītāji ar runas funkciju	3	Neredzīgām un vājredzīgām personām
04 24 12	Glikometri ar runas funkciju	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām
04 24 24	Ķermeņa termometri ar runas funkciju	2	Neredzīgām un vājredzīgām personām
04 24 27	Ķermeņa svāri ar runas funkciju	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām
6	Ortozes un protēzes		
06 30 21	Acu protēzes	2	Individuāli pielāgots TPL neredzīgām un vājredzīgām personām
12	Personīgās pārvietošanās palīglīdzekļi		
12 39 03	Taktīlie jeb baltie spieķi (nesalokāmi)	1	Neredzīgām un vājredzīgām personām
12 39 03	Taktīlie jeb baltie spieķi (salokāmi)	1	Neredzīgām un vājredzīgām personām
15	Mājsaimniecības palīglīdzekļi		
15 03 03	Pārtikas svāri ar runas funkciju	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām
15 03 03	Šķidruma līmeņa noteicēji ar skaņas funkciju	2	Neredzīgām un vājredzīgām personām
22	Saziņas un signalizēšanas palīglīdzekļi		
22 03 03	Gaismas (absorbcijas) filtri	2	Vājredzīgām personām
22 03 09	Palielināmie stikli ar gaismas avotu vai bez tā	2	Vājredzīgām personām
22 03 12	Binokulārās vai teleskopiskās brilles	5	Vājredzīgām personām
22 03 12	Monokulāri	5	Vājredzīgām personām
22 03 18	Elektroniski palielinošie palīglīdzekļi	5	Vājredzīgām personām

22 12 09	Braila raksta rāmji (komplektā grifele)	2	Neredzīgām un vājredzīgām personām
22 12 15	Braila rakstāmmašīnas	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām
22 18 03	Atskaņotāji	3	Neredzīgām un vājredzīgām personām
22 18 03	Skaņas ierakstīšanas un atskaņošanas ierīce (Daisy)	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām
22 18 03	Diktofoņi	3	Neredzīgām un vājredzīgām personām, kurām TPL nepieciešams izglītības iegūšanai vai darbam
22 24 06	Mobilā tīkla telefoni	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām no septiņu gadu vecuma
22 24 24	Specializētas palīgprogrammas mobilajiem tālruņiem teksta palielināšanai vai pārvēršanai skaņās	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām no septiņu gadu vecuma
22 30 21	Pildspalvas ar runas funkciju teksta nolasīšanai no speciālām uzlīmēm (komplektā pildspalva un uzlīmes teksta attēlošanai)	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām. Ja nepieciešams, persona pērk papildu uzlīmes par saviem līdzekļiem
22 39 12	Specializētās datorprogrammas teksta palielināšanai un/vai pārvēršanai skaņā	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām
22 39 07	Datoru displeji ar skaņu	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām
27	Palīg līdzekļi vides uzlabošanai un novērtēšanai		
27 06 21	Termometri klimatisko apstākļu mērīšanai ar runas funkciju	3	Neredzīgām un vājredzīgām personām
27 06 24	Krāsu noteicēji ar runas funkciju	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām

**Latvijas Nedzirdīgo savienības nodrošinātie
valsts apmaksātie tehniskie palīgīdzekļi**

ISO kods	TPL grupa un apakšgrupa	Laiks, pēc kura beigām persona var tikt uzņemta rindā jauna TPL saņemšanai (gadi)	Piezīmes
22	Saziņas un signalizēšanas palīgīdzekļi		
22 06 06	Valkājami dzirdes palīgīdzekļi (komunikatori)	3	Vājdzirdīgām personām
22 06 15	Aizauss dzirdes aparāti ar kaula vadāmības stīpu	5	Vājdzirdīgām personām
22 06 15	Aizauss dzirdes aparāti	5	Vājdzirdīgām personām
22 06 15	Kabatas dzirdes aparāti	5	Vājdzirdīgām personām
22 18 27	Savienotājvienības radio un televīzijas uztvērējiem	5	Vājdzirdīgām personām, kuras lieto dzirdes aparātu un nav saņēmušas FM radiofrekvenču pārraides sistēmu
22 18 24	FM radiofrekvenču pārraides sistēmas (raidītājs un uztvērējs)	5	Vājdzirdīgām personām, kuras lieto dzirdes aparātu un kurām TPL nepieciešams izglītības iegūšanai vai darbam
22 33 06	Digitālās vizuālās saziņas ierīces	3	Nedzirdīgām un vājdzirdīgām personām no septiņu gadu vecuma, kuras izmanto MK Nr.250 noteikumos minētos sociālās rehabilitācijas vai surdotulka pakalpojumus
22 24 03	Tālruņi ar pastiprinātāju	5	Vājdzirdīgām personām no septiņu gadu vecuma
22 27 04	Signalizēšanas ierīces ar vibrāciju un/vai gaismas signālu	5	Nedzirdīgām un vājdzirdīgām personām no septiņu gadu vecuma
22 27 04	Signalizēšanas ierīces ar vibrāciju un/vai gaismas signālu bērnu un kopjama personu uzraudzībai ("videoauklītes")	5	Nedzirdīgām un vājdzirdīgām personām, kuru aprūpē un uzraudzībā ir bērns līdz pusotra gada vecumam, vai personām, kuru aprūpē un uzraudzībā ir persona, kurai

			ir nepieciešama kopšana un šo nepieciešamību apliecina VDEĀVK lēmums par īpašas kopšanas nepieciešamību vai ģimenes (vispārējās prakses) ārsta atzinums par pastāvīgas uzraudzības un kopšanas nepieciešamību
22 27 12	Laikrāži (rokas un galda ar runas funkciju, braila, vājredzīgo)	2	Neredzīgām un vājredzīgām personām
22 30 21	Rakstu zīmju lasīšanas aparāts	5	Neredzīgām un vājredzīgām personām no septiņu gadu vecuma, kas mācās vai strādā
22 39 05	Taktils datora displejs	7	Neredzīgām personām ar sociālā darbinieka izsniegtu apliecinājumu par braila raksta prasmi
22 27 12	Laikrāži ar vibrāciju un/vai gaismas signālu	5	Nedzirdīgām un vājdzirdīgām personām no septiņu gadu vecuma
22 27 21	Vides avārijas signalizācijas sistēmas	5	Nedzirdīgām un vājdzirdīgām personām no septiņu gadu vecuma

Vaivaru TPL centrs nodrošinātie valsts apmaksātie tehniskie palīglīdzekļi

ISO kods	TPL grupa un apakšgrupa	Laiks, pēc kura beigām persona var tikt uzņemta rindā jauna TPL saņemšanai (gadi)	Piezīmes
4	Palīglīdzekļi ķermeņa funkciju mērīšanai, atbalstīšanai, apmācībai vai aizstāšanai		
04 03 12	Nepārtraukta pozitīva spiediena elpceļos nodrošināšanas terapijas iekārta (CPAP)	8	Personām ar obstruktīvās miega apnojas hipapnojas sindroma (OMAHS) II (vidēji smagu) pakāpi un III (smagu) pakāpi, ar apnojas-hipapnojas indeksu (AHI), ne mazāku par 15. Atzinumā TPL saņemšanai jānorāda pozitīva spiediena terapijas iekārtas parametri un papildus jāiesniedz izmeklējuma rezultātu lapa, kurā norādīts AHI. Izmeklējums veikts ar validētām metodēm (polisomnogrāfija, poligrāfija). Personas (izņemot trūcīgām mājsaimniecībām piederīgas personas un bērnus) sedz 20 % TPL cenas
04 03 12	Automātiska pozitīva spiediena elpceļos nodrošināšanas terapijas iekārta (APAP)	8	Personām ar obstruktīvās miega apnojas hipapnojas sindroma (OMAHS) II (vidēji smagu) pakāpi un III (smagu) pakāpi, ar apnojas-hipapnojas indeksu (AHI), ne mazāku par 15. Atzinumā TPL saņemšanai jānorāda pozitīva spiediena terapijas iekārtas parametri un papildus jāiesniedz izmeklējuma rezultātu lapa, kurā norādīts AHI. Izmeklējums veikts ar validētām metodēm (polisomnogrāfija, poligrāfija). Personas (izņemot trūcīgām mājsaimniecībām piederīgas personas un bērnus) sedz 20 % TPL cenas
04 03 18	Iekārta ilgstošai skābekļa terapijai ārpus ārstniecības iestādes (skābekļa koncentrators) ar plūsmu līdz 5 l/min	8	Pilngadīgām personām ar hronisku elpošanas nepietiekamību, ja $PaO_2 \leq 7,3 \text{ kPa}$ ($\leq 55 \text{ mmHg}$). Pilngadīgām personām ar hronisku elpošanas nepietiekamību, ja $PaO_2 \leq 8,0 \text{ kPa}$ ($\leq 60 \text{ mmHg}$) un viņiem diagnosticēta: 1) respiratora vai kardiāla slimība ar sekundāru policitēmiju (hematokrits $\geq 55 \%$), vai pulmonālu hipertensiju, vai perifērām tūskām, vai nakts hipoksēmiju (SpO_2); 2) pulmonāla hipertensija. $PaO_2 \leq 7,3 \text{ kPa}$ ($\leq 55 \text{ mmHg}$) vai $PaO_2 \leq 8,0 \text{ kPa}$ ($\leq 60 \text{ mmHg}$) jābūt konstatētam 2 reizes ar ≥ 3 nedēļu starplaiku slimības remisijas periodā. Ārsts pneimonologs (vai kardiologs) atzinumā norāda arteriālās asins gāzu sastāvu (slimības remisijas periodā, miera stāvoklī, elpojot atmosfēras gaisu) un nepieciešamā skābekļa plūsmu
04 24 12	Pulsa oksimetrs pieaugušajiem	5	Pilngadīgām personām, kurām ārsta atzinumu sagatavojis pneimonologs vai kardiologs. Tikai komplektācijā ar iekārtu ilgstošai skābekļa terapijai ārpus ārstniecības iestādes (skābekļa koncentratoru)

04 33 03	Spilveni izgulējumu profilaksei	2	
04 33 06	Pretizgulējumu matracis	5	Personām, kuras centrā iesniegušas novērtējumu pēc Braden skalas, kas liecina par augstu izgulējumu risku (novērtējuma punktu skaits nepārsniedz 18), un VDEĀVK atzinuma kopiju par īpašas kopšanas nepieciešamību
5	Palīgīdzekļi apmācību un prasmju apgūšanai		
05 36 06	Vertikalizācijas galdi bērniem (daudzfunkcionālie)	3	
6	Individuāli izgatavojamās cietās ortozes		Augšējās, apakšējās ekstremitātes un spinālās ortožu sistēmas ir savienojamu daļu kopums, lai korigētu funkcionēšanas ierobežojumu. Augšējās, apakšējās ekstremitātes un spinālās ortožu sistēmas veidojis viens pakalpojuma sniedzējs, un tās var savienot ar jebkuru individuāli izgatavotu daļu, lai izveidotu dažādas augšējās, apakšējās ekstremitātes un spinālās ortožu sistēmas, izveidojot vienu TPL
06 03 06	Jostas–krustu ortozes, plastikāts	2	
06 03 07	Krūškurvja ortozes krūškurvim, plastikāts, metāls	2	
06 03 09	Krūškurvja–jostas–krustu ortozes, plastikāts	2	
06 03 09	Krūškurvja–jostas–krustu ortozes ar iestrādātām metāla struktūrdaļām, plastikāts	2	
06 03 09	Skoliozes korekcijas ortozes ar korekciju vienā plāknē (sagitālā); plastikāts, t. sk. patoloģiskas kifozes korekcijai un lordozēšanas/delordo zēšanas ortoze vai neiromuskulāras skoliozes korekcijas ortozes	1	
06 03 09	Skoliozes korekcijas ortozes ar korekciju divās plāknēs (sagitālā un frontālā), plastikāts	1	

06 03 09	Skoliozes korekcijas ortozes ar korekciju trijās plaknēs (sagitālā, frontālā, derotācija), plastikāts, t. sk. Cheneau tipa ortozes	1	
06 03 09	Krūškurvja-jostas-krustu ortozes (stabilizējošās, pēcoperācijas periodam), plastikāts	2	
06 03 09, 06 12 18	Vertikalizācijas ortozes	2	
06 03 09, 06 12 18	Vertikalizācijas ortozes ar galvas balstu	2	
06 03 09, 06 12 15	Sēdortozes bez skoliozes korekcijas	1	
06 03 09, 06 12 15	Sēdortozes bez skoliozes korekcijas, ar galvas balstu	1	
06 03 09, 06 12 15	Sēdortozes, skoliozes korekcijas	1	
06 03 09, 06 12 15	Sēdortozes, skoliozes korekcijas, ar galvas balstu	1	
06 03 12	Kakla ortozes, plastikāts	2	
06 03 15	Kakla-krūškurvja ortozes, plastikāts	2	
06 03 15	Kakla-krūškurvja ortozes ar iestrādātām metāla struktūrdaļām, plastikāts	2	
06 03 18	Kakla-krūškurvja-jostas-krustu ortozes, plastikāts	2	
06 03 18	Kakla-krūškurvja-jostas-krustu ortozes ar iestrādātām metāla struktūrdaļām, plastikāts	2	
06 03 21	Galvas ortozes pēc trepanācijas, plastikāts	2	

06 03 21	Galvas ortozes bez sejas daļas, plastikāts	2	
06 03 21	Galvas-sejas ortozes, plastikāts	2	
06 03 21	Galvas ortozes galvas korekcijai bērniem, plastikāts	1	
06 06 12	Plauksta locītavas-plauksta ortozes, plastikāts	2	
06 06 12	Plauksta locītavas-plauksta ortozes, laminētas	2	
06 06 13	Plauksta locītavas-plauksta-pirksta ortozes, plastikāts	2	
06 06 15	Elkoņa ortozes, plastikāts	2	
06 06 15	Elkoņa ortozes, laminētas	2	
06 06 19	Elkoņa-apakšdelma-plauksta ortozes, plastikāts	2	
06 06 30	Pleca-elkoņa-plauksta locītavas-plauksta ortozes, plastikāts	2	
06 06 33	Plastikāta plauksta locītava ar vienu asi, pāris	2	
06 06 33	Plastikāta plauksta locītava kontraktūras profilaksei, ar regulējamu leņķi, pāris	2	
06 06 33	Plauksta locītava ar vērpes atsperi pasīvai korekcijai	2	
06 06 33	Plastikāta plauksta locītava ar pirkstu un plauksta fleksijas-ekstenzijas sistēmu, pāris	2	
06 06 36	Elkoņa locītava ar vienu asi, pāris	2	
06 06 36	Elkoņa locītava ar vairākām asīm, pāris	2	

06 06 36	Elkoņa locītava kontraktūras gadījumā, ar regulējamu lenķi, pāris	2	
06 06 36	Elkoņa locītava ar ierobežotu, regulējamu fleksijas-ekstenzijas lielumu, pāris	2	
06 06 36	Elkoņa locītava ar vērpes atsperi	2	
06 12 06	Potītes-pēdas ortozes, plastikāts	2	
06 12 06	Potītes-pēdas ortozes, dinamiskās, plastikāts	2	
06 12 06	Potītes-pēdas ortozes, izgatavotas no PRE-PREG, oglekļa materiāla	2	
06 12 06	Potītes-pēdas ortozes, laminētas	2	
06 12 06	Metatarsus adductus/abductus korekcijas ortozes, plastikāts	1	
06 12 06	Greizās pēdas abdukcijas ortoze ar sliedi un multiaksiālu zābaciņu (Denisa-Brauna tipa)	1	
06 12 06	Greizās pēdas abdukcijas ortozes (Denisa-Brauna tipa) izaugšanas korekcija (apavu nomaiņa)	1	
06 12 09	Ceļa ortozes, plastikāts	2	
06 12 12	Ceļa-potītes-pēdas ortozes, plastikāts	2	
06 12 12	Ceļa-potītes-pēdas ortozes, izgatavotas no PRE-PREG, oglekļa materiāla	2	
06 12 12	Ceļa-potītes-pēdas ortozes, laminētas	2	

06 12 15	Gūžas ortozes, ieskaitot abdukcijas ortozes, plastikāts, (bērniem)	2	TPL tiek nodrošināts bērniem, kuru svars ir līdz 45 kg
06 12 15	Gūžas ortozes, ieskaitot abdukcijas ortozes, Swash tipa ortoze (bērniem)	2	
06 12 15	Gūžas ortozes, plastikāts, (pieaugušajiem)	2	TPL tiek nodrošināts pieaugušajiem, kuru svars ir 45-90 kg
06 12 16	Gūžas-ceļa ortozes, plastikāts	2	
06 12 18	Gūžas-ceļa-potītes-pēdas ortozes, plastikāts	2	
06 12 18	Gūžas-ceļa-potītes-pēdas ortozes, izgatavotas no PRE-PREG, oglekļa materiāla	2	
06 12 18	Gūžas-ceļa-potītes-pēdas ortozes, laminētas	2	
06 12 18	Reciprokās gaitas ortozes	2	Reciprokās gaitas ortoze, ietverot reciprokās gaitas mehānismu, ceļa un potīšu locītavas abām kājām
06 12 21	Polimēra potītes locītava, pāris	2	
06 12 21	Vienasu metāla potītes locītava, pāris	2	
06 12 21	Metāla potītes locītava ar fleksijas-ekstenzijas ierobežojumu, pāris	2	
06 12 21	Potītes locītava ar asistenci fleksijā un ekstenzijā, ar dorsofleksijas funkciju, pāris	2	
06 12 21	Oglekļa atspere	2	
06 12 24	Metāla, brīva vienasu ceļa locītava, pāris	2	
06 12 24	Metāla, brīva divasu ceļa locītava, pāris	2	
06 12 24	Vienasu ceļa locītava ar atslēgu, "slēdzama", pāris	2	

06 12 24	Ceļa kontraktūras locītava ar maināmu leņķi, pāris	2	
06 12 24	Ceļa locītava ar vērpes atsperi	2	
06 12 27	Gūžas locītava ar atslēgu, "slēdzama", unilaterāla	2	
06 12 27	Brīvi kustīga vienasu gūžas locītava, unilaterāla	2	
6	Individuāli izgatavojamās mīkstās ortozes		Augšējās, apakšējās ekstremitātes un spinālās ortožu sistēmas ir savienojamu daļu kopums, lai koriģētu funkcionēšanas ierobežojumu. Augšējās, apakšējās ekstremitātes un spinālās ortožu sistēmas veidojis viens pakalpojuma sniedzējs, un tās var savienot ar jebkuru individuāli izgatavotu daļu, lai izveidotu dažādas augšējās, apakšējās ekstremitātes un spinālās ortožu sistēmas, izveidojot vienu TPL
06 03 03	Krustu-zarnkaula ortozes	2	
06 03 06	Jostas-krustu ortozes	2	
06 03 07	Krūškurvja ortozes	2	
06 03 08	Krūškurvja-jostas ortozes	2	
06 03 09	Krūškurvja-jostas-krustu ortozes	2	
06 03 12	Kakla ortozes – fiksācijas apkakles	2	
06 03 15	Kakla-krūškurvja ortozes	2	
06 03 18	Kakla-krūškurvja-jostas-krustu ortozes	2	
06 04 06	Trūces bandāžas	2	
06 04 06	Stomas ortozes	2	
06 06 12	Plaukstas locītavas-plaukstas ortozes	2	
06 06 13	Plaukstas locītavas-plaukstas-pirksta ortozes	2	
06 06 15	Elkoņa ortozes	2	
06 06 19	Elkoņa-apakšdelma-plaukstas ortozes	2	
06 06 21	Pleca ortozes	2	
06 06 24	Pleca-elkoņa ortozes	2	

06 06 30	Pleca-elkoņa-plaukstas locītavas-plaukstas ortozes	2	
06 12 06	Potītes-pēdas ortozes	2	
06 12 09	Ceļa ortozes	2	
06 12 24	Metāla vai plastikāta vienasu ceļa locītava, pāris	2	Piemērojama tehniskajam palīglīdzeklim ar ISO kodu 06 12 09 (mīkstās ceļa ortozes)
06 12 24	Metāla vai plastikāta daudzasu ceļa locītava, pāris	2	
06 12 12	Ceļa-potītes-pēdas ortozes	2	
06 12 15	Gūžas ortozes, ieskaitot abdukcijas ortozes	2	
06 12 16	Gūžas-ceļa ortozes	2	
06 12 18	Gūžas-ceļa-potītes-pēdas ortozes	2	
6	Individuāli izgatavojamās mīkstās kompresijas ortozes		<p>Augšējās, apakšējās ekstremitātes un spinālās ortožu sistēmas ir savienojamu daļu kopums, lai korigētu funkcionēšanas ierobežojumu. Augšējās, apakšējās ekstremitātes un spinālās ortožu sistēmas veidojis viens pakalpojuma sniedzējs, un tās var savienot ar jebkuru individuāli izgatavotu daļu, lai izveidotu dažādas augšējās, apakšējās ekstremitātes un spinālās ortožu sistēmas, izveidojot vienu TPL. Kompresijas ortozes tiek iedalītas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hipertrofisku un keloīdu rētaudu profilaksei – kompresija rētaudu ārstēšanai. 2. Limfātiskās atteces uzlabošanas, profilakses ortozes – kompresija limfostāzes profilaksei (izņemot ortozes vēnu mazspējas profilaksei). 3. Dziļā spiediena kompresija, hiper un hipo mobilitātes kontrolei. <p>Kompresijas ortozes rētaudu profilaksei pēc apdeguma, pienākot rindai, tiek izsniegti vienlaikus 2 gab</p>
06 03 18	Kakla-krūškurvja-jostas-krustu ortozes	0,5	
06 03 18, 06 06 24	Kakla-krūškurvja-jostas-krustu un pleca-elkoņa ortozes, kombinēti	0,5	
06 03 18, 06 06 30	Kakla-krūškurvja-jostas-krustu un pleca-elkoņa-plaukstas locītavas-plaukstas ortozes, kombinēti	0,5	

06 03 21, 06 03 12	Galvas ortozes bez sejas daļas, ietverot kaklu	0,5	
06 03 21, 06 03 12	Sejas ortozes (maskas), ietverot galvu un kaklu	0,5	
06 06 13	Plaukstas locītavas-plaukstas-pirkstu ortozes	0,5	
06 06 19	Elkoņa-apakšdelma-plaukstas locītavas-plaukstas ortozes	0,5	
06 06 19	Elkoņa-apakšdelma-plaukstas locītavas-plaukstas-pirkstu ortozes	0,5	
06 06 30	Pleca-elkoņa-plaukstas locītavas ortozes	0,5	
06 06 30, 06 06 12	Pleca-elkoņa-plaukstas locītavas-plaukstas ortozes	0,5	
06 06 30, 06 06 13	Pleca-elkoņa-plaukstas locītavas-plaukstas-pirkstu ortozes	0,5	
06 12 06	Potītes-pēdas ortozes	0,5	
06 12 12	Ceļa-potītes-pēdas ortozes	0,5	
06 12 13	Apakšstilba ortozes (neietverot ceļa un pēdas locītavu)	0,5	
06 12 16	Gūžas-ceļa ortozes kombinēti abām kājām kopā, veidojot nepārtrauktu spiedienu iegurņa daļā	0,5	
06 12 17	Augšstilba ortozes (neietverot gūžas un ceļa locītavu)	0,5	
06 12 18	Gūžas-ceļa-potītes-pēdas ortozes kombinēti abām kājām kopā, veidojot nepārtrauktu spiedienu iegurņa daļā	0,5	

6	Protēzes		
06 18 03	Daļējas plaukstu protēzes, ieskaitot pirkstu protēzes	3	Augšējās ekstremitātes protēžu sistēmas ir savienojamu daļu kopums vai to daļu aizstāšana, ko veidojis viens pakalpojuma sniedzējs un ko var savienot ar jebkuru individuāli izgatavotu daļu, lai izveidotu dažādas augšējās ekstremitātes protēžu sistēmas. Šajā grupā ietverti protēžu cimdi amputācijas stumbram un funkcionālie instrumenti, kas nav augšējās ekstremitātes protēžu sistēmas komponenti
06 18 06	Plaukstu locītavas protēzes	3	
06 18 09	Transradiālās (zemelkoņa) protēzes	3	
06 18 12	Elkoņa locītavas protēzes	3	
06 18 15	Transhumerālās (virselkoņa) protēzes	3	
06 18 18	Pleca locītavas protēzes	3	
06 18 21	Protēzes pēc pleca locītavas lāpstiņas un atslēgas kaula dezartikulācijas	3	
06 18 24	Plaukstu protēzes	3	
06 18 25	Sazaroti āķi	3	
06 18 26	Ierīces vai rīki plaukstu funkciju aizvietošanai	3	
06 18 36	Pleca vienības	3	
06 18 39	Ārējās locītavas augšējās ekstremitātes protēžu sistēmai	3	
06 18	Kosmētiskās augšējās ekstremitātes protēzes	3	
06 18	Augšējās ekstremitātes protēzes (sportam)	4	
06 24 03	Daļējas pēdas protēzes, ieskaitot kāju pirkstu protēzes	3	Apakšējās ekstremitātes protēžu sistēmas ir savienojamu daļu kopums vai to daļu aizvietošana, ko veidojis viens pakalpojuma sniedzējs un ko var savienot ar jebkuru individuāli izgatavotu daļu, lai izveidotu dažādas apakšējās ekstremitātes protēžu sistēmas. Šajā grupā ietvertas protēžu zeķes amputācijas stumbram un funkcionālie instrumenti, kas nav apakšējās ekstremitātes protēžu sistēmas komponenti
06 24 06	Potītes locītavas protēzes	3	
06 24 09	Transtibiālās (zemceļa) protēzes	3	
06 24 12	Ceļa locītavas protēzes	3	

06 24 15	Transfemorālās (virsceļa) protēzes	3	
06 24 18	Gūžas locītavas protēzes	3	
06 24 21	Hemipelvektomijas protēzes	3	
06 24 37	Ārējās locītavas apakšējās ekstremitātes protēžu sistēmām	3	
06 24 48	Pirmreizējās protēzes agrīnai amputētas apakšējās ekstremitātes mobilizācijai	1	
06 24	Apakšējās ekstremitātes protēzes (sportam)	4	Personām, kuras regulāri nodarbojas ar kādu sporta veidu un to apliecina Latvijas Paralimpiskā komiteja. TPL persona iegādājas ar līdzmaksājumu (tiek kompensētas TPL faktiskās izmaksas, nepārsniedzot 30 000 euro kalendāra gadā par 06-18-1, 06 24-0 un 12 22 03 – 7 tehniskajiem palīgīdzekļiem kopā)
06 30 18	Krūšu protēzes	2	
6	Ortopēdiskie apavi		
06 12 03	Rehabilitācijas/profilaktiskie gatavie ortopēdiskie apavi	0,5	Personām ar pēdu (t. sk. pirkstu) un (vai) potīšu deformācijām, kuru dēļ nav iespējams piemēlēt standarta apavus. Personas (izņemot trūcīgām mājtsaimniecībām piederīgas personas un bērnus) sedz 20 % TPL cenas
06 12 03	Terapeitiskie gatavie ortopēdiskie apavi	0,5	Personām ar smagām pēdu un (vai) potīšu deformācijām, kuru dēļ nav iespējams pielāgot standarta vai rehabilitācijas/profilaktiskos apavus, kā arī personām ar apakšējās ekstremitātes apasiņošanas, jušanas un kustību traucējumiem. Personas (izņemot trūcīgām mājtsaimniecībām piederīgas personas un bērnus) sedz 20 % TPL cenas
06 12 03	Gatavie ortopēdiskie apavi palielināta pēdas apjoma ortožu nēsāšanai	0,5	Personām ar dažādas etioloģijas smagām pēdas deformācijām, sekām pēc slimībām un traumām, kas izpaužas ar apakšējās ekstremitātes funkciju traucējumiem, kuru mazināšanai ir nepieciešama ortožu nēsāšana ar palielinātu pēdas daļas apjomu pēdas plantārajā un sānu virsmā. Apavi saņemami papildus rehabilitācijas/profilaktisko gatavo ortopēdisko apavu (06 12 03 – 0) vai terapeitisko gatavo ortopēdisko apavu (06 12 03 – 1) lietošanai, ja tiek nozīmēta palielināta apjoma ortoze. Personas (izņemot trūcīgām mājtsaimniecībām piederīgas personas un bērnus) sedz 20 % TPL cenas

06 12 03	Individuāli klientam ar pēdas amputāciju dažādos līmeņos izgatavojams apavos ievilkams ortopēdiskais zābaks vai kurpe	0,5	
06 12 03	Individuāli klientam ar apakšējās ekstremitātes saīsinājumu izgatavojami ortopēdiskie apavi	0,5	
06 12 03	Individuāli klientam ar izteiktām pēdas deformācijām vai ortozes lietotājam izgatavojami ortopēdiskie apavi	0,5	
06 12 03	Individuāli klientam ar pēdas amputāciju dažādos līmeņos izgatavojami ortopēdiskie apavi	0,5	
9	Palīgīdzekļi pašaprūpes veikšanai un dalībai pašaprūpē		
09 09 03	Palīgīdzekļi zeķu uzvilšanai	2	
09 12 03	Tualetes krēsli bez riteņiem	4	
09 12 03	Tualetes krēsli ar riteņiem	4	
09 12 03	Tualetes/dušas krēsli	4	
09 12 03	Tualetes krēsli bērniem	3	
09 12 18	Tualetes poda paaugstinājumi, piestiprināmi pie tualetes poda	4	
09 33 04	Vannas dēļi	4	
09 33 05	Vannas krēsli bērniem	3	
09 33 05	Vannas krēsli ar muguras balstu	4	
09 33 05	Vannas krēsli, pagriežami, ar muguras balstu	4	
09 33 07	Dušas krēsli bez muguras balsta	4	

09 33 07	Dušas krēsli ar muguras balstu	4	
09 33 07	Dušas krēsli, stiprināmi pie sienas	4	
09 33 07	Tualetes/dušas krēsli ar regulējamu sēdvirsmas leņķi	4	
12	Palīgīdzekļi aktivitātēm un dalībai, kas saistīti ar personisko mobilitāti un transportēšanu		
12 03 06	Elkoņa atbalsta kruķi bērniem	2	
12 03 12	Paduses atbalsta kruķi bērniem	2	
12 03 16	Kvadripodi	2	
12 06 03	Staigāšanas rāmji bez riteņiem, ar nekustīgu rāmi	3	
12 06 03	Staigāšanas rāmji bez riteņiem, ar kustīgu rāmi	3	
12 06 06	Rollatori ar diviem riteņiem bez sēdekļa	3	
12 06 06	Rollatori ar diviem riteņiem bez sēdekļa bērniem	2	
12 06 06	Rollatori ar diviem riteņiem ar sēdekli	3	
12 06 06	Rollatori ar trim riteņiem	3	
12 06 06	Rollatori ar četriem riteņiem	3	
12 06 06	Rollatori ar četriem riteņiem (ar apakšdelma balstiem)	3	
12 06 06	Rollatori ar četriem riteņiem bērniem	2	
12 06 06	Rollatori ar četriem riteņiem bērniem (ar virzienu maiņu)	2	
12 06 06	Rollatori ar četriem riteņiem (ar vieglāku svaru)	3	
12 06 09	Pārvietošanās krēsli ar fiksācijas jostām bērniem	2	
12 06 09	Pārvietošanās krēsli ar fiksācijas riņķi bērniem	2	

12 06 09	Pārvietošanās krēsli bērniem (aktivitāšu)	3	
12 06 12	Pārvietošanās galdi pieaugušajiem	4	
12 06 12	Pārvietošanās galdi bērniem	3	
12 12 12	Pielāgots autosēdekļītis	2	TPL persona saņem ar līdzmaksājumu. TPL piešķir personām, kuras nekontrolē galvas un rumpja funkciju. Papildus iesniedz VDEĀVK atzinuma kopiju par īpašas kopšanas nepieciešamību
12 22 03	Bimantuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu pieaugušajiem (bāzes modelis)	3	
12 22 03	Bimantuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu pieaugušajiem, ar X veida rāmi (ar spilvenu, ar sānu-roku balstiem, ar pretapgāšanās riteņiem)	3	
12 22 03	Bimantuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu pieaugušajiem, ar X veida rāmi (ar spilvenu, ar roku balstiem, ar pretapgāšanās riteņiem, ar pretslīdes stīpām)	3	
12 22 03	Bimantuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu pieaugušajiem, ar nesalokāmu rāmi (ar roku balstiem, stumšanas rokturiem, ar pretapgāšanās riteņiem, ar spilvenu)	4	

12 22 03	Bimanuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu pieaugušajiem, ar nesalokāmu rāmi (ar roku balstiem, stumšanas rokturiem, ar pretapgāšanās riteņiem, ar pretslīdes stīpām, ar spilvenu, ar spieķu aizsargu)	4	
12 22 03	Bimanuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu pieaugušajiem, ar nesalokāmu rāmi (ar roku balstiem, stumšanas rokturiem, ar pretapgāšanās riteņiem, ar dalītiem kāju balstiem, ar spilvenu)	4	
12 22 03	Bimanuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu pieaugušajiem (ar polsterētu muguras balstu un sēdvirsmu, kuri ir regulējami noteiktā leņķī)	4	
12 22 03	Bimanuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu (sportam)	4	Personām, kuras regulāri nodarbojas ar kādu sporta veidu un to apliecina Latvijas Paralimpiskā komiteja. TPL persona iegādājas ar līdzmaksājumu (tiek kompensētas TPL faktiskās izmaksas, nepārsniedzot 30 000 euro kalendāra gadā par 06-18-1, 06 24-0 un 12 22 03 – 7 tehniskajiem palīgīdzekļiem kopā)
12 22 03	Bimanuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu pieaugušajiem (personām ar abu kāju amputāciju)	3	
12 22 03	Bimanuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu bērniem ar X veida rāmi	2	

12 22 03	Bimanuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu bērniem, ar nesalokāmu rāmi	3	
12 22 03	Bimanuālais riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu bērniem (ar polsterētu muguras balstu un sēdvirsma, kuri ir regulējami noteiktā leņķī)	3	
12 22 03	Bimanuālais vertikalizācijas riteņkrēsls ar mugurējo piedziņu	6	
12 22 09	No vienas puses vadāmais riteņkrēsls bez piedziņas. Riteņkrēsls, kuru vada ar vienu roku	3	
12 22 18	Manuālais pavadoņa vadāmais riteņkrēsls pieaugušajiem	3	
12 22 18	Manuālais pavadoņa vadāmais riteņkrēsls pieaugušajiem (ar maināmu muguras leņķi)	4	
12 22 18	Manuālais pavadoņa vadāmais riteņkrēsls bērniem (ar papildaprīkojumu)	3	
12 22 18	Manuālais pavadoņa vadāmais riteņkrēsls bērniem	3	
12 23 03	Elektropiedziņas riteņkrēsls ar rokas stūrēšanas sistēmu (elektriskais skuters)	6	Akumulatoru nomaiņa par valsts budžeta līdzekļiem tiek segta vienu reizi trīs gadu lietošanas periodā, ja TPL saņemts patapinājumā
12 23 06	Elektropiedziņas riteņkrēsls ar motorizēti vadāmu rokas stūrēšanas sistēmu	6	Akumulatoru nomaiņa par valsts budžeta līdzekļiem tiek segta vienu reizi trīs gadu lietošanas periodā, ja TPL saņemts patapinājumā

12 24 09	Elektriskais vilcējritenis	6	Riteņkrēsla papildaprīkojums, kas savienojumā ar riteņkrēslu nodrošina elektropiedziņas riteņkrēsla funkcijas. Papildaprīkojumu persona saņem ar līdzmaksājumu. Izmaksas tiek pielīdzinātas elektropiedziņas riteņkrēslam ar motorizēti vadāmu rokas stūrēšanas sistēmu
12 24 09	Riteņkrēsla riteņos iebūvēta elektromotoru sistēma	6	Riteņkrēsla papildaprīkojums, kas savienojumā ar riteņkrēslu nodrošina elektropiedziņas riteņkrēsla funkcijas. Papildaprīkojumu persona saņem ar līdzmaksājumu. Izmaksas tiek pielīdzinātas elektropiedziņas riteņkrēslam ar motorizēti vadāmu rokas stūrēšanas sistēmu
12 31 03	Slīddēlis	2	
12 36 03	Mobilais pacēlājs personu pārsēdināšanai	5	Personām, kuras VTPC iesniegušas VDEĀVK atzinuma kopiju par īpašas kopšanas nepieciešamību un nespēj veikt ķermeņa stāvokļa maiņu un sevis pārvietošanu
15	Palīgīdzekļi mājāsaimniecības aktivitāšu veikšanai un dalībai sadzīvē		
15 03 06	Pielāgots virtuves dēlītis	5	
15 03 06	Pielāgots virtuves nazis	5	
18	Iekārtojums, aprīkojums un citi palīgīdzekļi aktivitāšu atvieglošanai personu iekārtotā vidē iekštelpās un ārtelpās		
18 03 15	Gultas galds, ko izmanto gultā vai blakus gultai	5	Personām, kuras VTPC iesniegušas novērtējumu pēc Braden skalas, kas liecina par augstu izgulējumu risku (novērtējuma punktu skaits nepārsniedz 9), un VDEĀVK atzinuma kopiju par īpašas kopšanas nepieciešamību
18 09 39	Riteņkrēslā ievietojama individuāli izgatavojama sēdēšanas sistēma	2	TPL persona saņem ar līdzmaksājumu
18 12 10	Funkcionālā gulta	10	Personām, kuras VTPC iesniegušas novērtējumu pēc Braden skalas, kas liecina par augstu izgulējumu risku (novērtējuma punktu skaits nepārsniedz 9), un VDEĀVK atzinuma kopiju par īpašas kopšanas nepieciešamību
18 18 11	Atbalsta rokturis, skrūvējams pie grīdas vai sienas (paceļams)	5	
22	Alternatīvās komunikācijas tehniskie palīgīdzekļi		
22 21 09	Daudzlīmeņu runas iekārta	3	
22 21 09	Komunikators ierunātu ziņojumu atskaņošanai	3	
22 21 09	Runas dēlis ar izvēles iespējām	3	

22 21 09	Augstlīmeņa komunikators	3	
22 21 09	Programmējams komunikators	3	
22 21 09	Komunikators ar apgaismojamiem izvēles logiem	3	
22 21 12	Programmatūra komunikācijai	3	Nepieciešams personīgais dators/planšetdators programmatūras instalācijai. Programmatūra saderīga ar Windows operētājsistēmu
22 24 03	Trauksmes poga un telefons	3	
22 36 21	Alternatīvās komunikācijas iekārta ar skatienvadību (Tobii Dynavox PCEye)	3	Nepieciešams personīgais dators. Programmatūra saderīga ar Windows operētājsistēmu
24	Palīgīdzekļi priekšmetu un ierīču vadībai, nešanai, pārvietošanai vai satveršanai		
24 21 03	Manuālās satveršanas stangas	2	

Uz TPL nodrošinājumu attiecināmie pasākumi no politikas plānošanas dokumentiem 2024.–2027. gadam

Nr. p. k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Institūcijas
1.5.	Veicināt iedzīvotāju izpratni par pieejamo atbalstu invaliditātes gadījumā	Izstrādāta, aprobēta un pilnveidota metodika vienotai informācijas sniegšanai VDEĀVK klientiem invaliditātes noteikšanas gadījumā <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> a) metodika VDEĀVK speciālistiem – 1 b) katalogs/buklets par pieejamo atbalstu personām ar invaliditāti – 1 <i>Izpildes termiņš:</i> 2025. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgā:</i> LM <i>Līdzatbildīgā:</i> VDEĀVK
1.6.	Sekmēt personu funkcionēšanas novērtējuma atkalizmantošanu citās valsts iestādēs pakalpojumu saņemšanai (piešķiršanai)	Sagatavoti priekšlikumi, ievērojot personas datu aizsardzības prasības, datu apmaiņai starp iestādēm par funkcionēšanas novērtējuma informācijas nodošanu <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Sagatavots priekšlikums – 1 <i>Izpildes termiņš:</i> 2026. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgā:</i> LM <i>Līdzatbildīgās:</i> VDEĀVK SIVA NVA NRC VAIVARI
1.7.	Veicināt savstarpēju sadarbību un izpratni ar ģimenes (vispārējās prakses) ārstiem, ārstējošiem ārstiem, kā arī pašvaldību sociālo dienestu darbiniekiem invaliditātes noteikšanas jautājumos	a) stiprinātas ģimenes (vispārējās prakses) ārstu un ārstējošo ārstu zināšanas un prasmes invaliditātes ekspertīzei nepieciešamo dokumentu sagatavošanā b) stiprinātas pašvaldību sociālo darbinieku zināšanas par VDEĀVK sniegtajiem pakalpojumiem un jautājumiem invaliditātes noteikšanas jomā <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> a) izglītojoši semināri ģimenes (vispārējās prakses) ārstiem un ārstējošiem ārstiem – indikatīvi 35 b) izglītojoši semināri pašvaldību sociālajiem darbiniekiem – indikatīvi 8 <i>Izpildes termiņš:</i> 2025. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgā:</i> VDEĀVK <i>Līdzatbildīgās:</i> Ģimenes (vispārējās prakses) ārsti Pašvaldību sociālie dienesti
1.9.	Sekmēt speciālistu piesaisti invaliditātes ekspertīzes veikšanai	Sagatavots priekšlikums par iespēju paplašināt speciālistu loku, kas var veikt invaliditātes ekspertīzi <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Priekšlikums speciālistu loku paplašināšanai <i>Izpildes termiņš:</i> 2026. gads 1. pusgads	<i>Atbildīgā:</i> LM <i>Līdzatbildīgās:</i> VDEĀVK

Nr. p. k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Līdzatbildīgās institūcijas
2.6.	Nodrošināt mērķētu atbalstu personām ar ļoti smagu invaliditāti atbilstoši personas faktiskās aprūpes nepieciešamībai	Sagatavoti priekšlikumi pieejas maiņai īpašas kopšanas novērtēšanai un kopšanas pabalsta gradēšanai atbilstoši faktiskās aprūpes nepieciešamībai <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> a) sagatavots konceptuāls ziņojums – 1 b) veikti grozījumi normatīvajos aktos, kas regulē īpašas kopšanas noteikšanu un kopšanas pabalsta apmēru atbilstoši atbalstītajam variantam <i>Izpildes termiņš:</i> a) 2024. gada 2. pusgads b) 2025. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgā:</i> LM <i>Līdzatbildīgās:</i> Pašvaldības NVO
2.7.	Nodrošināt mērķētāku TPL piešķiršanu atbilstoši personas individuālajām vajadzībām	a) sagatavoti priekšlikumi TPL piešķiršanas kārtības pilnveidei atbilstoši personas TPL lietošanas mērķiem un aktivitāšu līmeņiem b) sagatavots metodoloģiskais materiāls par piemērota TPL identificēšanu un lietošanu <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> a) grozījumi TPL regulējošajos normatīvajos aktos b) vadlīnijas ārstiem atzinuma sagatavošanai par TPL nepieciešamību atbilstoši personas funkcionēšanas spējām <i>Izpildes termiņš:</i> 2025. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgā:</i> LM <i>Līdzatbildīgās:</i> NRC VAIVARI
2.10.	Ieviest uz bērnu ar funkcionāliem traucējumiem individuālajām vajadzībām orientētu pieeju sociālo pakalpojumu nepieciešamības noteikšanā	Izstrādāta vienota pieeja sociālo pakalpojumu nepieciešamības noteikšanai bērniem ar funkcionāliem traucējumiem <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Sagatavots priekšlikums – 1 <i>Izpildes termiņš:</i> 2025. gada 1. pusgads	<i>Atbildīgā:</i> LM
2.12.	Veicināt veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību un piekļūstamību personām ar funkcionāliem traucējumiem #Dod 5 Darba grupas uzdevums	a) organizēti informatīvie pasākumi ārstniecības iestādēm un ārstniecības personām par personu ar funkcionāliem traucējumiem vajadzībām; b) apzināta pacientu pieredze, saņemot veselības aprūpes pakalpojumus <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Informatīvie pasākumi – regulāri katru gadu Pacientu aptauja pēc saņemtā pakalpojuma <i>Izpildes termiņš:</i> Līdz 2027. gada 2. pusgadam	<i>Atbildīgā:</i> VM <i>Līdzatbildīgās:</i> VI NVO

2.16.	Veicināt jauniešu ar invaliditāti iesaisti profesionālās izglītības iegūšanā	nodrošināta vides pielāgošana izglītības iestādēs <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Profesionālo izglītības iestāžu skaits, kuras nodrošinājušas atbalsta pasākumus – vides pielāgošana trīs profesionālās izglītības iestādēs <i>Izpildes termiņš:</i> 2025. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgā:</i> Profesionālās izglītības iestādes <i>Līdzatbildīgās:</i> IZM
2.17.	Nodrošināt pieejamību asistīvajām tehnoloģijām mācību satura apguvei izglītojamajiem	Uzsākts nodrošināt asistīvās tehnoloģijas izglītojamajiem <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Asistīvo tehnoloģiju (TPL) apmaiņas sistēma izglītības iestādēm izveide <i>Izpildes termiņš:</i> 2027. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgā:</i> IZM <i>Līdzatbildīgās:</i> VK

Nr. p. k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Līdzatbildīgās institūcijas
4.2.	Sekmēt piekļūstamības prasību nostiprināšanu būvniecības procesā	Sagatavoti priekšlikumi jaunu prasību ietveršanai Būvju vispārīgo prasību būvnormatīvā LBN 200-21 <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Sniegti priekšlikumi izmaiņām Būvju vispārīgo prasību būvnormatīvā LBN 200-2161 <i>Izpildes termiņš:</i> 2024. gada 1. pusgads	<i>Atbildīgais:</i> LM <i>Līdzatbildīgais:</i> EM
4.4.	Veicināt preču un pakalpojumu piekļūstamību (attiecināma uz Piekļūstamības direktīvas tvērumu)	a) izvērtēta publisko pakalpojumu piekļūstamība Latvijā par jomām, pakalpojumiem un ražotājiem, kuru darbība attiecināma uz Piekļūstamības direktīvas tvērumu <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Izvērtējums – 1 <i>Izpildes termiņš:</i> 2027. gada 1. pusgads	<i>Atbildīgais:</i> LM
		b) sagatavotas un publicētas vadlīnijas par “Preču un pakalpojumu piekļūstamības likums” piemērošanu attiecībā uz mikrouzņēmumiem <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Vadlīnijas – 163 <i>Izpildes termiņš:</i> 2025. gada 1. pusgads	<i>Atbildīgais:</i> EM
4.6.	Sekmēt mājokļu piekļūstamību pēc vienotiem nosacījumiem un kritērijiem visās pašvaldībās # Dod5 Darba grupas uzdevums	Sniegti priekšlikumi vienota risinājuma izstrādei par valsts un pašvaldību sadarbību mājokļu piekļūstamības sekmēšanai personām ar funkcionālajiem traucējumiem pēc ANM ieguldījuma beigām <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Sagatavots informatīvais ziņojums – 1 <i>Izpildes termiņš:</i> 2027. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgais:</i> LM EM <i>Līdzatbildīgais:</i> VARAM NVO

4.7.	Palielināt sabiedrībai paredzēto labklājības nozares publisko pakalpojumu un publisko ēku piekļūstamību	Nodrošināta vides piekļūstamība valsts un pašvaldību institūcijās, kurās tiek sniegti labklājības nozares valsts pakalpojumi vai pašvaldību sociālie pakalpojumi <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Institūciju skaits, kurās ir nodrošināta vides piekļūstamība – 63 <i>Izpildes termiņš:</i> 2026. gada 1. pusgads	<i>Atbildīgais:</i> LM <i>Līdzatbildīgie:</i> Pašvaldība vai pašvaldības iestāde; [..]
4.12.	Izplatīt labās prakses piemērus par organizācijas ieguvumiem nodrošinot tīmekļvietņu un mobilo lietotņu piekļūstamību #DOD 5 darba grupas uzdevums	a) veikti regulāri (t.sk. padziļinātus) tīmekļvietņu un mobilo lietotņu izvērtējumi b) izplatīti labās prakses piemēri un aktualitātes tīmekļvietņu piekļūstamības jomā <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> a) tīmekļvietņu skaits, kurām veikts piekļūstamības izvērtējums: a.1.) vienkāršoti – 132; a.2.) padziļināti –17 b) organizēti tīmekļvietņu piekļūstamības apmācības kursi, kas publicēti arī VARAM tīmekļvietnē <i>Izpildes termiņš:</i> Katru gadu	<i>Atbildīgais:</i> VARAM
4.13.	Piesaistīt NVO pārstāvjus tīmekļa vietņu testēšanā gan to izstrādes stadijā, gan darba vidē #DOD 5 darba grupas uzdevums	a) organizēta tīmekļvietņu lietojamības un piekļūstamības testēšana, iesaistot personas ar funkcionāliem traucējumiem b) īstenoti pasākumi par tīmekļvietņu lietojamības un piekļūstamības testēšanas nozīmi un par personu ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem iesaisti <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> a) tīmekļu vietņu skaits, kuru testēšanā iesaistītas personas ar funkcionāliem traucējumiem – vismaz 17 b) izplatīts informatīvs materiāls iestādēm par digitālo piekļūstamību un dažādības vadību. <i>Izpildes termiņš:</i> a) Katru gadu b) 2024. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgais:</i> VARAM
4.15.	Uzraudzīt elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu un pakalpojumu satura piekļūstamību	Veicināts pakāpenisks subtitrētā satura pieaugums komerciālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un pakalpojumos <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Uzraudzības mehānisma ietvaros sekmētais subtitrētā satura apjoms Latvijā reģistrētās televīzijas programmās – vidēji vismaz 5% no kopējā satura apjoma un 4 000 raidījumi (filmas) gadā <i>Izpildes termiņš:</i> 2027. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgais:</i> NEPLP

4.16.	Sekmēt elektronisko plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu kvalitatīvu pieejamību personām ar invaliditāti	Sadarbībā ar nozares pārstāvjiem un NVO izstrādāti pieejamības pakalpojumu standarti (vadlīnijas) <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Izstrādāti standarti (Vadlīnijas) <i>Izpildes termiņš:</i> 2024. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgais:</i> NEPLP <i>Līdzatbildīgais:</i> NVO
4.17.	Paplašināt iespējas personām ar invaliditāti iegūt informāciju un piedalīties kultūras dzīves procesos viņiem piemērotā veidā	Palielināts LTV raidījumu (filmu) subtitrēšanas un surdotulkošanas apjoms lineārajā apraidē, kā arī attīstīts satura subtitru apjoms vai surdotulkojums multimedialā vidē <i>Rezultatīvais rādītājs:</i> Pārraidītā raidījuma apmērs LTV programmās un pakalpojumos no kopējām raidstundām – 34%, no tām: a) ar subtitriem – 26,5 % b) ar surdotulkojumu – 7,5 % <i>Izpildes termiņš:</i> Līdz 2027. gada 2. pusgads	<i>Atbildīgais:</i> SEPLP

Identifikators	Pasākums	Darbības rezultāts	Institūcijas
U4.1.5.-1	Ārstniecības personu un sociālās aprūpes darbinieku digitālo prasmju un profesionālās kompetences pilnveide darbam ar veselības un labklājības nozaru IS un digitālajiem risinājumiem, t.sk. pakalpojumu sniegšanai pacientiem.	Izpildes termiņš: 2021-2027	<i>Atbildīgie:</i> VM, LM, IZM <i>Līdzatbildīgie:</i> Profesionālās asociācijas, NVD, Augstskolas, universitātes slimnīcas, u.c. ārstniecības iestādes

Identifikators	Pasākums	Darbības rezultāts	Institūcijas
U4.2.1.-2	Sagatavotas vadlīnijas/metodiskie norādījumi kā nozaru ministrijas veic nozarei specifisku kibernetikas risku analīzi un nodrošina sadarbību to aktualizēšanai nozarē (AM līdz 2023. gadam). Atbilstoši vadlīnijām/metodiskajiem norādījumiem nozaru ministriju veikta kibernetikas risku analīze un sagatavoti sadarbības plāni risku aktualizēšanai nozarē.	Izpildes termiņš: 2021-2025	<i>Atbildīgie:</i> Visas ministrijas

Identifikators	Uzdevums	Sākuma termiņš	Atbildīgais
U4.4.1.-1	Izveidot politiku, normatīvo regulējumu un uzraudzības mehānismu valsts pakalpojumu platformu atvēršanai komersantiem.	Izpildes termiņš: 2021-2023	<i>Atbildīgā:</i> VARAM <i>Līdzatbildīgie:</i> AM, EM, par platformām atbildīgās iestādes
U4.4.1.-2	Nodrošināt valsts prioritāro pakalpojumu platformu atvēršanu komersantiem, paredzēt atbalsta mehānismus iestādēm un komersantiem valsts prioritāro pakalpojumu platformu izmantošanai.	Izpildes termiņš: 2022-2027	<i>Atbildīgā:</i> VARAM <i>Līdzatbildīgā:</i> EM, par platformām atbildīgās iestādes

N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Institūcijas
4.4.6.-1	Pilnveidot tiesisko regulējumu veselības datu koplietošanai un sekundārai izmantošanai, noteikt sadarbībspējīgus standartus veselības jomas informācijas uzkrāšanai un aprītei.	Izpildes termiņš: 2021-2023	<i>Atbildīgais:</i> VM
4.4.6.-2	Nodrošināt veselības un labklājības nozares datu pieejamību koplietošanai, t.sk. nodrošinot vienotā platformā iedzīvotāju sociālo pakalpojumu un veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanai savstarpēji nepieciešamās informācijas elektronisku aprīti.	Izpildes termiņš: 2021-2027	<i>Atbildīgie:</i> VM, LM <i>Līdzatbildīgie:</i> VARAM, EM, pašvaldības, ārstniecības iestādes
4.4.6.-3	Nodrošināt pilnvērtīgu pacientu EVK darbību un pacientu slimību reģistru atbilstošu kvalitāti pilnvērtīgai ārstniecības procesa nodrošināšanai un veselības politikas īstenošanai.	Izpildes termiņš: 2021-2026	<i>Atbildīgā:</i> VM <i>Līdzatbildīgā:</i> ārstniecības iestādes
4.4.6.-4	Veicināt mūsdienīgu, uz pacientu orientētu digitālo risinājumu, t.sk. telemedicīnas risinājumu, ieviešanu, veselības aprūpē.	Izpildes termiņš: 2022-2027	<i>Atbildīgā:</i> VM <i>Līdzatbildīgā:</i> VARAM
4.4.6.-5	Nodrošināt Latvijas iekļaušanos Eiropas veselības datu telpā.	Izpildes termiņš: 2022-2027	<i>Atbildīgā:</i> VM <i>Līdzatbildīgā:</i> VARAM

4.4.6.-6	Nodrošināt e-aprūpes platformā vienotu sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības datu uzkrāšanu un analītiku par personai sniegto sociālo atbalstu.	Izpildes termiņš: 2021-2025	<i>Atbildīgā:</i> LM <i>Līdzatbildīgās:</i> Pašvaldības, komersanti, kas sniedz sociālos pakalpojumus
----------	--	--------------------------------	---

Identifikators	Uzdevums	Sākuma termiņš	Beigu termiņš	Atbildīgais
U4.4.11.-1	Izveidot uzņēmēju digitālās transformācijas inovāciju ekosistēmu, nodrošināt atbalsta instrumentus komersantu digitālajai transformācijai.	2021	2027	<i>Atbildīgā:</i> EM <i>Līdzatbildīgie:</i> nav
U4.4.11.-2	Eiropas Digitālo inovāciju centru izveide uzņēmējdarbības digitalizācijas un pētniecības, kā arī inovāciju attīstībai, augsta līmeņa digitālo prasmju attīstīšanai.	2021	2027	<i>Atbildīgā:</i> VARAM <i>Līdzatbildīgās:</i> EM, Visas ministrijas
U4.4.11.-3	Ieviešot "valsts kā platforma" pieeju, nodrošināt ierobežotu atbalstu komersantiem valsts platformu un pakalpojumu izmantošanai.	2021	2027	<i>Atbildīgā:</i> VARAM <i>Līdzatbildīgā:</i> EM
U4.4.11.-4	Būtisko ekonomikas/uzņēmējdarbības vides procesu pieejamība primāri vai tikai digitālā formā, attīstot automatizācijas iespējas.	2021	2027	<i>Atbildīgā:</i> EM <i>Līdzatbildīgās:</i> VARAM, FM

Nr. p. k.	Uzdevums un apakšuzdevumi, termiņš, atbildīgie	Sasaiste ar politikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju	Norāde par uzdevuma īstenošanai nepieciešamo finansējumu un tā avotu [Sasaiste ar NAP2027 uzdevumu]
3.2.4.5.	Paplašināt tehnisko palīgīdzekļu klāstu un saīsināt gaidīšanas laiku to saņemšanai, vienlaicīgi pārskatot kompetenču un atbildības sadalījumu starp LM un VM atsevišķiem tehnisko palīgīdzekļu un medicīnisko ierīču veidiem, lai pacientiem pēc stacionāra etapa tas būtu pieejams uzreiz.	PR: 18. 18. Politikas rezultāts: Samazināti pacientu tiešmaksājumi par veselības aprūpi un uzlabota veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība RR: 18.1., 18.2. 18.1. Veselības nozares	Papildu finansējums iekļauts Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņu 2021. – 2027.gadam 2.4.6.uzdevumā [71]

	<p><i>Izpildes termiņš:</i> 2021-2027 <i>Atbildīgā institūcija:</i> LM <i>Līdzatbildīgās:</i> VM, NVD, profesionālās asociācijas, NRC Vaivari, pacientu organizācijas</p>	<p>budžeta izdevumi pamatfunkcijām (VM resora izdevumi pamatfunkcijām, neietverot izdevumus ES finansētajiem veselības nozares projektiem) (% no IKP) – 6 8.2. Mājsaimniecību tiešo maksājumu īpatsvars no kopējiem veselības izdevumiem (avots: Eurostat)* – 33 PR: 19. 19. Politikas rezultāts: Uzlabota veselības aprūpes kvalitāte un efektivitāte RR: 19.6. 19.6. Medicīniski novērtējamā mirstība uz 100 000 iedz. (avots: SPKC)* – 179</p>	
--	---	---	--

N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Institūcijas
3.5.	<p>[PRIORITĀTE] Finansējuma piešķiršanas kritēriju izveide, tai skaitā pēc dalībnieku skaita, un sistemātisks finansiāls atbalsts sporta un aktīva dzīvesveida pasākumu organizēšanai bērniem, jauniešiem, studentiem, pieaugušajiem, senioriem un cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, veicinot iekļaujošas un sociāli atbildīgas sporta nozares attīstību.</p>	<p>Izpildes termiņš: 2023.-2027.</p>	<p><i>Atbildīgā:</i> IZM <i>Līdzatbildīgās:</i> Pašvaldības LSFP LOK LTSA Atzītās sporta federācijas NVO ELA</p>
3.8.	<p>Nodrošināt Latvijas sporta vēsturisko vērtību pieejamību sabiedrībai, kā arī veicināt inovatīvu tehnoloģiju un risinājumu izstrādi sporta un fiziskām aktivitātēm bērnu, jauniešu, studentu, pieaugušo, senioru un cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem mērķauditorijām un sniegt finansiālu atbalstu izvēlēto ideju realizēšanai.</p>	<p>Izpildes termiņš: 2022.-2027.</p>	<p><i>Atbildīgā:</i> LSM <i>Līdzatbildīgās:</i> IZM LSFP EM LIAA ELA</p>

4.2.	[PRIORITĀTE] Finansiāli atbalstīt talantīgo jauniešu un pieaugušo sportistu ar invaliditāti un valsts izlašu (tai skaitā komandu sporta spēles) sagatavošanos un dalību paralimpiskajās spēlēs, Eiropas un pasaules čempionātos (arī atlases turnīros), kā arī citos pielīdzināmos sporta pasākumos.	Izpildes termiņš: 2022.-2027.	<i>Atbildīgā:</i> IZM <i>Līdzatbildīgā:</i> LM LPK Pielāgotā sporta federācijas LNSF LSO LSFP Sporta federācijas Pašvaldības
------	--	----------------------------------	--

Ziņojums izstrādāts un publikācija sagatavota projekta “Tehnisko standartu veicināšana palīgtehnoloģijām Eiropas sociālās aprūpes pakalpojumos” (TechSocialcare) ietvaros. Projektu finansiāli atbalsta INTERREG EUROPE programma 2021.–2027. gadam. Materiāls sagatavots ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu. Par tā saturu pilnībā atbild Vidzemes plānošanas reģions, un tas nevar tikt izmantots, lai atspoguļotu Eiropas Savienības uzskatus.

Vidzemes plānošanas reģions

**Interreg
Europe**

Co-funded by
the European Union

TechSocialcare

2026

